

Ewa Bieńkowska
Cezary Kulesza
Lidia Mazowiecka

Uprawnienia pokrzywdzonego przestępstwem

4. wydanie

Fundacja
Pomocy
Ofiarom
Przestępstw

Ewa Bieńkowska
Cezary Kulesza
Lidia Mazowiecka

Uprawnienia pokrzywdzonego przestępstwem

4. wydanie

Fundacja
Pomocy
Ofiarom
Przestępstw

Stan prawny na 29 września 2023 r.

© Copyright by Fundacja Pomocy Ofiarom Przestępstw, 2023

SPIIS TREŚCI

Wykaz skrótów	11
Od autora	15
Rozdział I	
Definicja pokrzywdzonego oraz osoby uprawnione do wykonywania jego praw	19
Rozdział II	
Pokrzywdzony w postępowaniu przygotowawczym	21
1. Prawo pokrzywdzonego do żądania wszczęcia postępowania karnego	21
Wzór nr 1. Zażalenie na odmowę wszczęcia [lub umorzenie] dochodzenia	26
2. Prawa pokrzywdzonego jako strony postępowania przygotowawczego	29
Wzór nr 2. Wniosek pokrzywdzonego o orzeczenie obowiązku naprawienia szkody (lub zadośćuczynienia za doznane krzywdy)	30
Wzór nr 3. Wniosek pokrzywdzonego o orzeczenie wobec oskarżonego nakazu opuszczenia miejsca wspólnego zamieszkania z pokrzywdzonym oraz zakazu kontaktowania się z nim	31
Wzór nr 4. Wniosek o ustanowienie pełnomocnika z urzędu	34

Rozdział III

Prawa i obowiązki pokrzywdzonego jako świadka	38
--	----

Rozdział IV

Pozaprosesowa ochrona pokrzywdzonego/świadka	42
---	----

Wzór nr 5. Wniosek o udzielenie środków ochrony i pomocy z ustawy z 28.11.2014 r.	45
---	----

Rozdział V

Szczegółne środki ochrony pokrzywdzonego w postępowaniu karnym	48
---	----

Rozdział VI

Małoletni pokrzywdzony jako świadek	50
--	----

Rozdział VII

Dorosła ofiara przestępstwa seksualnego jako świadek	52
---	----

Rozdział VIII

Przesłuchanie niepełnosprawnego świadka, pomieszczenia do przesłuchiwania świadków o szczególnych potrzebach i obowiązek informowania ich o przebiegu, sposobie i warunkach przesłuchania	55
--	----

Rozdział IX

Mediacja między oskarżonym i pokrzywdzonym	58
Wzór nr 6. Wniosek pokrzywdzonego o skierowanie sprawy do postępowania mediacyjnego	60

Rozdział X

Ochronna funkcja środków przymusu stosowanych wobec podejrzanego i oskarżonego	63
1. Zatrzymanie tymczasowe	63
2. Areszt tymczasowy	64
3. Nieizolacyjne środki zapobiegawcze chroniące pokrzywdzonego	66
3.1. Dozór Policji	66

3.2. Środek zapobiegawczy w postaci nakazu opuszczenia lokalu mieszkalnego	67
3.3. Zawieszenia i zakazy	68
3.4. Środek zapobiegawczy z art. 276a k.p.k.	68

Rozdział XI

Uprawnienia pokrzywdzonego w postępowaniu sądowym

1. Akt oskarżenia samoistnego oskarżyciela posiłkowego (skarga subsydiarna)	69
2. Przystąpienie pokrzywdzonego do procesu jako oskarżyciel posiłkowy uboczny (działający obok oskarżyciela publicznego)	70
Wzór nr 7. Oświadczenie pokrzywdzonego o działaniu w charakterze oskarżyciela posiłkowego	71
Wzór nr 8. Wniosek oskarżyciela posiłkowego o sporządzenie uzasadnienia wyroku na piśmie i doręczenie	74
Wzór nr 9. Apelacja oskarżyciela posiłkowego	75
Wzór nr 10. Wniosek pokrzywdzonego jako oskarżyciela posiłkowego o zwolnienie od kosztów sądowych	77
3. Uprawnienie pokrzywdzonego do złożenia wniosku o orzeczenie środka karnego w postaci obowiązku naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę	78
4. Uprawnienia pokrzywdzonego a porozumienia procesowe	78
4.1. Warunkowe umorzenie postępowania karnego	79
Wzór nr 11. Wniosek pokrzywdzonego o podjęcie postępowania warunkowo umorzonego	80
4.2. Skazanie oskarżonego bez rozprawy	81
4.3. Dobrowolne poddanie się karze przez oskarżonego ...	82
Wzór nr 12. Sprzeciw pokrzywdzonego wobec wniosku oskarżonego z art. 387 k.p.k. [ewentualnie z art. 338a k.p.k.]	83
4.4. Udział w rozprawie przedstawiciela organizacji społecznej	84

5. Środki ochrony pokrzywdzonego jako świadka na rozprawie sądowej	84
6. Zawarte w wyroku rozstrzygnięcia sądu służące ochronie pokrzywdzonego	86
Wzór nr 13. Wniosek pokrzywdzonego o nadanie klauzuli wykonalności	88
7. Sytuacja pokrzywdzonego w szczególnych trybach postępowania publicznoskargowego	89
7.1. Postępowanie nakazowe	89
Wzór nr 14. Sprzeciw pokrzywdzonego od wyroku nakazowego	90
7.2. Postępowanie przyspieszone	90
8. Pokrzywdzony jako oskarżyciel prywatny	91
8.1. Katalog przestępstw prywatnoskargowych	91
8.2. Uprawnienia pokrzywdzonego jako oskarżyciela prywatnego	92
Wzór nr 15. Akt oskarżenia oskarżyciela prywatnego	94
Wzór nr 16. Wniosek pokrzywdzonego jako oskarżyciela prywatnego o zwolnienie od uiszczenia ryczałtu wydatków	95

Rozdział XII

Sytuacja pokrzywdzonego w ustawie o wspieraniu

i resocjalizacji nieletnich	97
1. Status procesowy pokrzywdzonego w postępowaniu w sprawach nieletnich	97
2. Prawa pokrzywdzonego w postępowaniu w sprawach nieletnich	98
3. Środki orzekane na rzecz pokrzywdzonego w ustawie o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich	100

Rozdział XIII

Dochodzenie roszczeń pokrzywdzonego w postępowaniu

cywilnym	101
1. Prawo do dochodzenia roszczeń wynikających z przestępstwa	101

Wzór nr 17. Powództwo cywilne o naprawienie szkody (zadośćuczynienie) za szkody (krzywdy) wyrządzone przez sprawcę przestępstwa	102
2. Ochrona danych osobowych i wizerunku	103
3. Postępowanie mediacyjne	105

Rozdział XIV

Prawo do ubiegania się o kompensatę państwową i pomoc

z innych źródeł	106
1. Kompensata	106
Wzór nr 18. Formularz wniosku o przyznanie kompensaty	109
2. Inne możliwości uzyskania pomocy finansowej	113
2.1. Prawo do uzyskania świadczenia z pomocy społecznej	113
2.2. Prawo do uzyskania świadczenia z funduszu alimentacyjnego	113

Rozdział XV

Możliwości uzyskania przez pokrzywdzonych wsparcia

z funduszu pomocy pokrzywdzonym oraz pomocy

postpenitencjarnej – funduszu sprawiedliwości	115
Wzór nr 19. Wniosek o świadczenie z Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym oraz pomocy Postpenitencjarnej	116

Rozdział XVI

Szczególne uprawnienia i środki ochrony ofiar przemocy

domowej	120
Wzór nr 20. Wniosek o zobowiązanie osoby stosującej przemoc domową do opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub zakazanie zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia	123

Rozdział XVII

**Uprawnienia pokrzywdzonego do skarżenia się na instytucje
zajmujące się jego sprawą 132**

Indeks rzeczowy 135

WYKAZ SKRÓTÓW

- dyrektywa 2012/29/UE** – dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/29/UE z 25.10.2012 r. ustanawiająca normy minimalne w zakresie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw oraz zastępująca decyzję ramową Rady 2001/220/WSiSW (Dz.Urz. UE L 315, s. 57)
- konwencja stambulska** – Konwencja Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej, sporządzona w Stambule w dniu 11.05.2011 r. (Dz.U. z 2015 r. poz. 961)
- k.c.** – ustawa z 23.04.1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. z 2023 r. poz. 1610 ze zm.)
- k.k.** – ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 2023 r. poz. 1138 ze zm.)
- k.k.w.** – ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. z 2023 r. poz. 127 ze zm.)
- Konstytucja RP** – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.04.1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm.)
- k.p.a.** – ustawa z 14.06.1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego (Dz.U. z 2023 r. poz. 775 ze zm.)
- k.p.c.** – ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2023 r. poz. 775 ze zm.)
- k.p.k.** – ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. z 2022 r. poz. 1375 ze zm.)
- Prawo prasowe** – ustawa z 26.01.1984 r. – Prawo prasowe (Dz.U. z 2018 r. poz. 1914 ze zm.)
- u.o.d.o.** – ustawa z 10.05.2018 r. o ochronie danych osobowych (Dz.U. z 2019 r. poz. 1781)
- u.o.p.** – ustawa z 28.11.2014 r. o ochronie i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka (Dz.U. z 2015 r. poz. 21)

u.p.k.	– ustawa z 7.07.2005 r. o państwowej kompensacie przysługującej ofiarom niektórych czynów zabronionych (Dz.U. z 2016 r. poz. 325)
u.p.p.d.	– ustawa z dnia 29.07.2005 r. o przeciwdziałaniu o przeciwdziałaniu przemocy domowej (Dz.U. z 2021 r. poz. 1249 ze zm.)
ustawa alimentacyjna	– ustawa z 7.09.2007 r. o pomocy osobom uprawnionym do alimentów (Dz.U. z 2023 r. poz. 1300 ze zm.)
ustawa o Policji	– ustawa z 6.04.1990 r. o Policji (Dz.U. z 2023 r. poz. 171 ze zm.)
ustawa podatkowa	– ustawa z 26.07.1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (Dz. U. z 2022 r. poz. 2647 ze zm.)
u.w.r.n.	– ustawa z 22.08.2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich (Dz.U. z 2022 r. poz. 1700 ze zm.)

Definicje niektórych terminów prawniczych

Akt oskarżenia – pismo procesowe skierowane do sądu, zawierające zarzuty popełnienia przestępstwa przez konkretną osobę

Apelacja – odwołanie od wyroku sądu pierwszej instancji

Czyn karalny – przestępstwo (lub wykroczenie) popełnione przez nieletniego

Czyn niedozwolony – czyn niezgodny z prawem lub z zasadami współżycia społecznego

Egzekucja – postępowanie prowadzone przez komornika w celu uzyskania zaszędzonych na rzecz pokrzywdzonego od sprawcy przestępstwa należności

Klauzula wykonalności – stwierdzenie przez sąd, że orzeczenie podlega egzekucji w myśl prawa cywilnego

Małoletni (dziecko) – osoba, która nie ukończyła lat 18

Mediacja – pośredniczenie przez trzecią, neutralną i bezstronną osobę (mediatora) w rozwiązywaniu konfliktów

Nawiązka – świadczenie na rzecz pokrzywdzonego stanowiące odpowiednik naprawienia szkody

Nieletni – osoba, która nie ukończyła 17. roku życia i odpowiada na podstawie przepisów ustawy o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich

Odpowiedzialność indywidualna – jeśli przestępstwa dopuściło się kilku sprawców, każdy z nich odpowiada za swój czyn

Odpowiedzialność solidarna – jeśli przestępstwa dopuściło się kilku sprawców, wystarczy, aby jeden z nich zaspokoił roszczenie pokrzywdzonego

Osoba najbliższa:

- w prawie karnym – małżonek, wstępny (rodzice), zstępny (dzieci), rodzeństwo, powinowaty w tej samej linii lub stopniu, osoba przysposobiona (adoptowane dziecko) i jej małżonek, osoba pozostająca we wspólnym pożyciu (konkubinat),
- w ustawie kompensacyjnej – małżonek lub osoba pozostająca z ofiarą we wspólnym pożyciu, wstępny, zstępny, osoba pozostająca w stosunku przysposobienia

Postępowanie pierwszej instancji w sprawach o demoralizację lub postępowanie o czyny karalne – etap postępowania w sprawie nieletniego odpowiadający postępowaniu sądowemu w pierwszej instancji w sprawie karnej

Postępowanie przygotowawcze – postępowanie prowadzone przez Policję lub prokuraturę (dochodzenie lub śledztwo) służące zebraniu dowodów

Postępowanie rozpoznawcze – etap postępowania w sprawie nieletniego, który odpowiada etapowi postępowania przygotowawczego w sprawie karnej

Powód cywilny – pokrzywdzony, który wystąpił z pozwem o odszkodowanie od sprawcy w procesie cywilnym

Przestępstwo prywatnoskargowe – przestępstwo ścigane na podstawie prywatnego oskarżenia pokrzywdzonego

Przestępstwo publicznoskargowe – przestępstwo, które musi być ścigane przez Policję i prokuraturę

Przestępstwo wnioskowe – przestępstwo publicznoskargowe, którego ściganie następuje po złożeniu przez pokrzywdzonego wniosku o ściganie

Przymus adwokacki (radcowski) – ustawowy wymóg sporządzenia i podpisania przez adwokata lub radcę prawnego pisma procesowego

Wniosek dowodowy – pisemny lub ustny wniosek stron lub ich przedstawicieli o przesłuchanie świadka, uwzględnienie dokumentu, powołanie biegłych itp. Powinien zawierać tezę dowodową oraz okoliczność, jaka ma być udowodniona

Zażalenie – środek odwoławczy od niektórych decyzji procesowych, przede wszystkim postanowień i zarządzeń

OD AUTORA

Oddawane do rąk Czytelnika opracowanie stanowi kontynuację (IV wydanie) książki pod tym samym tytułem, napisanej przez prof. Ewę Bieńkowską i dr Lidię Mazowiecką. Autor, opracowując własną wersję tego poradnika dla pokrzywdzonych, ma nadzieję, że spełni ona cele, jakie postawiły sobie jego poprzedniczki.

W przypadku pokrzywdzonego jako ofiary przestępstwa szczególnej aktualności nabiera rzymska sentencja *Ignorantia iuris nocet* (nieznajomość prawa szkodzi), o czym piszący niniejsze słowa wielokrotnie przekonał się w swojej praktyce zawodowej adwokata stykającego się z bezradnością pokrzywdzonych na sali sądowej bądź poza nią.

W ostatnim dziesięcioleciu, m.in. wskutek konieczności dostosowania polskiego ustawodawstwa do wymogów prawa Unii Europejskiej, w tym dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/29/UE z 25.10.2012 r. ustanawiającej normy minimalne w zakresie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw oraz aktów Rady Europy, a przede wszystkim Konwencji Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej z 11.05.2011 r. (tzw. konwencji stambulskiej), nastąpiło wiele zmian w uprawnieniach pokrzywdzonego w polskim procesie karnym i poza nim. W związku z tym autor przyjął nową koncepcję poradnika, wykorzystując jedynie wybrane fragmenty poprzedniego opracowania i niektóre wzory pism procesowych, uaktualniając je i dostosowując do obowiązującego ustawodawstwa. Dążąc do przedłużenia aktualności książki, uwzględnił także te regulacje prawne dotyczące pokrzywdzonego, które obowiązują od 15 sierpnia czy dopiero wejdą w życie 2.10.2023 r.

Ze względu na mnogość nowelizacji Kodeksu postępowania karnego i innych ustaw nie sposób ich tu wymienić – wystarczy tylko wskazać, że dotyczyły one uprawnień pokrzywdzonego zarówno jako świadka, jak i strony procesowej. W pierwszym przypadku należy w szczególności wskazać na nowy kształt, jaki w Kodeksie zyskały procedury przesłuchiwania świadków małoletnich (art. 171 k.p.k.) czy świadków o szczególnych potrzebach w dziedzinie ochrony (art. 185a–c) oraz wspomnieć nowe przepisy art. 185e i 185f k.p.k. wprowadzające instytucję świadka niepełnosprawnego i obowiązek informacji świadków o sposobie przesłuchania (zob. rozdział V–VIII opracowania).

Wskutek nowelizacji wzmocnieniu uległa też ochronna funkcja środków zapobiegawczych pełniona wobec pokrzywdzonego, m.in. przez zmianę kształtu dozoru Policji (art. 275 k.p.k.) oraz wprowadzenie nowych środków zapobiegawczych, takich jak nakaz opuszczenia przez oskarżonego o przemoc domową lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym tą przemocą (art. 275a k.p.k.) czy też środek zapobiegawczy z art. 276a k.p.k. (zob. rozdział X).

Krótko scharakteryzowano środki ochrony pokrzywdzonych/świadków poza procesem karnym, wprowadzone przez ustawę z 28.11.2014 r., dołączając wzór wniosku o uzyskanie takiej ochrony (zob. rozdział IV). Wskazano również na takie nowe instytucje, jak obowiązek dokonywania przez organy procesowe indywidualnej oceny potrzeb pokrzywdzonych w dziedzinie ochrony (art. 52a k.p.k.) czy też możliwość korzystania przez pokrzywdzonego w postępowaniu przygotowawczym z asystenta (osoby zaufanej) – art. 299a k.p.k. (zob. rozdział II).

Jeśli chodzi o prawa pokrzywdzonego jako strony procesowej, to wypada podkreślić, że od 1.07.2015 r. pokrzywdzony nie może już w procesie karnym wytoczyć powództwa cywilnego (tzw. adhezyjnego), więc jeśli jego roszczeń wynikających z przestępstwa nie zaspokoii orzeczenie przez sąd karny obowiązku naprawienia szkody i zadośćuczynienia za doznaną krzywdę, wówczas musi ich dochodzić na drodze procesu przed sądem cywilnym (zob. rozdział XIII). Scharakteryzowano też uprawnienia pokrzywdzonego wprowadzone w nowej ustawie z 12.08.2022 r. o wspar-

ciu i resocjalizacji nieletnich, która zastąpiła ustawę o postępowaniu w sprawach nieletnich z 1982 r.

W opracowaniu wskazano na możliwości uzyskania przez pokrzywdzonego pomocy finansowej przewidziane przez znowelizowaną ustawę o kompensacie państwowej oraz uzyskania wsparcia, a zwłaszcza pomocy medycznej, psychologicznej, rehabilitacyjnej, prawnej oraz materialnej udzielanej przez ogólnopolską sieć niepublicznych organizacji wsparcia (w tym stowarzyszenia i fundacje), finansowanej z Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej – Funduszu Sprawiedliwości (zob. rozdział XV).

Dbając o kompleksowość poradnika, w końcowej jego części opisano również szczególne środki ochronne ofiar przemocy domowej poza procesem karnym, przewidziane przez tzw. ustawę antyprzemocową z 30.04.2020 r., która spowodowała, że środki takie jak nakaz opuszczenia lokalu przez sprawcę przemocy domowej czy zakaz kontaktu z ofiarą takiej przemocy mogą być stosowane niezależnie od procesu karnego – w postępowaniu cywilnym bądź administracyjnym (ustawa o Policji i ustawa o Żandarmerii Wojskowej) (zob. rozdział XVI).

W trosce o praktyczne walory publikacji autor starał się napisać ją językiem zrozumiałym dla pokrzywdzonych, dołączając praktyczne wzory (szczególnie do nowych regulacji) i mając nadzieję, że przyczyni się ona do zwiększenia świadomości ofiar przestępstw o ich prawach. Ma również nadzieję, że poradnik ten znajdzie uznanie w środowisku Policji i praktyków wymiaru sprawiedliwości, bo to od ich postaw i życzliwości zależy, czy pokrzywdzeni przestępstwem uzyskają praktyczną realizację praw, które im się słusznie należą.

Cezary Kulesza

Białystok, lipiec 2023 r.

Rozdział I

DEFINICJA POKRZYWDZONEGO ORAZ OSOBY UPRAWNIONE DO WYKONYWANIA JEGO PRAW

Dla potrzeb niniejszego opracowania przyjęto następującą definicję: **pokrzywdzonym jest każdy człowiek, który wskutek jakiegokolwiek przestępstwa doznał uszczerbku na zdrowiu (fizycznym bądź psychicznym), szkód materialnych i niematerialnych (krzywd) bądź innych negatywnych skutków przestępstwa (pokrzywdzeń).** Skutki przestępstwa mogą ponosić osoby najbliższe pokrzywdzonego bądź pozostające na jego utrzymaniu, które w przypadku jego śmierci mogą wykonywać prawa pokrzywdzonego.

Taka definicja oparta jest na definicji ofiary przestępstwa przyjętej w wiążących Polskę aktach prawa międzynarodowego, a jednocześnie węższa od określenia użytego w art. 49 polskiego k.p.k., gdyż nie obejmuje podmiotów niebędących ludźmi – osób prawnych czy jednostek organizacyjnych nieposiadających osobowości prawnej.

W przypadku gdy pokrzywdzony nie jest w stanie samodzielnie zadbać o swoje interesy w procesie karnym, jego prawa mogą wykonywać następujące kategorie osób:

1. W razie **śmierci pokrzywdzonego** jego prawa mogą wykonywać osoby najbliższe bądź osoby pozostające na jego utrzymaniu (art. 52 k.p.k.). Zgodnie z art. 115 § 11 k.k. osobami najbliższymi są: małżonek, wstępny (rodzice, dziadkowie, pradiadkowie), zstępny (dzieci, wnuki, prawnuki), rodzeństwo, powinowaty

w tej samej linii lub tym samym stopniu, osoba pozostająca w stosunku przysposobienia oraz jej małżonek, a także osoba pozostająca we wspólnym pożyciu (konkubina, konkubent). Z kolei osobami pozostającymi na utrzymaniu zmarłego pokrzywdzonego są zarówno osoby, wobec których pokrzywdzony miał obowiązek alimentacyjny, jak i osoby, których koszty utrzymanie faktycznie za życia pokrywał (nawet jeśli nie był do tego prawnie zobowiązany).

2. Prawa **pokrzywdzonych małoletnich albo osób ubezwłasnowolnionych częściowo** (art. 16 § 1 k.c.) lub całkowicie (art. 13 § 1 k.c.) wykonuje przedstawiciel ustawowy (np. rodzic) lub opiekun (art. 51 § 2 k.p.k.). Należy dodać, że jeżeli wątpliwości co do wieku pokrzywdzonego nie da się usunąć, a zachodzi uzasadnione przypuszczenie, że jest on małoletni, stosuje się do niego przepisy Kodeksu postępowania karnego dotyczące małoletnich pokrzywdzonych (art. 49b k.p.k.).
3. Prawa **pokrzywdzonych nieporadnych**, w szczególności ze względu na wiek lub stan zdrowia, może wykonywać osoba opiekująca się nimi (art. 51 § 3 k.p.k.).

Rozdział II

POKRZYWDZONY W POSTĘPOWANIU PRZYGOTOWAWCZYM

1. Prawo pokrzywdzonego do żądania wszczęcia postępowania karnego

W polskim systemie wymiaru sprawiedliwości obowiązuje zasada legalizmu ścigania, przewidująca, że w sprawach o przestępstwa ścigane z oskarżenia publicznego z urzędu organ powołany do ścigania przestępstw (Policja i prokuratura) jest obowiązany do wszczęcia i przeprowadzenia postępowania przygotowawczego, a oskarżyciel publiczny także do wniesienia i popierania oskarżenia o czyn ścigany z urzędu (art. 10 § 1 k.p.k.). Należy dodać, że większość przestępstw przewidzianych w Kodeksie karnym jest ścigana z oskarżenia publicznego jest z urzędu, jedynie niektóre są ścigane na wniosek pokrzywdzonego (np. przestępstwo groźby karalnej art. 190 k.k. czy uprzejmego nękania (stalkingu) z art. 190a k.k.) bądź też z oskarżenia prywatnego (uszkodzenie ciała trwające do 7 dni z art. 157 § 2 k.k., zniesławienie z art. 212 k.k. czy zniewaga z art. 216 k.k.).

Chociaż zawiadomienie o podejrzeniu popełnienia przestępstwa ściganego z oskarżenia publicznego z urzędu może złożyć każdy obywatel (np. świadek przestępstwa), na którym spoczywa społeczny (a więc nie zagrożony sankcją prawną) obowiązek zawiadamiania o takim przestępstwie, to najczęściej takie zawiadomienia składają pokrzywdzeni. Organy ścigania (Policja bądź prokuratura) są zobowiązane w momencie złożenia takiego zawiadomienia niezwłocznie

wydać postanowienie o wszczęciu lub odmowie wszczęcia postępowania przygotowawczego (w zależności od rodzaju przestępstwa – dochodzenia lub śledztwa) – art. 305 § 1 k.p.k. Jeśli organ ścigania ma wątpliwości co do zasadności wszczęcia postępowania (np. czy czyn stanowi przestępstwo), może zażądać uzupełnienia w wyznaczonym terminie danych zawartych w zawiadomieniu o przestępstwie lub dokonać sprawdzenia faktów w tym zakresie. W tym wypadku postanowienie o wszczęciu śledztwa lub dochodzenia albo o odmowie wszczęcia należy wydać najpóźniej w terminie 30 dni od otrzymania zawiadomienia (art. 307 § 1 k.p.k.).

Z przyjęcia zawiadomienia o przestępstwie sporządza się protokół, który obejmuje także przesłuchanie osoby zawiadamiającej w charakterze świadka, w którym można zamieścić również wniosek o ściganie, zawierający żądanie pokrzywdzonego wszczęcia i prowadzenia ścigania sprawcy przestępstwa (art. 304a k.p.k.).

W przypadku **kiedy zawiadomienie o przestępstwie bądź wniosek o ściganie składa sam pokrzywdzony**, przysługują mu szczególne **uprawnienia**, które zostaną omówione poniżej.

1. **Wnioskowanie o wydanie przez organ ścigania potwierdzenie złożenia zawiadomienia**, zawierającego datę oraz miejsce jego przyjęcia, wskazanie organu przyjmującego wraz z danymi do kontaktu, sygnaturę sprawy, dane określające tożsamość pokrzywdzonego, czas i miejsce popełnienia czynu, którego dotyczy zawiadomienie, oraz zwięzły opis czynu i wyrządzonej szkody. O prawie tym należy pokrzywdzonego pouczyć (art. 304b k.p.k.). Uzyskanie takiego potwierdzenia może być ważne dla pokrzywdzonego np. wtedy, gdy dochodzi on odszkodowania za szkody wywołane przestępstwem od firmy ubezpieczeniowej (np. z powodu kradzieży lub uszkodzenia samochodu).
2. **Złożenie wniosku o ściganie** – z chwilą złożenia wniosku postępowanie toczy się z urzędu, a organ ścigania poucza osobę uprawnioną do złożenia wniosku o przysługującym jej uprawnieniu. Pokrzywdzony jako wnioskodawca powinien jednak pamiętać, że w razie złożenia wniosku o ściganie niektórych tylko sprawców obowiązek ścigania obejmuje również inne osoby, których

czyny pozostają w ścisłym związku z czynem osoby wskazanej we wniosku, o czym należy uprzedzić składającego wniosek. Przepisu tego nie stosuje się do najbliższych osoby składającej wniosek, co oznacza, że objęcie ściganiem takich osób wymaga dodatkowego wniosku pokrzywdzonego (art. 12 § 1 i 2 k.p.k.). Wśród przestępstw publicznoskargowych można wyróżnić te, które **zasadniczo ścigane są z urzędu**, jednakże **jeśli ich sprawcą jest osoba najbliższa, wówczas są one ścigane na wniosek**. Zaliczamy do nich: naruszenie czynności narządu ciała lub spowodowanie rozstroju zdrowia (art. 157 § 5 k.k.), wypadek komunikacyjny (art. 177 § 3 k.k.), kradzież (art. 278 § 4 k.k.), kradzież z włamaniem (art. 279 § 2 k.k.), przywłaszczenie (art. 284 § 4 k.k.), podłączenie się do cudzego telefonu (art. 285 § 2 k.k.), oszustwo (art. 286 § 4 k.k.), oszustwo komputerowe (art. 287 § 3 k.k.), zabór cudzego pojazdu w celu krótkotrwałego użycia (art. 289 § 5 k.k.).

W każdym przypadku ścigane są na wniosek pokrzywdzonego: nieumyślne narażenie na bezpośrednie niebezpieczeństwo utraty życia albo ciężkiego uszczerbku na zdrowiu (art. 160 § 5 k.k.), bezpośrednie narażenie na zarażenie wirusem HIV, chorobą weneryczną lub zakaźną (art. 161 § 3 k.k.), groźba karalna (art. 190 § 2 k.k.), uporczywe nękanie (stalking; art. 190a § 2 k.k.), wykonanie zabiegu leczniczego bez zgody pacjenta (art. 192 § 2 k.k.), niealimentacja – jest ścigana na wniosek nie tylko pokrzywdzonego, lecz także organu pomocy społecznej albo organu podejmującego działania wobec sprawcy, chyba że pokrzywdzony otrzymał świadczenia (art. 209 § 2 i 3 k.k.), naruszenie tajemnicy zawodowej (art. 266 § 3 k.k.), bezprawne uzyskanie informacji przeznaczonej dla innej osoby (art. 267 § 5 k.k.), bezprawne niszczenie, uszkodzanie informacji lub utrudnianie zapoznania się z nią osobie uprawnionej (art. 268 § 4 k.k.), bezprawne uszkodzanie lub utrudnianie dostępu do danych informatycznych (art. 268a § 3 k.k.), niszczenie rzeczy (art. 288 § 4 k.k.), niewłaściwe zaspokajanie wierzycieli, jeżeli pokrzywdzonym nie jest Skarb Państwa (art. 300 § 4 k.k.).

Ponieważ po złożeniu wniosku postępowanie toczy się z urzędu, więc zasadniczo pokrzywdzony nie ma na niego wpływu, chyba że

wycofa wniosek o ściganie. Wniosek może być cofnięty w postępowaniu przygotowawczym za zgodą prokuratora, a w postępowaniu sądowym za zgodą sądu – aż do zamknięcia przewodu sądowego na pierwszej rozprawie głównej. W sprawach, w których akt oskarżenia wniósł oskarżyciel publiczny, cofnięcie wniosku po rozpoczęciu przewodu sądowego jest skuteczne, jeżeli nie sprzeciwi się temu oskarżyciel publiczny obecny na rozprawie lub posiedzeniu. Pokrzywdzony powinien jednak pamiętać, że ponowne złożenie wniosku jest niedopuszczalne (art. 12 § 3 k.p.k.).

Kodeks postępowania karnego nie określa żadnych kryteriów odmowy wyrażenia zgody przez te organy na wycofanie wniosku, ale niewątpliwie taka odmowa nastąpi wtedy, gdy organ będzie miał uzasadnione przypuszczenie, że decyzja pokrzywdzonego o wycofaniu budzi wątpliwości co do jej świadomości i dobrowolności, a w szczególności gdy w sposób niedozwolony wpływał na nią oskarżony (np. przy pomocy przymusu czy gróźb). Warto też wskazać, że wskutek ostatnich nowelizacji Kodeksu postępowania karnego wprowadzono regulację stanowiącą, że w sprawie o przestępstwo groźby karalnej (art. 190 § 1 k.k.) można wszcząć i prowadzić postępowanie pomimo niezłożenia wniosku o ściganie, jeżeli zachodzi duże prawdopodobieństwo, że niezłożenie wniosku wynika z obawy pokrzywdzonego przed odwetem albo jeżeli przemawia za tym interes społeczny. W takim przypadku postępowanie do czasu prawomocnego zakończenia toczy się z urzędu (art. 12 § k.p.k.).

Dodać należy, że **wskutek przyjęcia przez Polskę konwencji stambulskiej wszystkie przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności z rozdziału XXV Kodeksu karnego (np. zgwałcenie) są obecnie ścigane z urzędu**. Ponadto zmieniony art. 240 § 1 k.k. przewiduje **prawny obowiązek zawiadamiania przez każdą osobę posiadającą wiarygodną wiadomość o przestępstwach** m.in. z art. 197 § 3 k.k. (zgwałcenia dokonanego wspólnie z inną osobą wobec małoletniego poniżej 15. roku życia i zgwałcenia kazirodczego), art. 198 k.k. (seksualnego wykorzystania niepełnoletniości bądź bezradności) i art. 200 k.k. (seksualnego wykorzystania małoletniego). Osoba nie wypełniająca takiego obowiązku podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

3. **Uzyskanie przed pierwszym przesłuchaniem (lub niezwłocznie po ustaleniu pokrzywdzonego, jeśli odstępuje się od jego przesłuchania) na podstawie art. 300 § 2 k.p.k. pisemnego pouczenia** o posiadaniu statusu strony procesowej w postępowaniu przygotowawczym oraz o wynikających z tego uprawnieniach w szczególności do:

- składania wniosków o dokonanie czynności śledztwa lub dochodzenia i warunkach uczestniczenia w tych czynnościach (określonych w art. 51, 52 i 315–318 k.p.k.),
- korzystania z pomocy pełnomocnika, w tym do złożenia wniosku o wyznaczenie pełnomocnika z urzędu w okolicznościach wskazanych w art. 78 k.p.k.,
- mediacji (art. 23a § 1 k.p.k.),
- zaznajamiania z aktami postępowania (art. 156 k.p.k.),
- korzystania z pomocy tłumacza (art. 204 k.p.k.),
- składania zażalenia na odmowę wszczęcia lub umorzenia śledztwa lub dochodzenia (art. 306 k.p.k.),
- możliwości odstąpienia od przesłuchania pokrzywdzonego w charakterze świadka (art. 315a k.p.k.), a także
- o obowiązkach i konsekwencjach związanych z doręczeniem pokrzywdzonemu pism procesowych (wskazanych w art. 138 i 139 k.p.k.).

Pouczenie obejmuje również informację o: możliwościach naprawienia szkody przez oskarżonego lub uzyskania kompensaty państwowej, dostępie do pomocy prawnej, dostępnych środkach ochrony i pomocy, o których mowa w ustawie z 28.11.2014 r. o ochronie i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka (Dz.U. z 2015 r. poz. 21), pomocy przewidzianej w art. 43 § 8 k.k.w., możliwości wydania europejskiego nakazu ochrony, organizacjach wsparcia pokrzywdzonych, treści art. 337a k.p.k. (przewidującego informowanie go na jego wniosek o zarzutach oskarżenia, terminach rozpraw oraz niektórych posiedzeniach sądu) oraz możliwości zwrotu kosztów poniesionych w związku z udziałem w postępowaniu.

Pokrzywdzony potwierdza otrzymanie pouczenia podpisem, zaś w razie odstąpienia od przesłuchania pokrzywdzonego pouczenie podlega doręczeniu.

4. **Prawo do złożenia zażalenia na odmowę wszczęcia dochodzenia lub śledztwa** w jego sprawie (art. 306 § 1 k.p.k.). Zażalenie takie pokrzywdzony składa do sądu właściwego do rozpoznania sprawy (w którego okręgu popełniono przestępstwo) za pośrednictwem prokuratora, który wydał postanowienie o odmowie wszczęcia śledztwa bądź zatwierdził postanowienie Policji o odmowie wszczęcia dochodzenia. Pokrzywdzonemu, który chce złożyć zażalenie, przysługuje prawo przejrzania akt postępowania (art. 306 § 1b k.p.k.).

Poniżej przedstawiono wzór, który może być wykorzystany przez pokrzywdzonego do złożenia zażalenia zarówno na postanowienie prokuratora o odmowie wszczęcia dochodzenia (art. 306 § 1 k.p.k.), jak i na postanowienie o umorzeniu dochodzenia (art. 306 § 1a k.p.k.). Modyfikacje wzoru zażalenia odnoszącego się do umorzenia dochodzenia zaznaczono w nawiasie kwadratowym.

Wzór nr 1. Zażalenie na odmowę wszczęcia [lub umorzenie] dochodzenia

Miejscowość data

Pokrzywdzony

[imię, nazwisko, adres]

Sygn. akt

Sąd Rejonowy w

Wydział Karny

za pośrednictwem

Prokuratora Rejonowego w

Zażalenie

na postanowienie Prokuratora Rejonowego w
z dnia o odmowie wszczęcia [lub umorzenia] docho-

denia w sprawie znęcania się psychicznego nad członkami rodziny, tj. przestępstwa z art. 207 § 1 k.k.

Na podstawie art. 306 § 1 [lub przy umorzeniu – 306 § 1a] i art. 438 pkt 2 k.p.k.:

1. zaskarżam powyższe postanowienie w całości,
2. zarzucam naruszenie przepisów postępowania, które mogło mieć wpływ na jego treść, a to art. 307 § 1 i 3 k.p.k., poprzez zaniechanie sprawdzenia faktów zawartych w zawiadomieniu o popełnieniu przestępstwa [lub przy umorzeniu np. niedopuszczenie i nieuwzględnienie dowodów wnioskowanych przez pokrzywdzonego], zwłaszcza poprzez odstępianie od przesłuchania zawiadamiającego pokrzywdzonego w charakterze świadka, co doprowadziło do niesłusznego wydania postanowienia o odmowie wszczęcia [lub umorzeniu] dochodzenia,
3. wnoszę o uchylenie zaskarżonego postanowienia i przekazanie sprawy prokuratorowi Prokuratury Rejonowej w do dalszego prowadzenia.

Uzasadnienie

W dniu jako pokrzywdzona [imię i nazwisko] złożyłam w Prokuraturze Rejonowej w zawiadomienie o możliwości popełnienia przez MM przestępstwa z art. 207 § 1 k.k., polegającego na znęcaniu się psychicznym nade mną i moimi małoletnimi dziećmi oraz ciągłym kierowaniu przez MM gróźb wyrzucenia mnie z domu i pozbawienia prawa opieki nad dziećmi.

Prokurator w dniu wydał postanowienie o odmowie wszczęcia dochodzenia, wskazując na brak danych dostatecznie uzasadniających podejrzenie popełnienia przestępstwa. Postanowienie to jest niesłuszne i powinno zostać uchylone.

W dniu zadzwoniłam na numer 112, żądając przyjazdu Policji do jej domu położonego w B. przy ul. na interwencję do awanturującego się pijanego męża MM, który groził mi odebraniem dzieci

i wyrzuceniem z domu. Przybyli policjanci porozmawiali z mężem, który w ich obecności uspokoił się i zaprzestał gróźb oraz obiecał, że nie będzie się już awanturował i idzie spać, bo jest zmęczony po pracy.

Policjanci sporządzili z interwencji notatkę służbową i pozostawili męża w domu. Ponieważ po wyjeździe Policji mąż ponawiał groźby, dodając, że jeśli zażadam założenia mu „Niebieskiej Karty”, wówczas pozostanę bez środków utrzymania (ja nie pracuję, gdyż wychowuję trójkę dzieci), zdecydowałam się złożyć następnego dnia na komisariacie Policji zawiadomienie o przestępstwie znęcania się. Przesłuchujący mnie policjant zapytał tylko, czy mąż bił mnie albo dzieci oraz jeśli tak, to czy mam obdukcje lekarskie. Odmówił także dołączenia do protokołu przesłuchania dokonanych przeze mnie telefonem komórkowym kilku nagrań awantur wywołanych przez męża, twierdząc, że mogą być zmanipulowane i mogą je najwyżej wykorzystać w sprawie o rozwód. Policja i prokurator nie dołączyli także do akt sprawy notatek urzędowych z poprzednich interwencji Policji w moim domu ani nie rozpytali sąsiadów, którzy byli świadkami awantur i gróźb wykrzykiwanych przez męża [lub w przypadku umorzenia – nie przesłuchali świadków wskazanych przeze mnie].

Prokurator nie podjął więc żadnych czynności w sprawie, ale przede wszystkim zaniechał przesłuchania mnie jako pokrzywdzonej, wskazując zarazem, że w sprawie brak danych dostatecznie uzasadniających podejrzenie popełnienia przestępstwa.

W mojej ocenie w przedmiotowej sprawie nie zaistniały przesłanki podjęcia zaskarżonej decyzji. W świetle złożonego zawiadomienia o popełnieniu przestępstwa zachodziła konieczność weryfikacji wskazanych informacji, co powinno nastąpić po wszczęciu dochodzenia w sprawie [w przypadku kiedy dochodzenie wszczęto – w toku dalszego dochodzenia], gdyż wydanie zaskarżonej decyzji na obecnym etapie jest absolutnie przedwczesne. W świetle podniesionych argumentów zażalenie jest zasadne i dlatego zasługuje na uwzględnienie.

.....
Podpis pokrzywdzonej

2. Prawa pokrzywdzonego jako strony postępowania przygotowawczego

W postępowaniu przygotowawczym (w śledztwie bądź dochodzeniu) pokrzywdzony z mocy prawa (a więc bez konieczności wydania jakiegokolwiek decyzji organów ścigania) jest jego stroną, a więc ma podobne prawa jak podejrzany.

Poniżej wymieniono **podstawowe prawa pokrzywdzonego jako strony postępowania przygotowawczego**.

1. Pokrzywdzony **może aż do zamknięcia przewodu sądowego na rozprawie głównej złożyć wniosek o naprawienie szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę**. Wniosek taki może złożyć także prokurator (art. 49a k.p.k.). Pokrzywdzony może taki wniosek złożyć już w postępowaniu przygotowawczym – pisemnie lub ustnie do protokołu przesłuchania. W razie złożenia takiego wniosku sąd, skazując oskarżonego, jest zobowiązany do nałożenia na niego przy zastosowaniu przepisów prawa cywilnego obowiązku naprawienia szkody wyrządzonej przestępstwem w całości lub części lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę. Jeżeli orzeczenie takiego obowiązku jest znacznie utrudnione (w szczególności ze względu na trudności związane z ustaleniem wysokości szkody lub rozmiaru krzywdy), sąd może orzec zamiast tego obowiązku nawiązkę w wysokości do 200 000 zł na rzecz pokrzywdzonego, a w razie jego śmierci w wyniku popełnionego przez skazanego przestępstwa nawiązkę na rzecz osoby najbliższej, której sytuacja życiowa wskutek śmierci pokrzywdzonego uległa znacznemu pogorszeniu. W razie gdy ustalono więcej niż jedną taką osobę, nawiązki orzeka się na rzecz każdej z nich (art. 46 § 2 k.k.). Dodać należy, że orzeczenie tego obowiązku jako środka kompensacyjnego lub nawiązki nie zamyka pokrzywdzonemu drogi do dochodzenia niezaspokojonej części roszczenia w drodze postępowania cywilnego (o czym w dalszej części opracowania).

Wzór nr 2. Wniosek pokrzywdzonego o orzeczenie obowiązku naprawienia szkody (lub zadośćuczynienia za doznane krzywdy)

Miejscowość data

Pokrzywdzony

[imię, nazwisko, adres]

Sygn. akt

Sąd Rejonowy w

Wydział Karny

Wniosek o orzeczenie obowiązku naprawienia szkody i zadośćuczynienia za doznane krzywdy

Na podstawie art. 46 § 1 k.k. wnoszę o orzeczenie wobec oskarżonego (podać jego imię i nazwisko) obowiązku naprawienia szkody w kwocie 10 738 zł.

Uzasadnienie

(Imię i nazwisko) jest oskarżony z art. 158 § 1 k.k. o pobicie mnie w dniu ..., które wywołało skutki w postaci naruszenia czynności narządu mojego ciała na czas powyżej 7 dni.

W związku z tym poniosłem wymierne koszty w kwocie 2738 zł na zakup lekarstw i sprzętu rehabilitacyjnego (rachunki są w aktach sprawy). Ponadto przez dwa miesiące nie mogłem wykonywać zawodu, wobec czego utraciłem zarobki w wysokości 5000 zł (rozliczenie z Urzędem Skarbowym za 3 miesiące poprzedzające pobicie jest w aktach sprawy).

Domagam się także zadośćuczynienia w kwocie 3000 zł za doznaną krzywdę. Pobicie było bardzo bolesne i pozostawiło widoczne ślady

i urazy psychiczne, w szczególności doprowadziło do silnego lęku przed opuszczaniem mieszkania.

.....
Podpis pokrzywdzonego

2. Ponadto **od 1.10.2023 r. wchodzi w życie nowa regulacja art. 49a § 2 k.p.k.**, przewidująca, że pokrzywdzony może aż do zamknięcia przewodu sądowego na rozprawie złożyć do sądu **wniosek o orzeczenie wobec oskarżonego m.in. zakazu zbliżania się do pokrzywdzonego lub nakazu opuszczenia wspólnego miejsca zamieszkania z pokrzywdzonym**, które zostały przewidziane w art. 41a § 1 k.k. Zgodnie z art. 41a § 1 k.k. sąd może orzec zakaz przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, kontaktowania się z określonymi osobami, zbliżania się do określonych osób lub opuszczania określonego miejsca pobytu bez zgody sądu, jak również nakaz okresowego opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym – w razie skazania za przestępstwo przeciwko wolności seksualnej lub obyczajności na szkodę małoletniego lub inne przestępstwo przeciwko wolności oraz w razie skazania za umyślne przestępstwo z użyciem przemocy, w tym zwłaszcza przemocy wobec osoby najbliższej. Zakaz lub nakaz może być połączony z obowiązkiem zgłaszania się na Policję lub do innego wyznaczonego organu w określonych odstępach czasu, a zakaz zbliżania się do określonych osób kontrolowany również w systemie dozoru elektronicznego.

Wzór nr 3. Wniosek pokrzywdzonego o orzeczenie wobec oskarżonego nakazu opuszczenia miejsca wspólnego zamieszkania z pokrzywdzonym oraz zakazu kontaktowania się z nim

Miejscowość data

Pokrzywdzeni

1. MM

oraz małoletni pokrzywdzeni reprezentowani przez matkę MM:

2.

3.

[imiona, nazwiska, adres]

Sygn. akt

Sąd Rejonowy w

Wydział Karny

Wniosek

o orzeczenie wobec oskarżonego nakazu opuszczenia miejsca wspólnego zamieszkania z pokrzywdzonymi oraz zakazu kontaktowania się z nimi

Na podstawie art. 41a § 1 k.k. wnoszę o orzeczenie wobec oskarżonego [imię i nazwisko oskarżonego] nakazu opuszczenia miejsca wspólnego zamieszkania z pokrzywdzonymi MM oraz małoletnimi pokrzywdzonymi oraz na okres 5 lat oraz zakazu kontaktowania się z nimi w tym okresie

Uzasadnienie

[imię i nazwisko oskarżonego] jest oskarżony z art. 297 § 1 k.k. o znęcanie się fizyczne i psychiczne w latach 2020–2023 nad pokrzywdzoną i jej małoletnimi dziećmi.

W okresie trwania postępowania od 1.02.2023 r. do 31.03.2023 r. wobec oskarżonego prokurator zastosował środek zapobiegawczy w postaci nakazu opuszczenia miejsca wspólnego zamieszkania z pokrzywdzonymi: MM i małoletnimi jej dziećmi i pod adresem Od 1.04.2023 r. oskarżony powrócił do miejsca wspólnego zamieszkania i wystosowuje wobec mnie i małoletnich dzieci groźby, że w przypadku skazania go „nie odpuści nam”, będzie nas prześladował oraz „wyrzuci ze wspólnego mieszkania”. W związku z powyższym obawiam się, że pozostanie przez oskarżonego po wyroku sądu we wspólnym mieszkaniu zniszczy mnie i moim dzieciom życie, a jego ewentualne kontakty z nami, gdy będzie przebywał na wolności, niekorzystnie wpłyną na mój stan psychiczny i zdrowie psychiczne moich małoletnich dzieci.

Fakt destrukcyjnego wpływu oskarżonego na mój stan psychiczny i zdrowie psychiczne i fizyczne moich dzieci potwierdzają zawarte w aktach sprawy opinie lekarskie i opinie biegłego psychologa.

Biorąc pod uwagę powyższe okoliczności, wniosek należy uznać za uzasadniony

.....
Podpis pokrzywdzonej MM

3. Pokrzywdzony może korzystać z pomocy pełnomocnika, którym może być adwokat lub radca prawny (art. 87 i 88 k.p.k.). Może to być pełnomocnik ustanowiony przez samego pokrzywdzonego, osobę wykonującą jego uprawnienia (np. przez rodzica lub opiekuna małoletniego; zob. rozdział I). Ma prawo do jednoczesnego posiadania nie więcej niż trzech pełnomocników (art. 88 i 77 k.p.k.). W takich jednak przypadkach jest narażony na koszty, bowiem wydatki związane z ustanowieniem pełnomocnika (lub pełnomocników) zawsze ponosi ta osoba, która go (ich) ustanawia (art. 620 k.p.k.). Pokrzywdzony może jednak uzyskać zwrot tych kosztów w sytuacji, gdy zapadnie wyrok skazujący lub warunkowo umarzający postępowanie. Koszty związane z ustanowieniem pełnomocnika są w takich przypadkach zasądzane od sprawcy na rzecz pokrzywdzonego (art. 626 § 1 k.p.k.). Pełnomocnictwo może być udzielone na piśmie albo poprzez ustne oświadczenie do protokołu organu prowadzącego postępowanie karne (art. 88 i 83 § 2 k.p.k.). Pokrzywdzony, który ustanowił pełnomocnika, w każdym czasie może go odwołać (art. 101 k.p.c.). Może to uczynić na przykład wtedy, gdy nie jest zadowolony z jego działań lub jest zaniepokojony bezczynnością.

Pokrzywdzony może żądać także przyznania mu pełnomocnika z urzędu, jeśli należycie wykaże, że nie jest w stanie ponieść kosztów ustanowienia pełnomocnika bez uszczerbku dla niezbędnego utrzymania siebie i rodziny. Jeśli sąd powoła pełnomocnika z urzędu, wówczas pokrzywdzony nie musi pokrywać kosztów jego udziału w procesie, gdyż pokrywa je Skarb Państwa.

Pełnomocnik ma wszelkie uprawnienia pokrzywdzonego, udziela mu informacji związanych z udziałem w sprawie i jej stanie, reprezentuje i zastępuje go w procesie, a niektórych czynności pokrzywdzony nie może dokonać osobiście, gdyż musi być obligatoryjnie zastąpiony przez pełnomocnika (np. przy wnoszeniu samoistnej skargi posiłkowej, czyli aktu oskarżenia wnoszonego przez oskarżyciela posiłkowego – art. 55 § 2 k.p.k., czy apelacji oskarżyciela posiłkowego od wyroku sądu okręgowego jako pierwszej instancji – art. 446 § 1 k.p.k.).

Wzór nr 4. Wniosek o ustanowienie pełnomocnika z urzędu

Miejscowość data

Pokrzywdzony

[imię, nazwisko, adres]

Sygn. akt

Prokuratura Rejonowa w

lub Sąd Rejonowy w

Wydział Karny

Wniosek o ustanowienie pełnomocnika

Na podstawie art. 88 w zw. z art. 78 § 1 k.p.k. wnoszę o wyznaczenie mi pełnomocnika z urzędu.

Uzasadnienie

Ze względu na swoją sytuację materialną proszę o przyznanie mi pełnomocnika z urzędu. Mam dzieci i chorą, niepracującą żonę, a mój dochód wynosi zł.

.....

Podpis pokrzywdzonego

Załączniki:

Dokumenty potwierdzające dochody, np. odcinek renty, emerytury czy zaświadczenie o wysokości zarobków, ewentualnie zaświadczenie o korzystaniu z pomocy społecznej.

4. **Pokrzywdzony ma prawo wskazać osobę, która może mu towarzyszyć podczas czynności z udziałem pokrzywdzonego** w postępowaniu przygotowawczym, jeżeli nie uniemożliwia to przeprowadzenia czynności albo nie utrudnia jej w istotny sposób (art. 299a k.p.k.). Osoba taka może uczestniczyć we wszystkich czynnościach śledztwa lub dochodzenia, w których bierze udział pokrzywdzony, lecz jej udział ma charakter biernej asysty i w przeciwieństwie do pełnomocnika nie może ona zadawać pytań przesłuchiwanej osobie czy składać wniosków dowodowych.

5. Szczególne znaczenie dla ochrony małoletniego pokrzywdzonego ma przepis stanowiący, że **jeżeli wątpliwości co do wieku pokrzywdzonego nie da się usunąć, a zachodzi uzasadnione przypuszczenie, że jest on małoletni, stosuje się do niego przepisy Kodeksu postępowania karnego dotyczące małoletnich pokrzywdzonych** (art. 49b k.p.k.).

6. W pewnych wypadkach **udzielenie informacji następuje dopiero wtedy, gdy pokrzywdzony oświadczy, że chce skorzystać z tego uprawnienia**. Są to następujące przypadki:

- zawiadomienie o uchyleniu, nieprzedłużeniu lub zmianie tymczasowego aresztowania na inny środek zapobiegawczy wobec sprawcy przestępstwa (art. 253 § 3 k.p.k.),
- poinformowanie o każdorazowym opuszczeniu przez skazanego zakładu karnego (art. 168a § 1 i 2 k.k.w.),
- niezwłoczne poinformowanie pokrzywdzonego o uzyskaniu przez skazanego zezwolenia na odbycie kary poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego (art. 43 lh § 5 k.k.w.).

7. **Pokrzywdzony może składać wnioski dowodowe o przeprowadzenie określonych czynności dowodowych śledztwa lub dochodzenia**. Przy zgłaszaniu wniosków dowodowych należy oznaczyć

dowód oraz wskazać, jaka okoliczność ma być nim udowodniona. Po zgłoszeniu wniosku pokrzywdzony ma prawo uczestniczenia we wnioskowanej czynności procesowej, jeśli wyraził takie żądanie (art. 315 k.p.k.);

8. Pokrzywdzony ma prawo **uczestniczenia w czynnościach procesowych, których nie będzie można powtórzyć na rozprawie**, chyba że w razie zwłoki powstałoby niebezpieczeństwo utraty lub zniekształcenia dowodu (art. 316 § 1 k.p.k.).

9. Pokrzywdzony **ma prawo uczestniczenia, ale za zgodą organu procesowego, w innych czynnościach** (wnioskowanych przez podejrzanego lub dopuszczonych z urzędu przez prowadzącego postępowanie przygotowawcze).

10. Pokrzywdzony **ma prawo przeglądania akt sprawy** za zgodą organu prowadzącego postępowanie przygotowawcze, sporządzania z nich odpisów lub uzyskania kserokopii (art. 156 k.p.k.). Aktualnie opłata za stronę kserokopii dokumentów wynosi 1 zł, a za stronę uwierzytelnionego odpisu z akt sprawy – 6 zł. W przypadku wydania zarządzenia o odmowie udostępnienia akt sprawy pokrzywdzonemu przysługuje zażalenie. Jeśli takie zarządzenie wydał prokurator, zażalenie rozpoznaje sąd, a jeśli Policja – rozpoznaje je prokurator (art. 159 k.p.k.).

11. Pokrzywdzony **może zwrócić się do sądu z żądaniem przesłuchania przez sąd na etapie postępowania przygotowawczego świadka**, co do którego występuje niebezpieczeństwo, że nie będzie można go przesłuchać na rozprawie (art. 316 § 3 k.p.k.).

12. Pokrzywdzony ma prawo **wnioskowania, w każdym momencie postępowania przygotowawczego, o wyłączenie prokuratora lub funkcjonariusza Policji od prowadzenia postępowania** (art. 47 § 1 k.p.k.), wówczas gdy „istnieje okoliczność tego rodzaju, że mogłaby wywołać uzasadnioną wątpliwość co do bezstronności” (art. 41 § 1 k.p.k.). Może on także wnioskować o wyłączenie protokolanta i stenografa z tych samych powodów co sędziego (art. 146 § 1 k.p.k.).

13. **Organ postępowania przygotowawczego może odstąpić od przesłuchania pokrzywdzonego w charakterze świadka**, jeżeli czynność ta nie jest niezbędna do dokonania ustaleń faktycznych. Jednakże pokrzywdzony, który nie był przesłuchany w charakterze świadka, powinien zostać przesłuchany w tym charakterze, jeżeli tego zażąda, chyba że uwzględnienie żądania prowadziłoby do przewlekłości postępowania (art. 315a k.p.k.).

14. Pokrzywdzony ma **prawo do złożenia wniosku o uzupełnienie postępowania przygotowawczego** w terminie trzech dni od daty zaznajomienia podejrzanego z materiałami postępowania (art. 321 § 5 k.p.k.).

15. Pokrzywdzonemu służy **uprawnienie do składania zażaleń** w szczególności:

- na postanowienie o odmowie wszczęcia lub o umorzeniu postępowania przygotowawczego – do sądu (art. 306 § 1 k.p.k.; zob. wzór nr 1),
- jeśli nie zostanie powiadomiony o podjęciu jednej z powyższych decyzji w ciągu sześciu tygodni od chwili złożenia zawiadomienia o przestępstwie – zażalenie do prokuratora nadzrędnego na bezczynność (art. 306 § 3 k.p.k.);
- na postanowienie dotyczące przeszukania, zatrzymania rzeczy i w przedmiocie dowodów rzeczowych oraz na inne czynności związane z przeszukaniem, jeśli skutek tych czynności naruszono jego prawa – do sądu (art. 236 k.p.k.),
- na postanowienie w przedmiocie środka zapobiegawczego, np. aresztu tymczasowego – do sądu (art. 252 k.p.k.),
- na postanowienie o umorzeniu postępowania i wpisaniu sprawy do rejestru przestępstw – do prokuratora nadzorującego postępowanie, a jeśli ten się nie przychylił się do zażalenia, kieruje je do sądu (art. 325e § 4 k.p.k.),
- na postanowienie dotyczące dowodów rzeczowych wydane w razie umorzenia śledztwa lub dochodzenia (art. 323 § 2 k.p.k.).

Rozdział III

PRAWA I OBOWIĄZKI POKRZYWDZONEGO JAKO ŚWIADKA

W procesie karnym pokrzywdzony występuje najczęściej jako świadek, dlatego też na wstępie należy opisać prawa i obowiązki świadków (nie tylko pokrzywdzonych).

Pokrzywdzony, jak każdy obywatel, ma nie tylko prawo, ale przede wszystkim obowiązek (społeczny), zawiadomienia organów ścigania o przestępstwie (art. 304 k.p.k.), a w konsekwencji także prawny obowiązek złożenia zeznań w charakterze świadka. Oznacza to prawo pokrzywdzonego do dostarczenia organowi procesowemu wszelkich informacji o przestępstwie, jego okolicznościach i sprawcach. Sprzyja temu możliwość swobodnego wypowiedzenia się, zanim zacznie odpowiadać na pytania (art. 171 § 1 k.p.k.).

Obowiązek polega na tym, że pokrzywdzony musi stawić się na każde wezwanie organu procesowego, aby złożyć zeznania (art. 177 § 1 k.p.k.). Jeśli tego nie zrobi, naraża się na nałożenie kary pieniężnej w kwocie do 3000 zł albo nawet na zatrzymanie i przymusowe doprowadzenie do organu procesowego (art. 285 k.p.k.).

Jednakże świadek, który ma np. trudności zdrowotne ze stawieniem się w odległej siedzibie sądu, może złożyć wniosek, aby **jego przesłuchanie nastąpiło na odległość przy użyciu urządzeń technicznych umożliwiających przeprowadzenie tej czynności na odległość**

z jednoczesnym bezpośrednim przekazem obrazu i dźwięku (w drodze wideokonferencji). W postępowaniu przed sądem w czynności w miejscu przebywania świadka bierze udział referendarz sądowy, asystent sędziego lub urzędnik zatrudniony w sądzie, w którego okręgu świadek przebywa (art. 177 § 1a k.p.k.)

W pewnych przypadkach pokrzywdzeni mają prawo do uchylenia się od obowiązku złożenia zeznań lub udzielenia odpowiedzi na pytania. Prawo do odmowy złożenia zeznań przysługuje jedynie osobom najbliższym dla oskarżonego (art. 182 § 1 i 2 k.p.k.).

Ponadto istnieje możliwość zwolnienia od złożenia zeznania lub udzielenia odpowiedzi na pytania osoby pozostającej „w szczególnie bliskim stosunku osobistym” ze sprawcą (np. narzeczeństwo) na jej wniosek (art. 185 k.p.k.).

Pokrzywdzony, jak każdy świadek, może ponadto uchylić się od odpowiedzi na pytanie, jeśli narażałoby to jego lub osobę dla niego najbliższą na odpowiedzialność karną lub karnoskarbową (art. 183 § 1 k.p.k.). W takim przypadku na etapie postępowania sądowego pokrzywdzony może żądać, aby jego przesłuchanie odbyło się z wyłączeniem jawności rozprawy (art. 93 § 2 k.p.k.).

Pokrzywdzony powinien oświadczyć, że chce skorzystać z uprawnienia do odmowy złożenia zeznań lub udzielenia odpowiedzi na pytania nie później niż przed rozpoczęciem pierwszego zeznania w postępowaniu sądowym. Jeśli bowiem tego nie uczyni w tym terminie, złożone przez niego wcześniej zeznania stanowią dowód w sprawie (art. 186 § 1 k.p.k.).

Pokrzywdzony ma prawo do tego, aby udział w postępowaniu karnym nie narażał go na niebezpieczeństwo. Dotyczy to w szczególności zapewnienia, że nie zostanie rozpoznany przez sprawcę w trakcie okazania i tym samym nie będzie mu groziła zemsta. „W razie potrzeby okazanie można przeprowadzić (...) tak, aby wykluczyć możliwość rozpoznania osoby przesłuchiwanej przez osobę rozpoznawaną” (art. 173 § 2 k.p.k.).

Temu samemu celowi służą przepisy o zapewnieniu anonimowości świadka. W sytuacjach uzasadnionej obawy o życie lub zdrowie, wolność lub mienie swoje lub osoby dla siebie najbliższej pokrzywdzony może uzyskać status tzw. świadka anonimowego (świadka *incognito*), tzn. mogą zostać utajnione wszystkie dane osobowe i inne dane pozwalające na zidentyfikowanie go (art. 184 k.p.k. – świadek *incognito* w ścisłym rozumieniu) bądź też mogą zostać zastrzeżone do wyłącznej wiadomości prokuratora lub sądu jedynie dane dotyczące miejsca jego zamieszkania (art. 191 § 3 k.p.k. – świadek *incognito* w szerokim rozumieniu).

Ponadto, zgodnie z art. 148a § 1 k.p.k., w protokole przesłuchania nie zamieszcza się danych dotyczących miejsca zamieszkania i miejsca pracy, a także numeru telefonu, telefaksu ani adresu poczty elektronicznej pokrzywdzonych i świadków uczestniczących w czynności. Dane te zamieszcza się w załączniku do protokołu, który przechowuje się w załączniku adresowym do akt sprawy, do wiadomości organu prowadzącego postępowanie.

Zmieniony nowelizacją, która weszła w życie 15.08.2023 r., art. 171 § 3 k.p.k. przewiduje, że jeżeli osoba przesłuchiwana (świadek, pokrzywdzony, ale i podejrzany) nie ukończyła 18 lat, czynności z jej udziałem powinny być, w miarę możliwości, przeprowadzone w obecności przedstawiciela ustawowego, faktycznego opiekuna lub osoby pełnoletniej wskazanej przez osobę przesłuchiwaną, chyba że dobro postępowania stoi temu na przeszkodzie lub sprzeciwia się temu osoba przesłuchiwana. Przed pierwszym przesłuchaniem taka osoba otrzymuje informacje o przebiegu, sposobie i warunkach przesłuchania. Informacje zawierają opisowe lub graficzne przedstawienie przebiegu, sposobu i warunków przesłuchania. Pomiędzy doręczeniem informacji a terminem przesłuchania powinny upłynąć co najmniej trzy dni, chyba że dobro postępowania stoi temu na przeszkodzie. Nowelizacja ta wprowadziła ponadto regulację stanowiącą, że **pytania zadawane świadkowi nie mogą dotyczyć jego życia seksualnego, chyba że jest to niezbędne dla rozstrzygnięcia sprawy** (art. 171 § 4a k.p.k.)

Pokrzywdzony będący świadkiem ma prawo brać udział w rozprawie i pozostać na sali nawet wtedy, jeśli ma złożyć zeznania w charakterze świadka; jest wówczas przesłuchiwany w pierwszej kolejności (art. 384 § 2 k.p.k.).

Rozdział IV

POZAPROCESOWA OCHRONA POKRZYWDZONEGO/ŚWIADKA

W kontekście przepisów pozakodeksowych, służących ochronie wszystkich pokrzywdzonych, na szczególną uwagę zasługuje ustawa z 28.11.2014 r. o ochronie i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka. Stanowi ona pierwszy akt prawny takiej rangi regulujący w sposób kompleksowy, w stosunku do dotychczasowych unormowań, materię odnoszącą się do udzielania pokrzywdzonemu przestępstwem ochrony i pomocy. W założeniu projektodawców miała ona stworzyć kompleksową regulację poświęconą „ochronie pokrzywdzonych i świadków, których zdrowie i życie są zagrożone, w celu uchronienia ich przed zastraszeniem i odwetem, zapewnienia im prawidłowego uczestnictwa w postępowaniu oraz uniknięcia wtórnej wiktymizacji pokrzywdzonych”.

Ustawa kompleksowo reguluje środki ochrony i pomocy udzielane osobom chronionym, przez które rozumie pokrzywdzonego, świadka oraz osoby im najbliższe, o których mowa w art. 115 § 11 k.k. Środki ochrony i pomocy mogą być udzielane zarówno w toku czynności operacyjno-rozpoznawczych, w postępowaniu sprawdzającym z art. 307 k.p.k., w toku postępowania karnego, jak i po jego zakończeniu.

O możliwości uzyskania takiej ochrony pokrzywdzony jest na mocy art. 300 § 2 k.p.k. informowany już przy pierwszym przesłuchaniu przez wręczenie mu pisemnego pouczenia sporządzonego według

wzoru stanowiącego załącznik do rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości o (zob. rozdział II pkt 3 niniejszego poradnika, s. 25).

Zgodnie z art. 1 ust. 1 i 2 u.o.p., jeżeli w związku z toczącym się albo zakończonym postępowaniem karnym z udziałem pokrzywdzonego lub świadka albo postępowaniem karnym skarbowym z udziałem świadka istnieje zagrożenie dla życia lub zdrowia tych osób mogą one ubiegać się o ochronę Policji. Środki ochrony i pomocy mogą być stosowane przed wszczęciem postępowania karnego lub karnego skarbowego, jeżeli zagrożenie życia lub zdrowia ujawni się w toku podjętych czynności operacyjno-rozpoznawczych lub postępowania sprawdzającego, o którym mowa w art. 307 k.p.k. Wobec pokrzywdzonego, świadka oraz osób im najbliższych pozbawionych wolności stosuje się przepisy art. 88d k.k.w., o czym stanowi art. 1 ust. 4 u.o.p.

Odnosząc się generalnie do przepisów ustawy o ochronie i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka, należy wskazać, że wśród zasad stosowania takich środków z punktu widzenia art. 27 konwencji stambulskiej istotne znaczenia mają zasady: dobrowolności (gdy osoba chroniona nie wnioskuję o udzielenie ochrony i pomocy, musi wyrazić na nie zgodę), skuteczności (możliwość udzielenia ochrony i pomocy jeszcze przed rozpatrzeniem wniosku, możliwość modyfikacji zakresu zastosowanych środków ochrony i pomocy, natychmiastowa wykonalność zarządzenia o udzieleniu ochrony i pomocy, otwarty katalog ochrony na czas czynności procesowej oraz ochrony osobistej), nieodpłatności oraz niejawności (bezwzględny zakaz dowody – nie dopuszczalna jest czynność dowodowa zmierzająca do ujawnienia okoliczności udzielenia i wykonywania środków ochrony i pomocy, informacje dotyczące udzielenia i wykonywania środków ochrony i pomocy podlegają ochronie zgodnie z ustawą z 5.08.2010 r. o ochronie informacji niejawnych (Dz.U. z 2023 r. poz. 756 ze zm.).

Ochrona może być udzielona na czas czynności procesowej i polegać na obecności funkcjonariuszy Policji w pobliżu osoby chronionej w trakcie czynności procesowej z jej udziałem, w drodze do miejsca przeprowadzenia tej czynności lub w drodze powrotnej, a przesłanką jej udzielenia jest zagrożenie dla życia lub zdrowia osoby chronionej.

W przypadku wysokiego stopnia zagrożenia dla życia lub zdrowia osoby chronionej w związku z postępowaniem karnym lub karnym skarbowym, jeżeli zachodzi konieczność długotrwałej ochrony, w sprawach, których rozpoznanie w pierwszej instancji należy do właściwości sądu okręgowego, oraz w sprawach o przestępstwa określone w art. 197 § 1 i 2 k.k. (zgwałcenie) oraz art. 207 k.k. (znęcanie się), a w szczególnie uzasadnionych przypadkach także w innych sprawach ochrona może przyjąć postać ochrony osobistej i polegać na:

- stałej bądź czasowej obecności funkcjonariuszy Policji w pobliżu osoby chronionej,
- czasowej obserwacji osoby chronionej i otoczenia, w którym przebywa,
- wskazaniu osobie chronionej bezpiecznych miejsc przebywania oraz czasu i bezpiecznego sposobu przemieszczania się,
- określeniu zakresu, warunków i sposobu kontaktowania się osoby chronionej z innymi osobami.

Wskazane sposoby ochrony osobistej mają charakter jedynie przykładowy, a zatem może ona polegać również na innym skutecznym zapewnieniu bezpieczeństwa osobie chronionej.

Pomocą w rozumieniu ustawy jest pomoc w zakresie zmiany miejsca pobytu, która udzielana jest w przypadku wysokiego stopnia zagrożenia dla życia lub zdrowia osoby chronionej w związku z postępowaniem karnym, jeżeli zachodzi konieczność długotrwałej ochrony, a inne środki ochrony i pomocy mogą być niewystarczające, w sprawach, których rozpoznanie w pierwszej instancji należy do właściwości sądu okręgowego, a w szczególnie uzasadnionych przypadkach także w innych sprawach. Taka pomoc w zakresie zmiany miejsca pobytu polega na podejmowaniu czynności organizacyjnych umożliwiających osobie chronionej pobyt w innym miejscu niż dotychczasowe poprzez:

- udostępnienie tymczasowego lokalu mieszkalnego, zapewniającego zaspokojenie podstawowych potrzeb bytowych,
- pomoc w wynajęciu mieszkania,
- pomoc w przeprowadzce lub zagospodarowaniu,

- pomoc w załatwieniu ważnych spraw życiowych związanych ze zmianą miejsca pobytu.

Ponadto osobie, której udzielono pomocy w zakresie zmiany miejsca pobytu, a która nie posiada źródeł utrzymania ani nie może podjąć pracy z powodu zagrożenia dla życia lub zdrowia, można udzielić pomocy finansowej przeznaczonej na:

- zaspokojenie podstawowych potrzeb życiowych,
- pokrycie całości lub części kosztów tymczasowego udostępnienia lokalu mieszkalnego lub wynajęcia mieszkania,
- pokrycie kosztów uzyskania świadczeń opieki zdrowotnej, jeżeli osoba ta nie podlega obowiązkowemu ubezpieczeniu zdrowotnemu.

Wzór nr 5. Wniosek o udzielenie środków ochrony i pomocy z ustawy z 28.11.2014 r.

Białystok, dn.

Do
Komendanta Wojewódzkiego
Policji w Białymstoku
ul. H. Sienkiewicza 65, 15-002 Białystok

Pokrzywdzone: Jasmina i Lamara N.
zam. Białystok
ul.

Wniosek o udzielenie środków ochrony i pomocy przewidzianych w ustawie o ochronie i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka

Na podstawie art. 12 ust. 1 pkt 1 ustawy z 28.11.2014 r. o ochronie i pomocy pokrzywdzonym i świadkom wnoszę o udzielenie mi i zamieszkującej ze mną córce Lamarze N. ochrony osobistej, o której mowa w art. 5 ust. 2 pkt 3 w zw. z art. 5 ust. 1 ustawy o ochronie

i pomocy pokrzywdzonym i świadkom w postaci czasowej obserwacji nas oraz obserwacji otoczenia, w którym przebywamy (mieszkania w bloku przy ul. w Białymstoku) przez funkcjonariuszy Policji, z uwagi na wystąpienie szczególnie uzasadnionego przypadku, tj. z uwagi na fakt, że sprawa dotyczy przestępstw z nienawiści motywowanych uprzedzeniami rasistowskimi (ze względu na nasze pochodzenie z Czeczenii), których agresywność stopniowo wzrasta.

Uzasadnienie

Ja i moja nieletnia córka Lamara jesteśmy uchodźcami z Czeczenii zamieszkującymi w Białymstoku. Prowadzę bar z kebabem w Białymstoku przy ul. w którym pracuje także moja 16-letnia córka Lamara. Bar ten już dwukrotnie próbowały podpalić nieznane osoby. Faktu podpalenia nie zgłaszałam ze względu na groźby sprawców wypisywane na ścianie baru.

Od momentu wyprowadzenia się w sierpniu 2022 r. z ośrodka pomocy dla uchodźców w Białymstoku i zamieszkaniu z bloku przy ul. ja ze względu na ubieranie się w tradycyjny muzułmański strój czeczeńskiej kobiety spotykam się z ciągłymi atakami ze strony kilkuosobowej grupy nieznanymi mi ludzi z osiedla Dziesięciny, na którym zamieszkujemy z córką. Początkowo ataki te polegały na kierowaniu pod moim adresem w drodze z i do domu różnych obelg („ty brudasie”, „ty terrorystko”) oraz obraźliwych napisów na drzwiach naszego mieszkania („Brudasy won!” i „White Power rządzi!”). Takie same napisy pojawiły się także na drzwiach naszego baru. Stopniowo zaczęły się one jednak przeradzać w groźby spalania naszego mieszkania, jeżeli się z niego nie wyprowadzimy, a także próby podpalenia mojego baru w Białymstoku przy ul. Z kolei moją córkę nagabywano seksualnie ze względu na jej ubiór i ciemną karnację oraz wysuwano groźby zgwałcenia jej.

O każdym z tych ataków i groźbach zawiadamiałam tutejszy komisariat Policji. W dniu 20.06.2013 r. doszło do kolejnej eskalacji ataków ze strony sprawców w postaci próby podpalenia naszego mieszkania, w czasie gdy przebywałam w nim razem z córką. Na skutek tego

zdarzenia doszło do spalenia drzwi mieszkania oraz części przedpokoju. Świadcami wszystkich opisywanych zdarzeń byłam ja, moja córka oraz sąsiad Jan K. mieszkający w tej samej klatce schodowej. W celu potwierdzenia ostatniego z opisanych powyżej zdarzeń w załączeniu do niniejszego wniosku przesyłam fotografie dokumentujące zniszczenia mieszkania oraz baru po próbach ich podpalenia.

Wszystkie opisane powyżej zdarzenia doprowadziły do wzbudzenia u mnie i mojej córki poczucia poważnego zagrożenia, które utrudnia nam normalne funkcjonowanie. Z uwagi na ich powtarzający się charakter, a także wzrastającą dolegliwość, działania te pogłębiają nasz brak poczucia bezpieczeństwa.

Ze względu na dotychczasowe zdarzenia obawiam się dalszych ataków ze strony sprawców, które mogłyby doprowadzić do pozbawienia mnie lub mojej córki życia lub utraty zdrowia. W szczególności dotyczy to obaw o ponowne próby podpalenia domu.

Nie bez znaczenia dla oceny niniejszej sprawy pozostaje również okoliczność, że działanie sprawców motywowane jest wyłącznie niechęcią wobec nas z powodu naszego pochodzenia i odmiennego wyznania.

W mojej ocenie okoliczność motywacji działania sprawców (która powinna zasługiwać na szczególne potępienie), a także wzrastające natężenie agresywności ich zachowań powinny zostać uwzględnione przy dokonywaniu indywidualnej oceny stopnia zagrożenia (o której mówi art. 2 ustawy o ochronie i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka) oraz przemawiać za przyjęciem, że w niniejszej sprawie wystąpił szczególnie uzasadniony przypadek udzielenia ochrony w ramach przedmiotowej ustawy.

.....
[własnoręczny podpis pokrzywdzonej]

Załączniki:

1. Dokumentacja fotograficzna – zniszczenia mieszkania i baru po próbach podpalenia.

Rozdział V

SZCZEGÓLNE ŚRODKI OCHRONY POKRZYWDZONEGO W POSTĘPOWANIU KARNYM

Konieczność realizacji przez Polskę wymogów przewidzianych przez art. 22 dyrektywy 2012/29/UE spowodowała wprowadzenie do polskiego Kodeksu postępowania karnego nowego art. 52a, nakładającego na organy procesowe obowiązek dokonywania indywidualnej oceny potrzeb i życzeń pokrzywdzonych w zakresie stosowania wobec nich szczególnych środków ochrony w procesie karnym. Zgodnie z tym przepisem organ prowadzący postępowanie ustala okoliczności sprawy, w szczególności dotyczące właściwości i warunków osobistych pokrzywdzonego, a także rodzaju i rozmiaru ujemnych następstw przestępstwa, aby ocenić potrzebę stosowania wobec pokrzywdzonego takich środków ochronnych, jak nagrywanie (utrwalanie dźwięku i obrazu) przesłuchania pokrzywdzonego, przesłuchanie go na odległość przy pomocy urządzeń przekazujących „na żywo” dźwięk i obraz (wideokonferencja), stosowania instytucji świadka anonimowego (art. 184 k.p.k.), przesłuchania małoletniego pokrzywdzonego lub dorosłej ofiary przemocy seksualnej na posiedzeniu sądu w „niebieskim pokoju” (art. 185a i 185c k.p.k.), rezygnacji z przesłuchania pokrzywdzonego, jeśli nie jest to istotne dla ustalenia okoliczności sprawy (art. 315a k.p.k.), wyłączenia jawności rozprawy (art. 360 § 1 k.p.k.), przesłuchania pokrzywdzonego na rozprawie przy wydaleniu oskarżonego z sali rozpraw (art. 390 § 2 i 3 k.p.k.) oraz wezwania przez organ procesowy, na wniosek pokrzywdzonego,

podmiotu, który otrzymał dotację z Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej, do udzielenia pomocy psychologicznej w terminie 14 dni od dnia wezwania (art. 10 ust. 2 u.o.p.).

Przed rozpoczęciem czynności wskazanych w powyższych przepisach organ odbiera od pokrzywdzonego oświadczenie, czy chce zastosowania przewidzianych w nich środków, chyba że odebranie oświadczenia jest niemożliwe, zastosowanie określonego środka jest obowiązkowe (np. w przypadku przesłuchania przez sąd na posiedzeniu w „niebieskim pokoju” małoletniego poniżej 15. roku życia lub dorosłej ofiary przestępstwa seksualnego w warunkach określonych w art. 185a–185c k.p.k., o czym dalej) lub organ prowadzący postępowanie działa na wniosek pokrzywdzonego. Organ bierze pod uwagę oświadczenie pokrzywdzonego.

Rozdział VI

MAŁOLETNI POKRZYWDZONY JAKO ŚWIADEK

Pokrzywdzonym małoletnim świadkom, którzy w chwili przesłuchania nie ukończyli 15 lat, przysługują szczególne prawa we wszystkich sprawach o przestępstwa popełnione z użyciem przemocy lub groźby bezprawnej oraz w sprawach o przestępstwa określone w rozdziałach XXIII („Przestępstwa przeciwko wolności”), XXV („Przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności”) i XXVI („Przestępstwa przeciwko rodzinie i opiece”) Kodeksu karnego. Ze względu na to Kodeks postępowania karnego hołduje zasadzie niezbędności i jednokrotności przesłuchania małoletniego pokrzywdzonego, przewidując w art. 185a § 1a k.p.k., że przesłuchuje się go tylko wówczas, gdy jego zeznania mogą mieć istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy, i tylko raz, chyba że wyjdą na jaw istotne okoliczności, których wyjaśnienie wymaga ponownego przesłuchania, lub sąd uwzględni wniosek oskarżonego o powtórne przesłuchanie, jeśli nie miał on obrońcy w czasie pierwszego przesłuchania pokrzywdzonego. Procedura przesłuchania świadka w trybie art. 185a k.p.k. ma na celu przede wszystkim ochronę małoletniego świadka przed traumą związaną z koniecznością zeznawania na jawnej rozprawie (wtórną wiktymizacją).

Przesłuchanie przeprowadza sąd na posiedzeniu z udziałem biegłego psychologa niezwłocznie, nie później niż w terminie 14 dni od dnia wpływu wniosku. Prokurator, obrońca oraz pełnomocnik pokrzywdzonego mają prawo wziąć udział w przesłuchaniu. Opiekun

(np. rodzic) małoletniego lub osoba pełnoletnia wskazana przez pokrzywdzonego również mają prawo być obecni przy przesłuchaniu, jeżeli nie ogranicza to swobody wypowiedzi przesłuchiwanego (np. taką swobodę może ograniczać obecność matki małoletniego, jeśli wcześniej tolerowała ona przemoc męża wobec dziecka). Przesłuchanie takiego małoletniego pokrzywdzonego np. przemocą domową lub zgwałceniem utrwała się „za pomocą urządzenia rejestrującego obraz i dźwięk” (art. 147 § 2a k.p.k.). Na rozprawie pokrzywdzony nie jest już przesłuchiwany, a odtwarza się nagranie i odczytuje się protokół jego przesłuchania (art. 185a § 3 k.p.k.).

Jeżeli oskarżony (który nigdy nie bierze udziału w takim przesłuchaniu) zawiadomiony o tej czynności nie posiada obrońcy z wyboru, sąd wyznacza mu obrońcę z urzędu (co pozwala uniknąć powtórnego przesłuchiwania dziecka).

Jeśli przesłuchanie dotyczy przestępstwa popełnionego z użyciem przemocy lub groźby bezprawnej (np. rozboju) lub określonego w rozdziałach XXV i XXVI Kodeksu karnego, również świadek nie będący pokrzywdzonym, który nie ukończył w chwili przesłuchania 15 lat, może być przesłuchany w podobny sposób, czyli na posiedzeniu sądu z udziałem biegłego psychologa, jeśli jego zeznania mogą być istotne dla rozstrzygnięcia sprawy (art. 185b § 1 k.p.k.). Jednakże procedury tej nie stosuje się do świadka współdziałającego w popełnieniu czynu zabronionego, o który toczy się postępowanie karne, lub świadka, którego czyn pozostaje w związku z czynem, o który toczy się postępowanie karne (np. małoletniego świadka, który pomagał ojcu znęcać się nad swoim rodzeństwem).

Rozdział VII

DOROSŁA OFIARA PRZESTĘPSTWA SEKSUALNEGO JAKO ŚWIADEK

Artykuł 185c k.p.k. określa sposób postępowania przy prowadzeniu postępowań w sprawach o przestępstwa ujęte w art. 197 k.k. (zgwałcenie), art. 198 k.k. (wykorzystanie bezradności, upośledzenia w celu doprowadzenia do obcowania płciowego lub poddania się innej czynności seksualnej) oraz art. 199 k.k. (nadużycie zależności). Dodatkowym warunkiem zainicjowania wskazanego trybu jest ustalenie, że pokrzywdzony ukończył 15. rok życia, gdyż pokrzywdzony, który nie osiągnął tego wieku, w sytuacjach określonych w tym przepisie będzie przesłuchiwany w opisanym wcześniej trybie z art. 185a k.p.k.

W art. 185c k.p.k. przyjęto konieczność ograniczenia zawiadomienia o przestępstwie składanego przez pokrzywdzonego do wskazania najważniejszych faktów i dowodów. **Pokrzywdzony może także złożyć zawiadomienie o takim przestępstwie na Policji lub do prokuratury na piśmie.**

W pozostałych wypadkach zatem, jeżeli zawiadomienie o przestępstwie składa inna osoba niż pokrzywdzony, powinno mieć ono charakter zupełny. Jak się wydaje, przyczyną ograniczenia protokołu zawiadomienia składanego przez pokrzywdzonego jest chęć uniknięcia wtórnej wiktymizacji. Zgodnie z regulacją art. 185c § 1a k.p.k. nawet wobec dorosłych ofiar przestępstw z art. 197–199 k.k. stosuje się regułę niezbędności (subsydiarności) i jednokrotności przesłuchania przewidzianą w art. 185a § 1 k.p.k. Jednakże ponieważ

przepis dotyczy także małoletniego w przedziale wiekowym od 15 do 18 lat, należy podkreślić, że wobec wyłączenia stosowania przepisu art. 185c k.p.k. w przypadkach uregulowanych w § 4 art. 185a k.p.k., jeśli będą zachodziły uzasadnione obawy co do wpływu przesłuchania na stan psychiczny małoletniego pokrzywdzonego, do jego przesłuchiwania będą stosowane procedury z art. 185a k.p.k.

Jak wskazano wyżej, w przesłuchaniu musi brać udział psycholog, organ procesowy na wniosek pokrzywdzonego powinien zaś dążyć do zapewnienia, aby biegły był osobą tej samej płci co pokrzywdzony, chyba że będzie to utrudniać postępowanie. W związku z dokonywaniem takiego przesłuchania przez sąd należy uznać, że w tym zakresie regulacja art. 185c § 4 k.p.k. zdaje się spełniać standard określony w art. 23 ust. 1 lit. d dyrektywy 2012/29/UE, przewidującej, że wszelkie przesłuchania ofiar przemocy seksualnej, przemocy na tle płciowym lub przemocy w związkach – jeśli nie są prowadzone przez sąd lub prokuratora – są na życzenie ofiary prowadzone przez osoby tej samej płci, o ile nie stanowi to uszczerbku dla przebiegu postępowania.

Ponadto należy zauważyć, że w przepisie § 1a art. 185c k.p.k. ograniczono w porównaniu z art. 185a § 1 k.p.k. przesłanki ponownego przesłuchania pokrzywdzonego do sytuacji, kiedy wyjdą na jaw istotne okoliczności, których wyjaśnienie wymaga ponownego przesłuchania lub sąd uwzględni wniosek oskarżonego o powtórne przesłuchanie, jeśli nie miał on obrońcy w czasie pierwszego przesłuchania pokrzywdzonego.

Przesłuchanie pokrzywdzonego przeprowadza niezwłocznie (nie później niż w terminie instrukcyjnym 14 dni od wpłynięcia wniosku prokuratora) sąd, na posiedzeniu z udziałem biegłego psychologa, w którym mają prawo wziąć udział prokurator, obrońca oraz pełnomocnik pokrzywdzonego. Opiekun pokrzywdzonego lub wskazana przez niego osoba dorosła (zob. wcześniejszy komentarz dotyczący asystenta pokrzywdzonego w postępowaniu przygotowawczym – art. 299a k.p.k.) mogą być obecni tylko wtedy, gdy nie wpływa to na swobodę wypowiedzi przesłuchiwanej osoby. Wyliczenie ma charakter wyczerpujący i wykluczony jest udział w takim posiedzeniu

oskarżonego. Na rozprawie głównej odtwarza się sporządzony zapis obrazu i dźwięku przesłuchania oraz odczytuje się protokół przesłuchania.

Jak wskazano wcześniej, w art. 185c § 1a k.p.k. wprowadzono zasadę jednokrotności przesłuchania, natomiast po nowelizacji Kodeksu, która weszła w życie 15.08.2023 r., w razie konieczności ponownego przesłuchania takiego pokrzywdzonego odbędzie się ono w takim samym trybie jak pierwsze (na posiedzeniu sądu z udziałem biegłego psychologa).

Rozdział VIII

PRZESŁUCHANIE NIEPEŁNOSPRAWNEGO ŚWIADKA, POMIESZCZENIA DO PRZESŁUCHIWANIA ŚWIADKÓW O SZCZEGÓLNYCH POTRZEBACH I OBOWIĄZEK INFORMOWANIA ICH O PRZEBIEGU, SPOSOBIE I WARUNKACH PRZESŁUCHANIA

Nowelizacja Kodeksu postępowania karnego wprowadziła z dniem 15.02.2024 r. nowy przepis art. 185e k.p.k., przewidujący szczególną procedurę przesłuchiwanie świadka, u którego występują zaburzenia psychiczne, rozwojowe, zakłócenia zdolności postrzegania lub odtwarzania przez niego postrzeżeń. Przepis ten dotyczy więc także niepełnosprawnych pokrzywdzonych. Przesłanką zastosowania tej procedury, zgodnie z § 1, jest występowanie uzasadnionej obawy, że przesłuchanie w innych warunkach, niż wskazane w tym przepisie, mogłoby wpłynąć negatywnie na stan psychiczny świadka lub byłoby znacznie utrudnione.

Przepis art. 185e § 1 k.p.k. ustanawia zasadę niezbędności i jednokrotności przesłuchania, stanowiąc, że takiego świadka przesłuchuje się tylko wówczas, gdy jego zeznania mogą mieć istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy, i tylko raz, chyba że wyjdą na jaw istotne okoliczności, których wyjaśnienie wymaga ponownego przesłuchania, lub w razie uwzględnienia wniosku dowodowego

oskarżonego, który nie miał obrońcy w czasie pierwszego przesłuchania świadka.

Regulacja art. 185e § 2 k.p.k. powiela regulację art. 185c § 2 k.p.k. i stanowi, że przesłuchanie przeprowadza sąd na posiedzeniu z udziałem biegłego psychologa, nie później niż w terminie 14 dni od dnia wpływu wniosku prokuratora. W przesłuchaniu ma prawo wziąć udział prokurator, obrońca oraz pełnomocnik. Natomiast opiekun świadka lub osoba pełnoletnia wskazana przez świadka ma prawo również być obecna przy przesłuchaniu, jeżeli nie ogranicza to swobody wypowiedzi przesłuchiwanego. Na rozprawie głównej odtwarza się sporządzony zapis obrazu i dźwięku przesłuchania oraz odczytuje się protokół przesłuchania (art. 185e § 2 k.p.k.). Zgodnie z art. 185e § 3 k.p.k. biegły psycholog biorący udział w przesłuchaniu powinien być osobą płci wskazanej przez świadka, chyba że będzie to utrudniać postępowanie. W uzasadnieniu nowelizacji stwierdzono, że odpowiednie podejście do świadka (oswojenie go z czynnością, obniżenie poziomu stresu) zwykle wymaga pogłębionej wiedzy i wieloletniej praktyki psychologa. Ponadto § 4 przewiduje, że jeżeli świadek ma problemy z komunikacją werbalną, przesłuchanie przeprowadza się przy wykorzystaniu komunikacji wspomagającej i alternatywnej, którymi posługuje się świadek.

Wprowadzony przez nowelizację z 15.02.2024 r. nowy art. 185f k.p.k. stanowi, że przesłuchania w trybie określonym w art. 185a–185c oraz art. 185e k.p.k. przeprowadza się w odpowiednio przystosowanych pomieszczeniach w siedzibie sądu lub poza jego siedzibą. Szczegółowe wymogi, jakie ma spełniać takie pomieszczenie, określi rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości. Przesłuchanie w trybie wyznaczonym w art. 185e k.p.k. może być przeprowadzone także w innym miejscu, jeżeli uzasadniają to indywidualne potrzeby świadka i istnieje możliwość utrwalenia czynności za pomocą urządzenia rejestrującego obraz i dźwięk (art. 185f § 1 k.p.k.)

Ponadto przed pierwszym przesłuchaniem osoba przesłuchiwana w trybie określonym w art. 185a–185c oraz art. 185e k.p.k. otrzymuje informacje o przebiegu, sposobie i warunkach przesłuchania.

Informacje zawierają opisowe lub graficzne przedstawienie przebiegu, sposobu i warunków przesłuchania. Pomiedzy doręczeniem informacji a terminem przesłuchania powinny upłynąć co najmniej trzy dni, chyba że dobro postępowania stoi temu na przeszkodzie (art. 185f § 2 k.p.k.).

Rozdział IX

MEDIACJA MIĘDZY OSKARŻONYM I POKRZYWDZONYM

Artykuł 23a § 1 k.p.k. wskazuje, że sąd, a w postępowaniu przygotowawczym prokurator, może, za zgodą lub z inicjatywy pokrzywdzonego i oskarżonego, skierować sprawę do instytucji lub osoby godnej zaufania w celu przeprowadzenia postępowania mediacyjnego między pokrzywdzonym i oskarżonym.

Udział w mediacji jest dobrowolny, stąd aby organ procesowy – sąd lub referendarz sądowy, a w postępowaniu przygotowawczym prokurator lub inny organ prowadzący to postępowanie – mógł skierować sprawę do postępowania mediacyjnego, niezbędny jest zgodny wniosek albo obopólna zgoda pokrzywdzonego i oskarżonego. Mogą być one wyrażone na piśmie lub ustnie do protokołu czynności procesowej. Odmowa zgody na udział w mediacji nie pociąga za sobą żadnych negatywnych skutków dla strony, podobnie jak cofnięcie zgody na każdym etapie postępowania mediacyjnego. Dobrowolność mediacji uzyskała od 1.07.2015 r. dodatkową gwarancję w postaci obowiązku pouczenia przez organ procesowy o możliwości skierowania sprawy do mediacji oraz informowania o celach i zasadach postępowania mediacyjnego, w tym o treści nowego art. 178a k.p.k.

Postępowaniem mediacyjnym rządzi kilka naczelnych zasad. Należy podkreślić, że przepisy art. 23a § 4 i 7 k.p.k. wyraźnie wskazują, iż udział oskarżonego i pokrzywdzonego w postępowaniu mediacyjnym jest dobrowolny i wymaga ich zgody, która może zostać cofnięta

aż do zakończenia postępowania mediacyjnego, zaś samo postępowanie prowadzi się w sposób bezstronny i poufny. Gwarancjami zasady dobrowolności są przepisy nakazujące organowi kierującemu sprawę do mediacji lub mediatorowi wyjaśnienie oskarżonemu i pokrzywdzonemu celów i zasad postępowania mediacyjnego oraz pouczenie stron o możliwości cofnięcia ich zgody. Poufność zostaje wzmocniona przez przepis art. 178a k.p.k. ustanawiający zakaz przesłuchiwania w charakterze świadka mediatora co do faktów, o których dowiedział się od oskarżonego lub pokrzywdzonego, prowadząc postępowanie mediacyjne, z wyłączeniem informacji o przestępstwach, o których mowa w art. 240 § 1 k.k. (a więc przestępstw, w przypadku których istnieje prawny obowiązek zawiadamiania o ich popełnieniu).

Z dniem 1.07.2015 r. zmienił się charakter ugody zawartej w postępowaniu mediacyjnym, gdyż obecnie można żądać nadania jej klauzuli wykonalności bez potrzeby powtarzania ugody przez sądem (art. 107 § 3 w zw. z § 1 i 2 k.p.k.). Jest to niewątpliwie znaczne ułatwienie dla pokrzywdzonego egzekwującego swoje roszczenia wynikające z przestępstwa.

Ustawodawca jednocześnie upoważnił w art. 107 § 4 k.p.k. sąd lub referendarza sądowego do odmowy nadania klauzuli wykonalności ugodzie zawartej przed mediatorem, w całości lub w części, jeżeli ugoda ta jest sprzeczna z prawem lub zasadami współżycia społecznego albo zmierza do obejścia prawa.

Mediację zamiast posiedzenia pojednawczego można zastosować w postępowaniu prywatnoscargowym (art. 489 § 2 k.p.k.).

Dokładne warunki, jakim powinny podlegać osoby i instytucje uprawnione do przeprowadzania mediacji, sposób ich powoływania i odwoływania, zakres i warunki udostępniania akt instytucjom i osobom uprawnionym do przeprowadzania mediacji oraz sposób i tryb postępowania mediacyjnego, określa wydane w oparciu o delegację ustawową z art. 23a § 8 k.p.k. rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 7.05.2015 r. w sprawie postępowania mediacyjnego w sprawach karnych (Dz.U. poz. 916). Z punktu widzenia pokrzywdzonego istotne

jest to, że postępowanie mediacyjne prowadzi mediator, którym jest osoba spoza systemu wymiaru sprawiedliwości, wyspecjalizowana w rozwiązywaniu konfliktów międzyludzkich. Mediator pomaga stronom konfliktu w osiągnięciu kompromisu, czyli zadowalającego obie strony sposobu rozwiązania lub złagodzenia konfliktu. Mediator nie narzuca swojego stanowiska, lecz jedynie wspiera strony – pomaga im zrozumieć przyczyny i istotę zaistniałego zdarzenia, wysłuchuje ich racji, stara się, aby osiągnięty kompromis (ugoda) nie naruszał interesu żadnej ze stron i poczucia społecznej sprawiedliwości. W przeciwieństwie do sądu mediator nie orzeka, nie rozstrzyga o winie i karze, nie zbiera też materiałów dowodowych dla organów procesowych.

Postępowanie mediacyjne ponadto tym różni się od postępowania karnego, że nie jest tak sformalizowane, nie odbywa się jawnie, jak w przypadku rozprawy sądowej, pozwala więc na znacznie swobodniejsze zachowania i wypowiedzi oraz wyrażanie emocji. Mediację prowadzi się w miejscu neutralnym i przyjaznym dla stron, a nie w sali sądowej czy innym oficjalnym pomieszczeniu.

Szczególną zaletą mediacji z punktu widzenia pokrzywdzonego jest to, że może on szybko uzyskać naprawienie szkody lub zadośćuczynienie od sprawcy przestępstwa, w którego interesie leży zaspokojenie potrzeb pokrzywdzonego. Sąd bowiem, wydając wyrok, uwzględnia pozytywny wynik mediacji, a w szczególności ugodę mediacyjną (art. 53 § 3 k.k.).

Wzór nr 6. Wniosek pokrzywdzonego o skierowanie sprawy do postępowania mediacyjnego

Miejscowość data

Pokrzywdzony

[imię, nazwisko, adres]

Sygn. akt

Właściwa jednostka Policji

**Wniosek
o skierowanie sprawy do postępowania mediacyjnego**

Na podstawie art. 23a k.p.k. wnoszę o skierowanie na drogę postępowania mediacyjnego sprawy przeciwko [imię i nazwisko podejrzanego] podejrzanemu o: [napisać, o co].

Uzasadnienie

Miejscowa jednostka Policji prowadzi dochodzenie przeciwko [podać imię i nazwisko] dotyczące [należy opisać czyn zarzucany podejrzanemu].

Uważam, że sprawa zostanie zakończona szybciej i korzystniej dla mnie, jeśli będę mógł uzgodnić przy pomocy mediatora sposób i termin naprawienia szkody przez sprawcę.

.....
Podpis pokrzywdzonego

**Wniosek
do prokuratury [lub do sądu]**

Miejscowość data

Pokrzywdzony
[imię, nazwisko, adres]

Właściwa jednostka prokuratury
lub sąd

Sygn. akt

**Wniosek
o skierowanie sprawy do postępowania mediacyjnego**

Na podstawie art. 23a § 1 k.p.k. wnoszę o skierowanie na drogę postępowania mediacyjnego sprawy przeciwko [imię i nazwisko podejrzanego/oskarżonemu] o: [napisać, o jaki czyn].

Uzasadnienie

Przeciwko [imię i nazwisko podejrzanego lub oskarżonego] toczy się postępowanie karne.

Uważam, że sprawa zostanie zakończona szybciej i korzystniej dla mnie, jeśli będę mógł uzgodnić przy pomocy mediatora sposób i termin naprawienia szkody [zadośćuczynienia] przez sprawcę.

.....
Podpis pokrzywdzonego

Rozdział X

OCHRONNA FUNKCJA ŚRODKÓW PRZYMUSU STOSOWANYCH WOBEC PODEJRZANEGO I OSKARŻONEGO

W trakcie procesu karnego (a niekiedy nawet przed jego wszczęciem) pokrzywdzony może korzystać z ochrony przed podejrzanym (oskarżonym), która może mieć charakter krótkotrwały – przez zastosowanie przez Policję wobec podejrzanego zatrzymania tymczasowego bądź dłuższy (nawet na cały okres trwania procesu karnego) – przez stosowanie wobec oskarżonego na mocy postanowienia sądu lub prokuratora środków zapobiegawczych.

1. Zatrzymanie tymczasowe

Policja (bądź inne uprawnione organy) ma prawo zatrzymać osobę podejrzaną, jeżeli istnieje uzasadnione przypuszczenie, że popełniła ona przestępstwo, a zachodzi obawa ucieczki lub ukrycia się tej osoby albo zatarcia śladów przestępstwa bądź też nie można ustalić jej tożsamości albo istnieją przesłanki do przeprowadzenia przeciwko tej osobie postępowania w trybie przyspieszonym (art. 244 § 1 k.p.k.). Szczególne znaczenie dla ochrony ofiar przemocy domowej ma regulacja uprawniająca Policję do zatrzymania osoby podejrzaney (a więc takiej której nawet nie przedstawiono jeszcze zarzutów), jeżeli istnieje uzasadnione przypuszczenie, że popełniła ona przestępstwo z użyciem przemocy na szkodę osoby

wspólnie zamieszkującej, a zachodzi obawa, że ponownie popełni przestępstwo z użyciem przemocy wobec tej osoby, zwłaszcza gdy popełnieniem takiego przestępstwa grozi. Ponadto policja **obligatoryjnie** dokonuje zatrzymania osoby podejrzaney, jeżeli takie przestępstwo przemocy domowej zostało popełnione przy użyciu broni palnej, noża lub innego niebezpiecznego przedmiotu, a zachodzi obawa, że ponownie popełni ona przestępstwo z użyciem przemocy wobec osoby wspólnie zamieszkującej, zwłaszcza gdy popełnieniem takiego przestępstwa grozi (art. 244 § 1a i 1b k.p.k.). Podstawowy okres zatrzymania wynosi 48 godzin, a przed upływem tego terminu zatrzymana osoba musi być zwolniona albo prokurator kieruje wniosek do sądu o jej tymczasowe aresztowanie (sąd ma na rozpoznanie wniosku kolejne 24 godziny), albo też prokurator stosuje inny, wolnościowy środek zapobiegawczy (o czym dalej).

Należy dodać, że Policja może także na mocy art. 15a ustawy o Policji zatrzymać sprawców przemocy w rodzinie stwarzających bezpośrednie zagrożenie dla życia lub zdrowia ludzkiego, co czyni poprzez odesłanie do art. 15 tej ustawy, a zatem poprzez tzw. zatrzymanie prewencyjne (pozaprosesowe).

2. Areszt tymczasowy

Areszt tymczasowy jest izolacyjnym środkiem zapobiegawczym, a więc środkiem, którego zastosowanie jest możliwe wobec osoby, wobec której istnieje duże prawdopodobieństwo, że dopuściła się ona przestępstwa. Zasadniczym celem stosowania wszystkich środków zapobiegawczych (a więc i aresztu tymczasowego) jest zabezpieczenie prawidłowego toku postępowania, a jedynie wyjątkowo może być on także stosowany w celu zapobiegnięcia popełnieniu przez oskarżonego nowego, ciężkiego przestępstwa (tzw. ogólna podstawa stosowania środków zapobiegawczych – art. 249 § 1 k.p.k.). Jednakże do zastosowania środka zapobiegawczego nie wystarczy duże prawdopodobieństwo, że dana osoba popełniła przestępstwo, lecz dodatkowo musi wystąpić jedna z tzw. podstaw szczególnych

wymienionych w art. 258 k.p.k. Dla ochrony pokrzywdzonego istotne znaczenie ma prewencyjna podstawa aresztu z art. 258 § 3 k.p.k. przewidującego, że środek zapobiegawczy można wyjątkowo zastosować także wtedy, gdy zachodzi uzasadniona obawa, że oskarżony, któremu zarzucono popełnienie zbrodni lub umyślnego występku, popełni przestępstwo przeciwko życiu, zdrowiu lub bezpieczeństwu powszechnemu, zwłaszcza gdy popełnieniem takiego przestępstwa grozi.

Pokrzywdzony uprawniony jest w przypadku tymczasowego aresztowania do wnioskowania na etapie postępowania przygotowawczego do prokuratora o złożenie przez niego stosownego wniosku do sądu, gdyż sam pokrzywdzony nie może takiego wniosku wnieść do organu decydującego w przedmiocie tymczasowego pozbawienia wolności.

Zgodnie z dyspozycją art. 252 § 1 k.p.k. na postanowienie w przedmiocie środka zapobiegawczego (w tym aresztu) zażalenie przysługuje, co do zasady, na zasadach ogólnych, a zatem na etapie postępowania sądowego, zgodnie z art. 459 § 3 w zw. z art. 425 § 3 k.p.k., pokrzywdzony, gdy jest stroną postępowania, musi wykazać *gravamen*, a zatem interes prawny. Uprawniony jest więc do zaskarżenia postanowienia o uchyleniu środka zapobiegawczego czy też chociażby decyzji o jego zmianie na łagodniejszy. W postępowaniu przygotowawczym pokrzywdzony, z racji posiadania statusu strony z mocy ustawy (art. 299 § 1 k.p.k.), uprawniony jest do zaskarżania orzeczeń w przedmiocie tymczasowego aresztowania, czyli także postanowień odmawiających uwzględnienia wniosku prokuratora o zastosowanie tego izolacyjnego środka zapobiegawczego.

W kontekście ochronnej funkcji środków zapobiegawczych na krytykę zasługuje często występująca praktyka polegająca na zaniechaniu doręczania pokrzywdzonemu jako stronie postępowania przygotowawczego postanowień w przedmiocie tymczasowego aresztowania (oczywiście tych negatywnych dla pokrzywdzonego), co stoi w opozycji do obowiązku wynikającego z art. 100 § 4 w zw. z art. 106 k.p.k.

3. Nieizolacyjne środki zapobiegawcze chroniące pokrzywdzonego

Ochronie pokrzywdzonego w procesie karnym służą również nieizolacyjne środki zapobiegawcze, a więc takie, które w przeciwieństwie do aresztu tymczasowego nie wiążą się z pozbawieniem oskarżonego (podejrzanego) wolności.

3.1. Dozór Policji

Zgodnie z art. 275 § 1 k.p.k. sąd lub prokurator, tytułem środka zapobiegawczego, może oddać oskarżonego pod dozór Policji. Polega on na obowiązku stosowania się do wymagań zawartych w postanowieniu sądu lub prokuratora, które mogą polegać na (art. 275 § 2 k.p.k.):

- 1) zakazie opuszczania określonego miejsca pobytu i obowiązku zawiadamiania o zamierzonym wyjeździe oraz terminie powrotu,
- 2) obowiązku zgłaszania się do organu dozoru w określonych odstępach czasu,
- 3) zakazie kontaktowania się z pokrzywdzonym lub innymi osobami,
- 4) zakazie zbliżania się do określonych osób na wskazaną odległość,
- 5) zakazie przebywania w określonych miejscach,
- 6) innych ograniczeniach swobody oskarżonego, niezbędnych do wykonywania dozoru.

Szczególne znaczenie dla ochrony ofiar przemocy w rodzinie lub innych pokrzywdzonych ma przepis art. 275 § 3 k.p.k., stanowiący, że jeżeli zachodzą przesłanki zastosowania tymczasowego aresztowania wobec oskarżonego o przestępstwo popełnione z użyciem przemocy lub groźby bezprawnej na szkodę osoby najbliższej albo innej osoby zamieszkującej wspólnie ze sprawcą, zamiast tymczasowego aresztowania można zastosować dozór, pod warunkiem że oskarżony w wyznaczonym terminie opuści lokal zajmowany wspólnie z pokrzywdzonym oraz określi miejsce swojego pobytu.

W przypadku gdy oskarżony oddany pod dozór nie stosuje się do wymagań określonych w postanowieniu o dozorze, organ dozoru zawiadamia o tym sąd lub prokuratora, który wydał postanowienie w przedmiocie dozoru (art. 275 § 5 k.p.k.).

3.2. Środek zapobiegawczy w postaci nakazu opuszczenia lokalu mieszkalnego

Środek zapobiegawczy w postaci nakazu opuszczenia lokalu mieszkalnego, określony w art. 275a k.p.k., polega na tym, że można nakazać oskarżonemu opuszczenie lokalu mieszkalnego zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym, jeśli zarzuca mu się przestępstwo popełnione z użyciem przemocy na szkodę osoby wspólnie zamieszkującej i istnieje uzasadniona obawa, że oskarżony ponownie popełni przestępstwo z użyciem przemocy wobec tej osoby, zwłaszcza gdy popełnieniem takiego przestępstwa groził (art. 275a § 1 k.p.k.).

Uprawnienia do stosowania tego środka przy zaistnieniu przesłanek z art. 275a § 1 k.p.k. w postępowaniu przygotowawczym ma prokurator, na wniosek Policji lub z urzędu. Stosuje się go w tym przypadku na okres nie dłuższy niż trzy miesiące.

Natomiast decyzja sądu właściwego do rozpoznania sprawy w pierwszej instancji jest wymagana w sytuacji, gdy przesłanki zastosowania tego środka trwają i należy dokonać przedłużenia stosowania nakazu opuszczenia lokalu mieszkalnego na dalsze okresy nie dłuższe niż trzy miesiące. Sąd właściwy do rozpoznania sprawy w pierwszej instancji dokonuje tego na wniosek prokuratora. Należy wskazać, że rozwiązanie to jest inne niż przyjęte w Kodeksie postępowania karnego co do pozostałych nieizolacyjnych środków zapobiegawczych, gdzie prokurator na etapie postępowania przygotowawczego może samodzielnie przedłużać czas ich trwania. Można więc uznać, że przypomina to procedurę przedłużaniu okresu tymczasowego aresztowania przez sąd.

3.3. Zawieszenia i zakazy

Ochronie praw pokrzywdzonego w trakcie procesu karnego służy także środek zapobiegawczy określony w art. 276 k.p.k., z mocy którego można zawiesić oskarżonego w czynnościach służbowych lub w wykonywaniu zawodu albo nakazać powstrzymanie się od określonej działalności lub od prowadzenia określonego rodzaju pojazdów.

3.4. Środek zapobiegawczy z art. 276a k.p.k.

Ustawą z 31.03.2020 r. wprowadzono w nowym art. 276a k.p.k. możliwość orzeczenia tytułem środka zapobiegawczego wobec oskarżonego o przestępstwo popełnione w stosunku do członka personelu medycznego, w związku z wykonywaniem przez niego czynności opieki medycznej lub osoby przybranej personelowi medycznemu do pomocy w związku z wykonywaniem tych czynności, zakaz zbliżania się do pokrzywdzonego na wskazaną odległość, zakaz kontaktów lub zakaz publikacji, w tym za pośrednictwem systemów informatycznych lub sieci telekomunikacyjnych, treści godzących w prawnie chronione dobra pokrzywdzonego.

Ustawą z 19.06.2020 r. dodano do art. 276a nowy § 1a, przewidujący, że środek ten można orzec również wobec oskarżonego o przestępstwo stalkingu (art. 190a k.k.), popełnione z powodu wykonywanego przez pokrzywdzonego zawodu.

Zakazy przewidziane w środku zapobiegawczym z art. 276a k.p.k. mogą być połączone z poręczeniem majątkowym.

Rozdział XI

UPRAWNIENIA POKRZYWDZONEGO W POSTĘPOWANIU SĄDOWYM

W postępowaniu sądowym w sprawach ściganych z oskarżenia publicznego pokrzywdzony może złożyć oświadczenia o działaniu jako strona procesowa, tj. jako oskarżyciel posiłkowy obok oskarżyciela publicznego (tzw. oskarżyciel posiłkowy uboczny) lub zamiast niego (tzw. oskarżyciel samoistny bądź subsydiarny). Pokrzywdzony, działając jako oskarżyciel posiłkowy, ma w zasadzie te same prawa co prokurator (oskarżyciel publiczny), z pewnymi ograniczeniami w postępowaniu odwoławczym, gdyż może zaskarżyć orzeczenie (przede wszystkim wyrok), tylko gdy ma w tym interes prawny i wyłącznie na niekorzyść oskarżonego (art. 425 k.p.k.).

1. Akt oskarżenia samoistnego oskarżyciela posiłkowego (skarga subsydiarna)

W sprawach publicznoskargowych podmiotem uprawnionym do sporządzenia lub zatwierdzenia oraz wniesienia aktu oskarżenia do sądu jest oskarżyciel publiczny – prokurator (art. 331 k.p.k.). Jednakże w pewnych przypadkach uprawnienie takie przysługuje pokrzywdzonemu.

Pokrzywdzony ma prawo do wniesienia aktu oskarżenia w charakterze oskarżyciela posiłkowego (tzw. skarga subsydiarna), jeżeli organy procesowe ostatecznie (dwukrotnie) odmówią wszczęcia postępowania lub umorzą postępowanie przygotowawcze (art. 55 § 1 i 330 k.p.k.).

Odmowa wszczęcia lub umorzenie postępowania może nastąpić z różnych powodów. Pokrzywdzony może kwestionować postanowienie organu procesowego w tym przedmiocie przez złożenie zażalenia do sądu i przysługuje mu wówczas prawo zapoznania się z aktami postępowania przygotowawczego (art. 306 § 1 i 1a k.p.k.). Jeśli zażalenie pokrzywdzonego spowoduje, że sąd uchyli postanowienie prokuratora, to sprawa ponownie trafia do prokuratora. Prokurator może jednak, pomimo uwzględnienia wskazań sądu, ponownie wydać postanowienie odmawiające wszczęcia lub umarzające postępowanie. Postanowienie to podlega zaskarżeniu tylko do prokuratora nadzrędnego. W razie utrzymania w mocy przez ten organ zaskarżonego postanowienia pokrzywdzony, który dwukrotnie wykorzystał uprawnienia przewidziane w art. 306 § 1 i 1a k.p.k., może **w terminie miesiąca od otrzymania zawiadomienia o decyzji prokuratora nadzrędnego** wnieść akt własny oskarżenia określony w art. 55 § 1 k.p.k., o czym należy go pouczyć (art. 330 § 2 k.p.k.).

Akt oskarżenia oskarżyciela posiłkowego objęty jest tzw. przymusem adwokackim (radcowskim), co oznacza, że musi on być sporządzony i podpisany przez adwokata lub radcę prawnego albo radcę Prokuratury Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej, z zachowaniem warunków przewidzianych dla aktu oskarżenia określonych w art. 332 i 333 § 1 k.p.k. (art. 55 § 2 k.p.k.).

O wniesieniu takiego aktu oskarżenia zawiadamia się innych pokrzywdzonych znanych sądowi, zaś inny pokrzywdzony tym samym czynem może aż do rozpoczęcia przewodu sądowego na rozprawie głównej przyłączyć się do postępowania (art. 55 § 2a i 3 k.p.k.)

2. Przystąpienie pokrzywdzonego do procesu jako oskarżyciel posiłkowy uboczny (działający obok oskarżyciela publicznego)

Uzyskanie przez pokrzywdzonego statusu oskarżyciela posiłkowego ubocznego nie wymaga tak skomplikowanej procedury jak opisana

powyżej. W sytuacji kiedy akt oskarżenia wniósł oskarżyciel publiczny, pokrzywdzony może aż do czasu rozpoczęcia przewodu sądowego na rozprawie głównej złożyć oświadczenie, że będzie działał w charakterze oskarżyciela posiłkowego.

Należy pamiętać, że jest to tzw. termin prekluzyjny, co oznacza, że złożenie takiego oświadczenia przez pokrzywdzonego po wszczęciu przewodu sądowego na rozprawie (czyli po ustnym przedstawieniu oskarżonemu zarzutów) jest bezskuteczne i terminu tego nie można przywrócić.

Oświadczenie takie może być złożone już w postępowaniu przygotowawczym i nie wymaga żadnej szczególnej formy, gdyż można je złożyć na piśmie lub ustnie do protokołu (np. protokołu przesłuchania w postępowaniu przygotowawczym pokrzywdzonego w charakterze świadka).

Wzór nr 7. Oświadczenie pokrzywdzonego o działaniu w charakterze oskarżyciela posiłkowego

Miejscowość data

Pokrzywdzony

[imię, nazwisko, adres]

Sygn. akt

Sąd Rejonowy w

Wydział Karny

Oświadczam,

że chcę być oskarżycielem posiłkowym w sprawie przeciwko

.....
Podpis pokrzywdzonego

Może jednak zdarzyć się i tak, że z różnych względów prokurator cofnie wniesiony przez siebie akt oskarżenia. Taka decyzja prokuratora nie pozbawia jednak uprawnień oskarżyciela posiłkowego, natomiast pokrzywdzony, który uprzednio nie korzystał z uprawnień oskarżyciela posiłkowego, może w terminie 14 dni od powiadomienia go o cofnięciu przez oskarżyciela publicznego aktu oskarżenia oświadczyć, że przystępuje do postępowania jako oskarżyciel posiłkowy. Może więc samodzielnie popierać akt oskarżenia, działając w sprawie jako oskarżyciel posiłkowy subsydiarny (samoistny).

Kodeks postępowania karnego przewiduje jednak pewne ograniczenia praw pokrzywdzonego ubiegającego się o status oskarżyciela posiłkowego. Uprawnia bowiem sąd do ograniczenia liczby oskarżycieli posiłkowych występujących w sprawie, jeżeli jest to konieczne dla zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania. Sąd orzeka, że oskarżyciel posiłkowy nie może brać udziału w postępowaniu, gdy bierze w nim już udział określona przez sąd liczba oskarżycieli. Na takie postanowienie sądu zażalenie nie przysługuje (art. 56 § 1 i 1a k.p.k.).

Natomiast oskarżyciel posiłkowy, który nie bierze udziału w postępowaniu z przyczyn określonych w tym przepisie, może przedstawić sądowi na piśmie swoje stanowisko w terminie siedmiu dni od daty doręczenia postanowienia.

Sąd orzeka także, iż oskarżyciel posiłkowy nie może brać udziału w postępowaniu, jeżeli stwierdzi, że nie jest on osobą uprawnioną lub jego akt oskarżenia albo oświadczenie o przystąpieniu do postępowania zostało złożone po terminie, na co pokrzywdzony może złożyć zażalenie do innego równorzędnego składu sądu (art. 56 § 2 i 3 k.p.k.).

Dodatkowe uprawnienia przysługują oskarżycielom, którzy nie władają w stopniu wystarczającym językiem polskim (a więc głównie cudzoziemcom). Kodeks przewiduje, że takiemu oskarżycielowi orzeczenie podlegające zaskarżeniu lub kończące postępowanie doręcza się wraz

z tłumaczeniem. Za zgodą oskarżyciela posiłkowego można poprzestać na ogłoszeniu przetłumaczonego orzeczenia kończącego postępowanie, jeżeli nie podlega ono zaskarżeniu (art. 56a k.p.k.).

Oskarżyciel posiłkowy musi pamiętać, że jeśli odstąpi od oskarżenia, nie może ponownie przyłączyć się do postępowania. Jego obecność na rozprawie jest zasadniczo obowiązkowa, gdyż jeśli w sprawie nie bierze udziału oskarżyciel publiczny, niestawiennictwo oskarżyciela posiłkowego i jego pełnomocnika na rozprawie głównej bez usprawiedliwienia uważa się za odstąpienie od oskarżenia (art. 57 § 1 i 1a k.p.k.).

Dodać należy, że śmierć oskarżyciela posiłkowego nie tamuje biegu postępowania, osoby najbliższe lub osoby pozostające na jego utrzymaniu mogą zaś przystąpić do postępowania w charakterze oskarżyciela posiłkowego w każdym stadium postępowania. Jeśli umiera oskarżyciel samoistny, wówczas postępowanie zawiesza się, a osoby najbliższe lub osoby pozostające na utrzymaniu zmarłego mogą wstąpić w jego prawa. Postanowienie o zawieszeniu postępowania może wydać także referendarz sądowy. Jeżeli w terminie zawitym (a więc przywracalnym) trzech miesięcy od dnia śmierci oskarżyciela prywatnego osoba uprawniona nie wstąpi w prawa zmarłego, sąd lub referendarz sądowy umarza postępowanie (art. 58 w zw. z art. 61 k.p.k.).

Pokrzywdzony, który jest oskarżycielem posiłkowym działającym obok lub zamiast oskarżyciela publicznego, może składać wnioski dowodowe, jak też zadawać pytania świadkom w trakcie rozprawy sądowej oraz odnosić się do wszystkich innych wypowiedzi (art. 367 k.p.k.), a po zamknięciu przewodu sądowego ma prawo wygłosić mowę końcową po oskarżycielu publicznym (art. 406 § 1 k.p.k.). Ma też prawo do wniesienia apelacji od wyroku sądu pierwszej instancji tak co do winy, jak i kary (art. 444 i 447 k.p.k.).

W takim przypadku musi w ciągu siedmiu dni od daty ogłoszenia wyroku złożyć wniosek o sporządzenie uzasadnienia wyroku na piśmie i doręczenie (art. 422 § 1 k.p.k.).

Wzór nr 8. Wniosek oskarżyciela posiłkowego o sporządzenie uzasadnienia wyroku na piśmie i doręczenie

Miejscowość data

Oskarżyciel posiłkowy

[imię, nazwisko, adres]

Sygn. akt

Sąd Rejonowy w

Wydział Karny

Wniosek o sporządzenie na piśmie i doręczenie uzasadnienia wyroku

Na podstawie art. 422 § 1 k.p.k. proszę o sporządzenie [w całości/
części] na piśmie i doręczenie uzasadnienia wyroku Sądu Rejonowego w ..., Wydział Karny, który zapadł w dniu ... w sprawie przeciwko (imię, nazwisko).

.....
Podpis oskarżyciela posiłkowego

Termin do wniesienia apelacji wynosi 14 dni od daty doręczenia wyroku z uzasadnieniem (art. 445 § 1 k.p.k.). Apelację wnosi się do sądu, który wydał zaskarżone orzeczenie (art. 428 § 1 k.p.k.).

W apelacji należy wskazać zaskarżone rozstrzygnięcie lub ustalenie oraz podać, czego wnoszący apelację się domaga (art. 427 § 1 k.p.k.).

Wzór nr 9. Apelacja oskarżyciela posiłkowego

Miejscowość data

Oskarżyciel posiłkowy

[imię, nazwisko, adres]

Sygn. akt

Sąd Okręgowy w

Wydział Karny

za pośrednictwem

Sądu Rejonowego w

Wydział Karny

Apelacja oskarżyciela posiłkowego

Na podstawie art. 425 § 1 i n. k.p.k. wnoszę apelację od wyroku Sądu Rejonowego w ... z dnia ..., zaskarżając go na niekorzyść oskarżonego w zakresie wymierzonej mu kary.

Zaskarżonemu wyrokowi zarzucam rażąco niewspółmierność wymierzonej oskarżonemu kary pozbawienia wolności 1 roku pozbawienia wolności w zawieszeniu jej wykonania na 2 lat i żądam zmiany zaskarżonego wyroku przez orzeczenie kary 2 lat bezwzględnego pozbawienia wolności

Uzasadnienie

Wyrokiem z dnia ... Sądu Rejonowego w ... oskarżony [imię i nazwisko] został skazany na karę 1 roku pozbawienia wolności w zawieszeniu jej wykonania na 2 lat za czyn z art. 207 k.k. Uważam, że wymierzona oskarżonemu kara jest rażąco łagodna. Oskarżony dopuścił się swojego czynu w obecności małych dzieci, nie patrzył na ich przerażenie, był pijany, wielokrotnie przebywał w izbie wytrzeźwień, wielokrotnie też był zatrzymywany przez Policję. Był już wcześniej karany, a jego agresywność po wypiciu alkoholu jest powszechnie znana.

Powinien się leczyć. Wszystkich tych okoliczności Sąd nie wziął pod uwagę, wymierzając karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, i dlatego wnoszę jak na wstępie.

.....
Podpis oskarżyciela posiłkowego

Apelację można wycofać (art. 431 § 1 k.p.k.), co może wiązać się z poniesieniem kosztów postępowania (art. 637 § 2 k.p.k.).

W jednym przypadku apelacja powinna być sporządzona i podpisana przez adwokata (radcę prawnego), mianowicie wówczas, gdy dotyczy wyroku wydanego przez sąd okręgowy jako sąd pierwszej instancji (art. 446 § 1 k.p.k.). Oznacza to konieczność poniesienia kosztów za usługę adwokacką (radcowską).

Pokrzywdzony będący stroną postępowania sądowego ma prawo wziąć udział w rozprawie apelacyjnej (art. 450 § 2 k.p.k.), składać wyjaśnienia, oświadczenia oraz wnioski i zabierać głos (art. 453 § 2 i 3 k.p.k.).

Pokrzywdzony zawsze uzyskuje status oskarżyciela posiłkowego bez potrzeby złożenia stosownego oświadczenia wówczas, gdy ma miejsce tzw. ingerencja prokuratora w sprawę o przestępstwo ścigane z oskarżenia prywatnego, tzn. prokurator sam wszczyna postępowanie w takiej sprawie lub wstępuje do postępowania już wszczętego, oceniając, że „wymaga tego interes społeczny” (art. 60 § 1 i 2 k.p.k.).

Oskarżyciel posiłkowy samoistny (a więc występujący w sprawie, gdzie nie ma prokuratora) musi pamiętać, że w razie uniewinnienia oskarżonego lub umorzenia postępowania może on być obciążony kosztami postępowania sądowego (art. 640 k.p.k.), ale sąd może zwolnić oskarżyciela posiłkowego w całości lub w części od zapłaty na rzecz Skarbu Państwa kosztów sądowych, jeżeli istnieją podstawy do

uznania, że uiszczenie ich byłoby dla niego zbyt uciążliwe ze względu na sytuację rodzinną, majątkową i wysokość dochodów, jak również wtedy, gdy przemawiają za tym względy słuszności.

Wzór nr 10. Wniosek pokrzywdzonego jako oskarżyciela posiłkowego o zwolnienie od kosztów sądowych

Miejscowość data

Oskarżyciel posiłkowy

[imię, nazwisko, adres]

Sygn. akt

Sąd Rejonowy w

Wydział Karny

Wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych

Na podstawie art. 624 k.p.k. wnoszę o zwolnienie mnie od zapłaty na rzecz Skarbu Państwa kosztów sądowych.

Uzasadnienie

Wniosek swój uzasadniam trudną sytuacją materialną, w jakiej znajduję się ja i moja rodzina. Dochód na jedną osobę w mojej rodzinie wynosi zaledwie ... zł. W związku z tym nie jestem w stanie bez uszczerbku dla swojej sytuacji pokryć kosztów [podać jakich].

.....
Podpis oskarżyciela posiłkowego

Załączniki:

1. Zaświadczenia o dochodach.

3. Uprawnienie pokrzywdzonego do złożenia wniosku o orzeczenie środka karnego w postaci obowiązku naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę

Jak wskazano wcześniej w rozdziale II, na mocy art. 49 § 1 k.k. pokrzywdzony ma prawo do złożenia do zakończenia przewodu sądowego wniosku o orzeczenie środka kompensacyjnego w postaci obowiązku naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę, o którym mowa w art. 46 k.k. (zob. wyżej wzór nr 3 na s. 31).

Złożenie wniosku obliguje sąd do orzeczenia naprawienia szkody w całości lub w części albo do orzeczenia zadośćuczynienia bądź też w ich miejsce nawiązki. Brak wniosku daje sądowi jedynie możliwość wydania orzeczenia w tym zakresie.

Trzeba pamiętać, że w razie niemożliwości lub dużych trudności w ustaleniu wysokości poniesionych szkód, sąd może skorzystać z art. 322 k.p.c., który pozwala na orzeczenie odpowiedniej kwoty według swojej oceny.

Maksymalna wysokość nawiązki wynosi zasadniczo 100 000 zł, chyba że ustawa stanowi inaczej (art. 48 k.k.). Natomiast jeśli orzeczony wyrokiem sądu obowiązek naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę albo nawiązka orzeczona na rzecz pokrzywdzonego nie pokrywają całej szkody lub nie stanowią pełnego zadośćuczynienia za doznaną krzywdę, pokrzywdzony może dochodzić dodatkowych roszczeń w postępowaniu cywilnym (art. 415 § 2 k.p.k.).

4. Uprawnienia pokrzywdzonego a porozumienia procesowe

Zasadniczo skazanie oskarżonego w procesie karnym nie jest zależne od jego zgody, lecz dla przyspieszenia i usprawnienia postępowania ustawodawca ustanowił pewne szczególne formy zakończenia

procesu oparte na porozumieniu między oskarżycielem a obroną. W celu ochrony interesów pokrzywdzonego, który nie musi działać jako oskarżyciel posiłkowy, Kodeks postępowania karnego przewiduje jego wpływ na zawieranie i realizację tych porozumień.

4.1. Warunkowe umorzenie postępowania karnego

Jeżeli spełnione są przewidziane w art. 66 k.k. przesłanki uzasadniające warunkowe umorzenie postępowania, prokurator może zamiast aktu oskarżenia sporządzić i skierować do sądu wniosek o takie umorzenie (art. 336 k.p.k.) Orzeczenie przez sąd wyrokiem o warunkowym umorzeniu postępowania karnego może nastąpić zarówno bez przeprowadzania rozprawy, a więc na posiedzeniu (art. 339 § 1 pkt 2 k.p.k.), jak też na rozprawie. O tym, że jest to forma porozumienia procesowego, świadczy fakt, że oskarżony może sprzeciwić się warunkowemu umorzeniu i wówczas sąd kieruje sprawę na rozprawę (art. 341 § 2 k.p.k.).

Jeśli kwestia warunkowego umorzenia postępowania jest przedmiotem posiedzenia sądu, **pokrzywdzony nie zyskuje statusu strony postępowania sądowego, ale ma prawo brać udział w tym posiedzeniu** (art. 341 § 1 k.p.k.), jak również **wnieść apelację od wyroku** (art. 444 k.p.k.).

Wydając wyrok warunkowo umarzający postępowanie, sąd każdorazowo „zobowiązuje sprawcę do naprawienia szkody w całości lub części” (art. 67 § 3 k.k.). Na użytek orzeczenia w powyższym zakresie sąd może odwołać się do „porozumienia się oskarżonego z pokrzywdzonym w kwestii naprawienia szkody lub zadośćuczynienia” (art. 341 § 3 i 4 oraz art. 414 § 4 i 5 k.p.k.).

Niewykonanie obowiązku naprawienia szkody albo ugody zawartej z pokrzywdzonym stanowi przesłankę podjęcia postępowania warunkowo umorzonego (art. 68 § 2 k.p.k.).

Pokrzywdzony ma prawo złożyć wniosek o podjęcie warunkowo umorzonego postępowania, być obecny na posiedzeniu dotyczącym

tej kwestii oraz złożyć zażalenie na pozostawienie swojego wniosku bez rozpoznania (art. 549 i 550 k.p.k.).

Wzór nr 11. Wniosek pokrzywdzonego o podjęcie postępowania warunkowo umorzonego

Miejscowość data

Pokrzywdzony

[imię, nazwisko, adres]

Sygn. akt

Sąd Rejonowy w

Wydział Karny

Wniosek o podjęcie postępowania warunkowo umorzonego

Na podstawie art. 549 k.p.k. wnoszę o podjęcie postępowania warunkowo umorzonego wobec oskarżonego (imię i nazwisko) wyrokiem Sądu Rejonowego w ... z dnia ...

Uzasadnienie

Wyrokiem z dnia ... Sąd Rejonowy w ... umorzył postępowanie karne wobec ... na czas próby 2 lat, pod warunkiem że oskarżony uiści kwotę 2000 zł na moją rzecz.

Od czasu uprawnomocnienia się tego orzeczenia upłynęło już pół roku, a oskarżony nie wywiązał się z nałożonego przez Sąd obowiązku.

W związku z tym wnoszę, jak na wstępie.

.....
Podpis pokrzywdzonego

4.2. Skazanie oskarżonego bez rozprawy

Kodeks postępowania karnego przewiduje możliwość wystąpienia przez prokuratora do sądu z wnioskiem o wydanie na posiedzeniu wyroku skazującego i orzeczenie uzgodnionych z oskarżonym kar lub innych środków przewidzianych za zarzucany mu występki. Skierowanie samodzielnego wniosku o skazanie jest alternatywą dla aktu oskarżenia, na co wyraźnie wskazuje sformułowanie „zamiast” zawarte w art. 335 § 1 k.p.k. Do przesłanek określonych w przepisie art. 335 § 1 k.p.k. należy m.in. przyznanie się do winy oskarżonego, które jest warunkiem koniecznym wystąpienia przez prokuratora z takim wnioskiem.

Ponadto zgodnie z art. 335 § 2 k.p.k. prokurator może taki wniosek o skazanie bez rozprawy na warunkach uzgodnionych z oskarżonym dołączyć do aktu oskarżenia, a w tym przypadku nie jest wymagane przyznanie się oskarżonego do winy.

W przypadku obu wniosków jednak wina oskarżonego i okoliczności popełnienia zarzucanego mu czynu nie mogą budzić wątpliwości i – co istotne – uzgodnienia co do kary i innych środków muszą uwzględniać prawnie chronione interesy pokrzywdzonego.

Na posiedzeniu uwzględnienie przez sąd wniosku, o którym mowa w art. 335 k.p.k., może wymagać spełnienia dodatkowych przesłanek (art. 343 § 1–3 k.p.k.):

- jeśli nie ma zastosowania art. 46 k.k., **sąd może uzależnić swoją decyzję od naprawienia przez oskarżonego szkody w całości albo w części lub od zadośćuczynienia za doznaną krzywdę**, stosując odpowiednio przepis art. 341 § 3 k.p.k. o możliwości przerwania bądź odroczenia posiedzenia,
- **braku sprzeciwu pokrzywdzonego, nałożycie powiadomienia o terminie posiedzenia**,
- dokonania we wniosku przez prokuratora wskazanej przez sąd zmiany, zaakceptowanej przez oskarżonego.

Na posiedzeniu nie prowadzi się postępowania dowodowego, zaś sąd, uwzględniając wniosek, skazuje oskarżonego wyrokiem (art. 343 § 4 i 6 k.p.k.).

Zapewnieniu spełnieniu przesłanek z art. 343 § 1–3 k.p.k. (wymagających porozumienia się stron procesowych między sobą i z sądem) służy regulacja art. 343 § 3 k.p.k. przewidująca uprawnienie prokuratora, oskarżonego i pokrzywdzonego do udziału w takim posiedzeniu, prezes sądu bądź sąd może zaś zarządzić, że będzie on obowiązkowy. Dodatkowo przepis ten zawiera gwarancję praw pokrzywdzonego, który przy zawiadomieniu o terminie posiedzenia jest pouczany o możliwości zakończenia postępowania bez przeprowadzenia rozprawy oraz wcześniejszego złożenia oświadczenia o działaniu w sprawie w charakterze oskarżyciela posiłkowego (art. 54 § 1 k.p.k.).

4.3. Dobrowolne poddanie się karze przez oskarżonego

Regulacja art. 338a k.p.k. przewiduje kolejną formę porozumienia procesowego i stanowi, że oskarżony, któremu zarzucono przestępstwo zagrożone karą nieprzekraczającą 15 lat pozbawienia wolności, może przed doręczeniem mu zawiadomienia o terminie rozprawy złożyć wniosek o wydanie wyroku skazującego i wymierzenie mu określonej kary lub środka karnego, orzeczenie przepadku lub środka kompensacyjnego bez przeprowadzenia postępowania dowodowego. Wniosek może również dotyczyć wydania określonego rozstrzygnięcia w przedmiocie poniesienia kosztów procesu.

W przypadku złożenia takiego wniosku o terminie posiedzenia zawiadamia się strony i pokrzywdzonego, przesyłając im odpis wniosku. Sąd uwzględnia wniosek, jeżeli zostaną spełnione łącznie następujące przesłanki (art. 343a § 2 k.p.k.):

- okoliczności popełnienia przestępstwa nie budzą wątpliwości,
- postawa oskarżonego wskazuje, że cele postępowania zostaną osiągnięte,
- uwzględnieniu wniosku nie sprzeciwi się prokurator.

Wprawdzie regulacja ta wyraźnie uzależnia uwzględnienie wniosku od braku sprzeciwu prokuratora, jednak z odpowiedniego stosowania tu art. 343 § 2 k.p.k. wynika także, że **uwzględnienie wniosku nie jest możliwe, gdy sprzeciwi się temu pokrzywdzony, należycie poinformowany o terminie posiedzenia.**

Oskarżony może także dobrowolnie poddać się karze także na rozprawie. Artykuł 387 § 1 k.p.k. przewiduje bowiem, że do chwili zakończenia pierwszego przesłuchania wszystkich oskarżonych na rozprawie głównej oskarżony, któremu zarzucono przestępstwo zagrożone karą nieprzekraczającą 15 lat pozbawienia wolności, może złożyć wniosek o wydanie wyroku skazującego i wymierzenie mu określonej kary lub środka karnego, orzeczenie przepadku lub środka kompensacyjnego bez przeprowadzania postępowania dowodowego. Warunki uwzględnienia tego wniosku przez sąd wyrokami na rozprawie są podobne jak w opisaney wyżej regulacji z art. 335 i 338a k.p.k., więc wypada tylko wskazać, że **jednym z warunków jest zgoda prokuratora i brak sprzeciwu pokrzywdzonego**, należycie powiadomionego o terminie rozprawy oraz pouczonego o możliwości zgłoszenia przez oskarżonego takiego wniosku.

W razie braku sprzeciwu sąd może uzależnić uwzględnienie wniosku od porozumienia się oskarżonego z pokrzywdzonym w kwestii naprawienia szkody lub zadośćuczynienia (art. 387 § 3 k.p.k.).

Wzór nr 12. Sprzeciw pokrzywdzonego wobec wniosku oskarżonego z art. 387 k.p.k. [ewentualnie z art. 338a k.p.k.]

Miejscowość data

Pokrzywdzony

[imię, nazwisko, adres]

Sygn. akt

Sąd Rejonowy w

Wydział Karny

Sprzeciw
pokrzywdzonego wobec wniosku oskarżonego z art. 387 k.p.k.
[ewentualnie z art. 338a k.p.k.]

Na podstawie art. 387 § 2 [ewentualnie 343 § 2 k.p.k.] zgłaszam swój sprzeciw wobec wniosku oskarżonego [imię i nazwisko].

.....
Podpis pokrzywdzonego

4.4. Udział w rozprawie przedstawiciela organizacji społecznej

W postępowaniu sądowym może wziąć udział przedstawiciel organizacji społecznej, jeśli sąd uzna, że „zachodzi potrzeba ochrony interesu społecznego lub ważnego interesu indywidualnego, objętego zadaniami statutowymi tej organizacji, w szczególności ochrony wolności i praw człowieka” (art. 90 § 1 k.p.k.) i przynajmniej jedna ze stron wyrazi zgodę na udział takiego przedstawiciela w sprawie (art. 90 § 3 k.p.k.).

Pokrzywdzony może w każdym przypadku skontaktować się z różnymi organizacjami wspierania ofiar przestępstw i prosić, aby udzieliły mu wsparcia poprzez zgłoszenie się do sądu. Należy jednak dodać, że przedstawiciel społeczny ma dość ograniczone uprawnienia w procesie, gdyż może jedynie uczestniczyć w rozprawie, wypowiadać się i składać oświadczenia, a także przemawiać w ramach głosów końcowych.

5. Środki ochrony pokrzywdzonego jako świadka na rozprawie sądowej

Wprawdzie oskarżony ma prawo obecności przy wszystkich czynnościach sądowego postępowania dowodowego, jednakże art. 390 § 2 k.p.k. przewiduje, że w wyjątkowych wypadkach, gdy należy się obawiać, że obecność oskarżonego mogłaby oddziaływać krępująco

m.in. na zeznania świadka, przewodniczący może zarządzić, aby na czas przesłuchania danej osoby oskarżony opuścił salę sądową. W takiej sytuacji przewodniczący może również przeprowadzić przesłuchanie przy użyciu urządzeń technicznych umożliwiających przeprowadzenie tej czynności na odległość z jednoczesnym bezpośrednim przekazem obrazu i dźwięku (wideokonferencji). W miejscu składania wyjaśnień lub zeznań w czynności bierze udział referendarz sądowy, asystent sędziego lub urzędnik sądowy.

Należy dodać, że nowelizacja wprowadzona ustawą z 7.07.2023 r. (Dz.U. z 2023 r. poz. 1860) dodała 28.09.2023 r. do art. 390 nowy § 4 stanowiący, że w sprawie o zagrożone karą pozbawienia wolności, której górna granica wynosi co najmniej 8 lat, umyślne przestępstwo przeciwko życiu i zdrowiu, przeciwko wolności lub przestępstwo z użyciem przemocy lub groźby bezprawnej, gdy należy się obawiać, że obecność oskarżonego mogłaby oddziaływać krępująco na pokrzywdzonego, zwłaszcza gdy uzasadnia to dotychczasowe zachowanie oskarżonego w toku postępowania, na wniosek pokrzywdzonego przewodniczący zarządza, aby na czas jego przesłuchania oskarżony opuścił salę sądową, chyba że przemawia przeciwko temu wzgląd na konieczność dokonania prawidłowych ustaleń faktycznych. O ile nie stoją temu na przeszkodzie względy techniczne lub organizacyjne, nakazując oskarżonemu opuszczenie sali sądowej przewodniczący umożliwia mu udział w rozprawie w formie wideokonferencji. W takim przypadku w miejscu przebywania oskarżonego jest obecny referendarz sądowy, asystent sędziego lub urzędnik sądowy. Natomiast dodany przez tę nowelizację nowy § 5 przewiduje, że jeżeli oskarżony, któremu nakazano opuszczenie sali sądowej na czas przesłuchania pokrzywdzonego, nie bierze udziału w rozprawie w sposób, o którym mowa w § 4, stosuje się odpowiednio przepis art. 375 § 2, czyli że zezwalając oskarżonemu na powrót, przewodniczący niezwłocznie informuje go o przebiegu rozprawy w czasie jego nieobecności oraz umożliwia mu złożenie wyjaśnień co do przeprowadzonych w czasie jego nieobecności dowodów. Obowiązek odpowiedniego stosowania art. 375 § 2 k.p.k. z oczywistych względów nie będzie dotyczyć sytuacji, gdy oskarżony przy użyciu urządzeń przekazujących dźwięk i obraz na odległość brał udział w rozprawie w czasie, gdy przebywał poza salą

rozpraw, gdyż w takim przypadku nie tylko będzie mógł śledzić przebieg przesłuchania pokrzywdzonego, ale również zadawać mu pytania i składać wyjaśnienia odnoszące się do okoliczności objętych treścią zeznań pokrzywdzonego.

Jak wspomniano wcześniej (rozdział III), pokrzywdzony, który mieszka daleko od siedziby sądu właściwego do rozpoznania sprawy, także może wnosić o przesłuchanie go charakterze świadka na odległość w trybie wideokonferencji (art. 177 § 1a k.p.k.).

Ponadto pokrzywdzony może złożyć wniosek o wyłączenie jawności całości lub części rozprawy, jeżeli złożył wniosek o ściganie (art. 360 § 2 k.p.k.) lub jest oskarżycielem posiłkowym, czyli stroną postępowania sądowego. Sąd może wyłączyć jawność rozprawy w całości lub części m.in. wtedy, gdy jawność mogłaby naruszyć ważny interes prywatny lub na czas przesłuchania świadka, który nie ukończył 15 lat.

Natomiast z mocy samej ustawy niejawną jest rozprawa, która dotyczy sprawy o pomówienie lub znieważenie, na wniosek pokrzywdzonego rozprawa odbywa się jednak jawnie (art. 359 pkt 2 k.p.k.)

Pokrzywdzony, który jest oskarżycielem posiłkowym lub prywatnym, w wypadku wyłączenia jawności całości lub części rozprawy może żądać pozostawienia na sali rozpraw dwóch wskazanych przez siebie osób (art. 361 § 1 k.p.k.).

6. Zawarte w wyroku rozstrzygnięcia sądu służące ochronie pokrzywdzonego

Opisane wcześniej środki zapobiegawcze mają charakter tymczasowy i chronią pokrzywdzonego tylko w czasie trwania postępowania. Natomiast trwałą ochronę pokrzywdzonemu mogą zapewnić jedynie środki karne lub probacyjne określone w prawomocnym wyroku.

Sąd, warunkowo umarzając postępowanie karne albo skazując sprawcę na karę ograniczenia wolności lub warunkowo zawieszając wykonanie kary, może zobowiązać sprawcę do:

- przeproszenia pokrzywdzonego (art. 67 § 3 i art. 72 § 1 pkt 2 k.k.),
- wykonywania obowiązku łżenia na utrzymanie innej osoby (art. 72 § 1 pkt 3 k.k.),
- powstrzymywania się od nadużywania alkoholu lub używania innych środków odurzających (art. 72 § 1 pkt 5 k.k.),
- poddania się leczeniu, w szczególności odwykowemu lub rehabilitacyjnemu albo oddziaływaniu terapeutycznym (art. 72 § 1 pkt 6 k.k.),
- uczestnictwa w oddziaływaniach korekcyjno-edukacyjnych (art. 72 § 1 pkt 6a k.k.),
- powstrzymania się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach (art. 72 § 1 pkt 7 k.k.),
- powstrzymania się od kontaktowania się z pokrzywdzonym lub innymi osobami w określony sposób lub zbliżania się do pokrzywdzonego lub innych osób (art. 67 § 3 i art. 72 § 1 pkt 7a k.k.),
- opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym w przypadku warunkowego zawieszenia wykonania kary (art. 72 § 1 pkt 7b k.k.).

Sąd może orzec wobec skazanego także następujące środki karne służące ochronie pokrzywdzonego:

- zakaz prowadzenia działalności związanej z wychowaniem, leczeniem, edukacją małoletnich lub z opieką nad nimi (art. 39 pkt 2a i art. 41 § 1a k.k.),
- obowiązek powstrzymania się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, zakaz kontaktowania się z określonymi osobami lub zakaz opuszczania określonego miejsca pobytu bez zgody sądu (art. 39 pkt 2b i art. 41a k.k.),
- nakaz opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym (art. 39 pkt 2e i 41a § 1 i 2 k.k.).

Pokrzywdzony może wnosić o orzeczenie któregoś z powyższych zobowiązań lub środków karnych, podobnie jak i o wymierzenie określonej kary tylko wówczas, gdy jest oskarżycielem posiłkowym. Wyjątkiem jest tu wspomniany wcześniej nowa (obowiązująca od 1.10.2023 r.) regulacja art. 49a § 2 k.p.k., przewidująca, że pokrzywdzony może aż do zamknięcia przewodu sądowego na rozprawie złożyć do sądu wniosek o orzeczenie wobec oskarżonego m.in. zakazu zbliżania się do pokrzywdzonego lub nakazu opuszczenia wspólnego miejsca zamieszkania z pokrzywdzonym przewidzianych w art. 41a § 1 k.k.

Aby prawomocny wyrok sądu bądź ugoda mediacyjna zawarta między pokrzywdzonym i oskarżonym były wykonane (np. w zakresie obowiązku naprawienia szkody), pokrzywdzony powinien wystąpić do sądu o nadanie im klauzuli wykonalności

Wzór nr 13. Wniosek pokrzywdzonego o nadanie klauzuli wykonalności

Miejscowość data

Pokrzywdzony

[imię, nazwisko, adres]

Sygn. akt

Sąd Rejonowy w

Wydział Karny

Wniosek o nadanie klauzuli wykonalności

Na podstawie art. 107 k.p.k. wnoszę o nadanie klauzuli wykonalności wyrokowi Sądu Rejonowego w z dnia w sprawie przeciwko [imię i nazwisko skazanego] w części dotyczącej [opisać].

.....
Podpis pokrzywdzonego

7. Sytuacja pokrzywdzonego w szczególnych trybach postępowania publicznoskargowego

W polskim procesie karnym podstawowym trybem postępowania w sprawach o przestępstwa publicznoskargowe jest postępowanie zwyczajne, lecz obok niego występują tryby szczególne, mające charakter postępowań uproszczonych – postępowanie nakazowe oraz postępowanie przyspieszone. W trybach tych występują pewne ograniczenia możliwości realizowania przez pokrzywdzonego jego uprawnień. Szczególnie dotyczy to postępowania przyspieszonego, w którym z racji jego szybkości nie jest możliwe np. skorzystanie z drogi postępowania mediacyjnego. Ponadto może się zdarzyć, że pokrzywdzony może nie zostać ujawniony i cała sprawa zostanie rozstrzygnięta bez jego wiedzy i udziału.

7.1. Postępowanie nakazowe

W przypadku gdy sprawa nie budzi wątpliwości i prezes sądu widzi możliwość orzeczenia kary ograniczenia wolności lub grzywny (art. 500 i 502 k.p.k.), kieruje sprawę na posiedzenie (art. 339 § 3 pkt 7). Sąd wydaje wyrok nakazowy na posiedzeniu bez udziału stron. Obok (a nawet zamiast) kary określonej sąd może, w wypadkach przewidzianych w ustawie, orzec środek karny, przepadek lub środek kompensacyjny. Sąd może także poprzestać na orzeczeniu środka karnego, przepadku lub środka kompensacyjnego, jeżeli zachodzą warunki orzeczenia tylko tego środka (art. 502 k.p.k.)

Pokrzywdzony ma prawo zgłosić wniosek o naprawienie szkody lub zadośćuczynienie za doznaną krzywdę z art. 46 § 1 k.k. i złożyć oświadczenie o działaniu w charakterze oskarżyciela posiłkowego.

Jako oskarżyciel posiłkowy ma prawo wniesienia sprzeciwu do sądu, który wydał wyrok nakazowy, w terminie siedmiu dni od doręczenia wyroku (art. 506 § 1 k.p.k.).

Wzór nr 14. Sprzeciw pokrzywdzonego od wyroku nakazowego

Miejscowość data

Pokrzywdzony

[imię, nazwisko, adres]

Sygn. akt

Sąd Rejonowy w

Wydział Karny

Sprzeciw od wyroku nakazowego

Niniejszym zgłaszam sprzeciw od wyroku nakazowego Sądu Rejonowego w z dnia

.....
Podpis pokrzywdzonego

Wniesienie sprzeciwu powoduje, że wyrok nakazowy traci moc i sprawa podlega rozpoznaniu na zasadach ogólnych. Sprzeciw może być cofnięty do czasu rozpoczęcia przewodu sądowego na pierwszej rozprawie głównej (art. 506 § 5 k.p.k.).

Postępowanie nakazowe nie dotyczy spraw prywatnoskargowych (art. 501 pkt 2 k.p.k.) lub jeśli zachodzą przesłanki obligatoryjnej obrony oskarżonego z art. 79 § 1 k.p.k.

7.2. Postępowanie przyspieszone

W postępowaniu przyspieszonym sprawy mogą być rozpoznawane wówczas, gdy ich sprawca został ujęty na gorącym uczynku lub bezpośrednio potem, zatrzymany oraz w ciągu 48 godzin doprowadzony przez Policję do sądu wraz z wnioskiem o rozpoznanie sprawy

w trybie przyspieszonym (art. 517b § 1 k.p.k.). Jednakże można odstąpić od przymusowego doprowadzenia do sądu ujętego w ten sposób sprawcy, jeżeli zostanie zapewnione uczestniczenie przez sprawcę we wszystkich czynnościach sądowych, w których ma on prawo uczestniczyć, w szczególności złożenie przez niego wyjaśnień w trybie wideokonferencji (art. 517b § 2a k.p.k.), lub gdy sprawca zobowiąże się do stawienia w określonym miejscu w ciągu 72 godzin od zatrzymania (art. 517b § 3 k.p.k.)

Postępowanie przyspieszone toczy się zawsze w trybie publicznoskargowym, co oznacza, że pokrzywdzony nie składa wniosku o ściganie, jak też nie występuje z prywatnym aktem oskarżenia, jeśli czyn miał charakter chuligański (art. 517b § 2 k.p.k.).

W postępowaniu przyspieszonym w zasadzie nie prowadzi się dochodzenia (art. 517b § 3 k.p.k.). Policja doręcza pokrzywdzonemu pisemne pouczenie o uprawnieniu do złożenia wniosku o zasądzenie obowiązku naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę na podstawie art. 46 § 1 k.k., prawie do złożenia oświadczenia o działaniu w charakterze oskarżyciela posiłkowego oraz prawie do wniesienia sprzeciwu od wniosku oskarżonego o skazanie bez rozprawy i skazania na rozprawie bez przeprowadzania postępowania dowodowego (art. 517d § 3 k.p.k.).

Pokrzywdzony, który jest oskarżycielem posiłkowym, może złożyć w terminie trzech dni od daty ogłoszenia wyroku wniosek o sporządzenie na piśmie i doręczenie uzasadnienia wyroku oraz w terminie siedmiu dni od doręczenia wyroku z uzasadnieniem wnieść apelację (art. 517h k.p.k.).

8. Pokrzywdzony jako oskarżyciel prywatny

8.1. Katalog przestępstw prywatnoskargowych

Przestępstwami prywatnoskargowymi są następujące przestępstwa:

- 1) przeciwko czci i nietykalności cielesnej z rozdziału XXVII Kodeksu karnego, a mianowicie:

- zniesławienie (art. 212 k.k.),
 - zniewaga (art. 216 k.k.),
 - naruszenie nietykalności cielesnej (art. 217 k.k.);
- 2) lekkie, na okres poniżej siedmiu dni, naruszenie czynności narządu ciała lub spowodowanie rozstroju zdrowia, chyba że pokrzywdzonym jest osoba najbliższa zamieszkująca wspólnie ze sprawcą (art. 157 § 4 k.k.).

8.2. Uprawnienia pokrzywdzonego jako oskarżyciela prywatnego

W sprawach prywatnoskargowych inicjatywa ścigania i oskarżania należy w zasadzie do pokrzywdzonego, który sam wnosi akt oskarżenia. Nie obowiązuje tu przymus adwokacki (radcowski). Pokrzywdzony może wnieść akt oskarżenia w ciągu roku od czasu, gdy dowiedział się o osobie sprawcy, nie później jednak niż z upływem trzech lat od czasu popełnienia przestępstwa (art. 101 § 2 k.k.).

Pokrzywdzony przestępstwem prywatnoskargowym musi wiedzieć, że w niektórych przypadkach, pod warunkiem że leży to w interesie społecznym, sprawę prywatnoskargową może objąć swoją ingerencją prokurator (art. 60 § 1 k.p.k.). Jeśli więc uzna, że ochrona jego interesu byłaby skuteczniejsza, gdyby postępowanie wszczął lub przyłączył się do już prowadzonego prokurator, powinien to zasugerować. Jeśli prokurator odmówi ingerencji w postępowanie skargowe w oparciu o brak interesu społecznego w ściganiu, wówczas na taką decyzję pokrzywdzony może złożyć zażalenie do prokuratora nadrzędnego.

Akt oskarżenia ma prostą formę, ponieważ może się ograniczać do wskazania osoby oskarżonego, zarzucanego mu czynu oraz dowodów na poparcie oskarżenia (art. 487 k.p.k.). W sprawach tych możliwy jest tzw. ustny akt oskarżenia, gdyż zgodnie z art. 488 k.p.k. Policja na żądanie pokrzywdzonego przyjmuje ustną lub pisemną skargę i w razie potrzeby zabezpiecza dowody, po czym przesyła skargę do właściwego sądu. Ponadto na polecenie sądu Policja dokonuje określonych przez sąd czynności dowodowych, po czym ich wyniki przekazuje sądowi.

W sprawach prywatnoskargowych obowiązkowe jest przeprowadzenie przez sędziego posiedzenia pojednawczego, które poprzedza rozprawę główną (art. 489 § 1 k.p.k.). Zamiast posiedzenia pojednawczego sąd może wyznaczyć – na wniosek lub za zgodą stron – odpowiedni termin dla przeprowadzenia postępowania mediacyjnego (art. 489 § 2 k.p.k.). Ostateczna decyzja o tym, czy sprawa trafi na posiedzenie pojednawcze, czy na drogę postępowania mediacyjnego, należy do sądu.

Jeżeli dochodzi do pojednania stron, postępowanie zostaje umorzone (art. 492 k.p.k.). Pojednaniu może towarzyszyć zawarcie przez strony ugody, która – jeśli zostaje zawarta na posiedzeniu pojednawczym – jest tytułem egzekucji sądowej po nadaniu przez sąd klauzuli wykonalności (art. 494 k.p.k.).

W razie braku pojednania sąd kieruje sprawę na rozprawę główną, w trakcie której oskarżyciel prywatny może zgłaszać wnioski dowodowe na poparcie swojego oskarżenia. Odstąpienie od oskarżenia przed prawomocnym zakończeniem postępowania skutkuje jego umorzeniem, lecz takie rozstrzygnięcie procesowe wymaga zgody oskarżonego, chyba że oskarżyciel prywatny odstąpi od oskarżenia przed rozpoczęciem przewodu sądowego na pierwszej rozprawie głównej (art. 496 § 1 i 2 k.p.k.).

W postępowaniu prywatnoskargowym dopuszczalne jest **wniesienie oskarżenia wzajemnego** skutkującego kumulacją ról procesowych. Oskarżony może, aż do rozpoczęcia przewodu sądowego na rozprawie głównej, wnieść przeciwko oskarżycielowi prywatnemu będącemu pokrzywdzonym wzajemny akt oskarżenia o ścigany z oskarżenia prywatnego czyn, pozostający w związku z czynem mu zarzucanym. Sąd rozpoznaje wówczas łącznie obie sprawy. W takim przypadku obaj oskarżyciele prywatni korzystają z uprawnień oskarżonego. Pierwszeństwo zadawania pytań i przemówień przysługuje temu oskarżycielowi prywatnemu, który pierwszy wniósł akt oskarżenia. Sąd w wyroku zaznacza, że postępowanie toczyło się z powodu oskarżeń wzajemnych (art. 497 § 1 i 3 k.p.k.). Odstąpienie jednego z oskarżycieli prywatnych od oskarżenia powoduje umorzenie

postępowania tylko w części dotyczącej wniesionego przezeń oskarżenia, o czym przesądza art. 497 § 2 k.p.k. Oskarżenie wzajemne jest jednak niedopuszczalne, gdy prokurator wcześniej wszczął postępowanie, a zatem wywiódł prywatny akt oskarżenia albo przyłączył się do postępowania.

Podobnie jak w przypadku oskarżyciela posiłkowego, w sytuacji kiedy oskarżyciel prywatny nie włada w wystarczającym stopniu językiem polskim, orzeczenie podlegające zaskarżeniu lub kończące postępowanie doręcza się wraz z tłumaczeniem, za zgodą oskarżyciela prywatnego można zaś poprzestać na ogłoszeniu przetłumaczonego orzeczenia kończącego postępowanie, jeżeli nie podlega ono zaskarżeniu (art. 60a k.p.k.). W razie śmierci oskarżyciela prywatnego postępowanie zawiesza się, a osoby najbliższe lub osoby pozostające na utrzymaniu zmarłego mogą wstąpić w terminie trzech miesięcy od jego śmierci w jego prawa. Postanowienie o zawieszeniu postępowania może wydać także referendarz sądowy. Jeżeli w terminie tym osoba uprawniona nie wstąpi w prawa zmarłego, sąd lub referendarz sądowy umarza postępowanie (art. 61 k.p.k.).

Wzór nr 15. Akt oskarżenia oskarżyciela prywatnego

Miejscowość data

Oskarżyciel prywatny

[imię, nazwisko, adres]

Oskarżony

[imię, nazwisko, adres]

Sąd Rejonowy w

Wydział Karny

Prywatny akt oskarżenia

przeciwno [imię, nazwisko] o czyn z art. [w zależności od przypadku:
art. 212 § 1, art. 216 § 1, art. 217 § 1 lub art. 157 § 4 k.k.]

W dniu [imię i nazwisko] w obecności świadków dopuścił się czynu polegającego na [opisać].

Dowody:

1. Wyniki obdukcji lekarskiej.
2. Świadkowie [imię i nazwisko, adres każdego z nich].
3. Inne.

.....
Podpis oskarżyciela prywatnego

Należy dołączyć: dowód wpłaty do kasy sądowej zryczałtowanej równowartości wydatków lub wniosek o zwolnienie od kosztów.

Wniesienie aktu oskarżenia (także przekazanie przez Policję zawartej w protokole skargi ustnej z art. 488 k.p.k.) wymaga od pokrzywdzonego uiszczenia kwoty zryczałtowanej równowartości wydatków postępowania, która wynosi obecnie 300 zł. Oskarżyciel prywatny może ubiegać się o zwolnienie w całości lub w części od zapłaty tego ryczału, jeśli byłoby to dla niego zbyt uciążliwe (art. 624 § 2 k.p.k.).

Wzór nr 16. Wniosek pokrzywdzonego jako oskarżyciela prywatnego o zwolnienie od uiszczenia ryczału wydatków

Miejscowość data

Oskarżyciel prywatny
[imię, nazwisko, adres]

Sygn. akt

Sąd Rejonowy w
Wydział Karny

Wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych

Na podstawie art. 624 k.p.k. wnoszę o zwolnienie mnie od zapłaty na rzecz Skarbu Państwa kosztów sądowych.

Uzasadnienie

Wniosek swój uzasadniam trudną sytuacją materialną, w jakiej znajduję się ja i moja rodzina. Dochód na jedną osobę w mojej rodzinie wynosi zaledwie ... zł. W związku z tym nie jestem w stanie bez uszczerbku dla swojej sytuacji pokryć kosztów.

.....
Podpis oskarżyciela prywatnego

Załączniki:

1. Zaświadczenia o dochodach.

Rozdział XII

SYTUACJA POKRZYWDZONEGO W USTAWIE O WSPIERANIU I RESOCJALIZACJI NIELETNICH

1. Status procesowy pokrzywdzonego w postępowaniu w sprawach nieletnich

W ustawie z 22.08.2022 r. o wspieraniu i resocjalizacja nieletnich (która z dniem 1.09.2022 r. zastąpiła poprzednią ustawę z 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich) sytuacja pokrzywdzonego jest zupełnie inna niż w postępowaniu karnym.

Przepisy ustawy stosuje się w zakresie:

- 1) postępowania w sprawach o demoralizację – wobec osób, które ukończyły 10 lat i nie są pełnoletnie;
- 2) postępowania w sprawach o czyny karalne – wobec osób, które dopuściły się takiego czynu po ukończeniu 13 lat, ale przed ukończeniem 17 lat.

Jeśli sprawcą przestępstwa nie jest osoba odpowiadająca na podstawie Kodeksu karnego, lecz nieletni, podstawową zasadą postępowania jest kierowanie się przesłanką troski o jego dobro (art. 3 u.w.r.n.), co w praktyce może oznaczać przyznawanie priorytetu interesowi nieletniego kosztem ochrony interesu pokrzywdzonego.

Sprawy nieletnich są prowadzone przez sądy rodzinne, które wobec nieletniego mogą stosować środki wychowawcze, lecznicze i poprawcze.

Pokrzywdzony nie jest stroną postępowania w sprawie nieletniego sprawcy czynu karalnego, gdyż stronami takimi są jedynie nieletni, rodzice albo ten z rodziców, pod którego stałą pieczę nieletni faktycznie pozostaje, lub opiekun nieletniego, a także prokurator (art. 35 u.w.r.n.).

Artykuł 40 u.w.r.n. definiuje pokrzywdzonego podobnie jak art. 49 § 1 k.p.k. i stanowi, że jest to osoba fizyczna, której dobro prawne zostało bezpośrednio naruszone lub zagrożone przez czyn zabroniony (nieletni nie popełnia przestępstwa). Zgodnie z tą regulacją, jeżeli pokrzywdzonym jest małoletni lub ubezwłasnowolniony, jego prawa wykonuje przedstawiciel ustawowy, a gdy taki pokrzywdzony nie ma przedstawiciela ustawowego, jego prawa wykonuje osoba, pod której stałą pieczę pokrzywdzony faktycznie pozostaje. Jeżeli pokrzywdzonym jest osoba nieporadna, w szczególności ze względu na wiek lub stan zdrowia, jego prawa może wykonywać osoba, pod której pieczę pokrzywdzony faktycznie pozostaje.

2. Prawa pokrzywdzonego w postępowaniu w sprawach nieletnich

Ważnym prawem ochronnym małoletniego pokrzywdzonego jest **szczególna procedura przesłuchania go w charakterze świadka**, przewidziana w art. 28 u.w.r.n., wzorowana niewątpliwie na opisywanym wcześniej art. 185a k.p.k. Zgodnie bowiem z tą regulacją w sprawach o demoralizację, której przejawem jest dopuszczenie się przez nieletniego czynu zabronionego określonego w rozdziałach XXV lub XXVI Kodeksu karnego lub innych jego artykułach wskazanych w tym przepisie, pokrzywdzonego, który w chwili przesłuchania nie ukończył 15 lat, przesłuchuje się w charakterze świadka tylko wówczas, gdy jego zeznania mogą mieć istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy, i tylko raz, chyba że wyjdą na jaw istotne okoliczności, których wyjaśnienie wymaga ponownego przesłuchania, lub żąda tego nieletni, który nie miał obrońcy w czasie pierwszego przesłuchania pokrzywdzonego. Przesłuchanie przeprowadza sąd rodzinny na posiedzeniu z udziałem biegłego psychologa. Prokurator, obrońca

oraz pełnomocnik pokrzywdzonego mają prawo wziąć udział w przesłuchaniu. Przedstawiciel ustawowy pokrzywdzonego albo osoba, pod której stałą pieczęć pokrzywdzony pozostaje, lub osoba pełnoletnia wskazana przez pokrzywdzonego również ma prawo być obecna przy przesłuchaniu, jeżeli nie ogranicza to swobody wypowiedzi przesłuchiwanego. Jeżeli nieletni zawiadomiony o tej czynności nie ma obrońcy z wyboru, sąd rodzinny wyznacza mu obrońcę z urzędu. Przesłuchanie utrwała się za pomocą urządzenia rejestrującego obraz i dźwięk. Protokół sporządzony pisemnie można ograniczyć do zapisu najbardziej istotnych oświadczeń osób biorących udział w przesłuchaniu. Zapis obrazu i dźwięku załącza się do protokołu.

Sąd rodzinny w takich warunkach może przesłuchać w charakterze świadka także inną osobę, w tym pokrzywdzonego, jeżeli jej dobro tego wymaga, w szczególności gdy zachodzi uzasadniona obawa, że bezpośrednia obecność nieletniego przy przesłuchaniu mogłaby oddziaływać krępująco na zeznania świadka lub wywierać negatywny wpływ na jego stan psychiczny.

Pokrzywdzony **ma prawo do złożenia zażalenia** na każdą decyzję o niewszczynianiu, umorzeniu lub zawieszeniu postępowania oraz zażalenie do innego składu sądu pierwszej instancji na postanowienia sądu pierwszej instancji, których przedmiotem jest:

- brak zgody na przeglądanie akt sprawy i sporządzanie lub otrzymywanie z nich odpisów, kopii lub wyciągów,
- odmowa dopuszczenia do udziału w postępowaniu pełnomocnika pokrzywdzonego (art. 84 u.w.r.n.).

Pokrzywdzony ma też prawo żalenia się na wszystkie czynności naruszające jego prawa (art. 86 u.w.r.n.). Nie może jednak zaskarżyć orzeczenia kończącego postępowanie, ponieważ nie jest jego stroną.

Sąd rodzinny może, z inicjatywy lub za zgodą pokrzywdzonego i nieletniego, skierować sprawę do mediacji.

Udział pokrzywdzonego i nieletniego w postępowaniu mediacyjnym jest dobrowolny. Jeżeli rodzice albo opiekun nieletniego zobowiązują

się do naprawienia wyrządzonej przez niego szkody lub do zadośćuczynienia za doznaną krzywdę, mogą to również uczynić w ugodzie zawartej przez nieletniego z pokrzywdzonym (art. 57 u.w.r.n.).

Pokrzywdzony ma również **prawo do: korzystania z pomocy pełnomocnika, zgłaszania wniosków dowodowych do czasu rozpoczęcia rozprawy oraz do obecności na rozprawie**. Pokrzywdzony „może być obecny” na rozprawie. On i jego pełnomocnik muszą zostać poinformowani o jej terminie (art. 69 u.w.r.n.), ale pokrzywdzony może być jedynie jej obserwatorem.

3. Środki orzekane na rzecz pokrzywdzonego w ustawie o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich

Spśród środków, które sąd może zastosować wobec nieletniego, trzy (wymienione w art. 7 pkt 2 u.w.r.n.) służą zaspokojeniu roszczeń i ochronie pokrzywdzonego:

- zobowiązanie nieletniego do przeproszenia pokrzywdzonego, przy czym sąd określa termin i formę, w jakiej przeproszenie ma nastąpić,
- zobowiązanie nieletniego do naprawienia wyrządzonej szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę,
- zobowiązanie nieletniego do powstrzymania się od kontaktowania się z pokrzywdzonym.

Sąd określa sposób i termin naprawienia szkody.

Warto dodać, że w postępowaniu wykonawczym kurator sądowy, który organizuje i prowadzi działania mające pomóc nieletniemu w zmianie nagannych zachowań i postaw w kierunku postaw społecznie pożądanych, może zwracać się do pokrzywdzonych oraz innych podmiotów o informacje o sposobie, zakresie i terminie realizacji zobowiązań do określonego postępowania nałożonych na nieletniego lub zobowiązań nałożonych na rodziców albo opiekuna nieletniego.

Rozdział XIII

DOCHODZENIE ROSZCZEŃ POKRZYWDZONEGO W POSTĘPOWANIU CYWILNYM

1. Prawo do dochodzenia roszczeń wynikających z przestępstwa

Jeśli pokrzywdzony lub jego najbliżsi w ogóle nie dochodzili od sprawcy przestępstwa swoich roszczeń w postępowaniu karnym, jak również wówczas, gdy orzeczenia o zobowiązaniu do naprawienia szkody uznają za niesatysfakcjonujące, zawsze mogą skorzystać z procesu cywilnego.

Pokrzywdzony, **który w procesie cywilnym występuje jako poszkodowany**, może na drodze postępowania cywilnego dochodzić roszczeń majątkowych wynikających z przestępstwa (art. 12 k.p.c.).

Roszczenie o naprawienie szkody wynikającej z przestępstwa ulega przedawnieniu (tzn. nie można się go domagać) z upływem lat 20 od dnia popełnienia przestępstwa (art. 442¹ § 2 k.c.). W razie wyrządzenia szkody na osobie przedawnienie nie może skończyć się wcześniej niż z upływem trzech lat od dnia, w którym poszkodowany dowiedział się o szkodzie i o osobie sprawcy (art. 442¹ § 3 k.c.).

Odpowiedzialność sprawców przestępstw w postępowaniu cywilnym jest odpowiedzialnością solidarną z tytułu tzw. czynów niedozwo-

lonych, a jej podstawą jest wyrządzenie innej osobie szkody z winy własnej (art. 415 k.c.) lub z winy w nadzorze nad sprawcą szkody, z czego wynika odpowiedzialność cywilna rodzica lub opiekuna (art. 427 k.c.).

W postępowaniu cywilnym obowiązuje zasada, że ciężar dowodu, czyli wykazanie, jaka jest wysokość zaistniałej szkody, obciąża osobę, która domaga się naprawienia szkody, a więc pokrzywdzonego (art. 232 k.p.c.). Obowiązuje też zasada miarkowania wysokości odszkodowania w zależności od stopnia przyczynienia się poszkodowanego do powstania szkody (art. 362 k.c.).

Jednocześnie w przypadku gdy wysokość szkody jest trudna do ustalenia bądź w ogóle nie da się jej ustalić, sąd obowiązuje zasada zasądzenia odpowiedniej sumy, czyli kwoty ustalonej według oceny sądu (art. 322 k.p.c.).

Poszkodowany może domagać się naprawienia szkody z tytułu uszkodzenia ciała lub wywołania rozstroju zdrowia, a renty w razie całkowitej lub częściowej utraty zdolności do pracy zarobkowej (art. 444 k.c.). W określonych przypadkach może też dochodzić zadośćuczynienia pieniężnego (art. 445 i 446 k.c.).

Wzór nr 17. Powództwo cywilne o naprawienie szkody (zadośćuczynienie) za szkody (krzywdy) wyrządzone przez sprawcę przestępstwa

Miejscowość data

Powód cywilny
[imię, nazwisko, adres]

Pozwany
[imię, nazwisko, adres]

Sąd Rejonowy w
Wydział Cywilny

Powództwo cywilne

Na podstawie art. 12 k.p.c. i art. 444 (445) k.c. wnoszę o zasądzenie od pozwanego kwoty 20 000 zł tytułem odszkodowania (i zadośćuczynienia) za szkody (i krzywdy) wyrządzone przez pozwanego przestępstwem z art. ... (opisać).

Uzasadnienie

Pozwany (podać imię i nazwisko) dopuścił się w dniu ... przestępstwa (opisać, jakiego) skierowanego przeciwko mnie. Przestępstwo to spowodowało uszczerbek w moim zdrowiu na czas przekraczający 7 dni, co uniemożliwiło mi wykonywanie pracy zarobkowej przez okres 2 miesięcy. Jednocześnie w związku z doznanymi obrażeniami musiałem poddać się leczeniu, a w szczególności różnym bolesnym i nieprzyjemnym zabiegom. Do akt sprawy dołączyłem wszystkie dokumenty przedstawiające wysokość poniesionych przeze mnie wydatków i kosztów leczenia oraz uzasadniające wysokość utraconych zarobków. W wyniku przestępstwa doznałem ponadto wielu krzywd i cierpień, które szacuję na 15 000 zł.

Łączna kwota, której zapłaty domagam się od pozwanego, obejmuje:

- 1) 1221 zł – wydatki na lekarstwa i środki opatrunkowe,
- 2) 2779 zł – utracone zarobki,
- 3) 15 000 zł – zadośćuczynienie za trwałe oszpecenie (blizny na twarzy).

.....
Podpis powoda cywilnego

2. Ochrona danych osobowych i wizerunku

Konstytucja RP gwarantuje każdemu prawo do ochrony jego danych osobowych (art. 51 ust. 1). Dane osobowe oznaczają wszelkie informacje o zidentyfikowanej lub możliwej do zidentyfikowania osobie

fizycznej („osobie, której dane dotyczą”). Natomiast możliwa do zidentyfikowania osoba fizyczna to osoba, którą można bezpośrednio lub pośrednio zidentyfikować nie tylko na podstawie imienia i nazwiska, adresu czy np. identyfikatora internetowego, lecz także w oparciu o „jeden lub kilka szczególnych czynników określających fizyczną, fizjologiczną, genetyczną, psychiczną, ekonomiczną, kulturową lub społeczną tożsamość osoby fizycznej” (zob. art. 3 pkt 1 dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/680 UE z 27.04.2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych przez właściwe organy, Dz.Urz. UE L 119, s. 89).

Zasadę zapewnienia pokrzywdzonym tajemnicy danych osobowych i wizerunku w relacjach medialnych zawiera art. 13 ust. 2 Prawa prasowego. W myśl tego przepisu: „Nie wolno publikować w prasie danych osobowych i wizerunku (...) świadków, pokrzywdzonych i poszkodowanych, chyba że osoby te wyrażą na to zgodę”.

Relacje dziennikarskie nie mogą zatem opisywać zdarzenia przestępnego w taki sposób, aby na podstawie tego opisu można było zidentyfikować osobę pokrzywdzoną, a jedynym wyjątkiem są zdarzenia dotyczące tzw. osób publicznych. W przypadku naruszenia powyższych reguł pokrzywdzonemu przysługuje droga postępowania cywilnego.

Na podstawie art. 23 k.c. dobra osobiste człowieka (zdrowie, wolność, cześć, swoboda sumienia, nazwisko, pseudonim itd.) podlegają ochronie prawa cywilnego. Przewidziano określone środki ochrony przysługujące osobie, której dobra zostały naruszone lub zagrożone (art. 24 i 448 k.c.).

Poszkodowany może domagać się w szczególności, aby sprawca podjął pewne czynności (np. przeprosił go publicznie) albo uiścił zadośćuczynienie pieniężne za naruszenie dobra osobistego (czci, godności) bądź też naprawił wyrządzoną szkodę.

3. Postępowanie mediacyjne

W sprawach cywilnych możliwe jest skorzystanie z mediacji nie tylko wówczas, gdy kieruje na nią sąd, ale także na podstawie umowy z mediatorem (art. 183¹ i n. k.p.c.). W ten sposób można uniknąć długotrwałego procesu cywilnego. Uгода zawarta przed mediatorem, po jej zatwierdzeniu (nadanie klauzuli wykonalności), ma moc prawną ugody zawartej przed sądem (art. 183¹⁵ § 1 k.p.c.), podlega więc egzekucji.

Rozdział XIV

PRAWO DO UBIEGANIA SIĘ O KOMPENSATĘ PAŃSTWOWĄ I POMOC Z INNYCH ŹRÓDEŁ

1. Kompensata

Ustawa z 7.07.2005 r. o państwowej kompensacie przysługującej ofiarom niektórych czynów zabronionych stanowi, że osobą uprawnioną do uzyskania kompensaty jest osoba najbliższa ofiary, która w wyniku czynu zabronionego poniosła śmierć, oraz ofiara, która wskutek czynu zabronionego doznała ciężkiego uszczerbku na zdrowiu, naruszenia czynności narządu ciała lub rozstroju zdrowia, trwających dłużej niż siedem dni (art. 2 ust. 3 u.p.k.). Za osobę najbliższą uważa się małżonka lub osobę pozostającą z ofiarą we wspólnym pożyciu, wstępnego lub zstępnego ofiary oraz osobę pozostającą z ofiarą w stosunku przysposobieni (art. 2 ust. 2 u.p.k.). W uzasadnieniu projektu ustawy z 2005 r. wskazano jedynie na subsydiarny charakter kompensaty wobec restytucji od sprawcy: „kompensata państwowa nie ma – co do swej istoty – zastępować restytucji i odszkodowania ze strony sprawcy przestępstwa. Przede wszystkim bowiem to on powinien zadośćuczynić za szkody i cierpienia zadane ofierze”¹. W związku z powyższym w komentarzach przyjmuje się, że kompensata nie ma charakteru odszkodowania (w rozumieniu prawa cywilnego), lecz charakter świadczenia socjalnego.

¹ Rządowy projekt ustawy o państwowej kompensacie przysługującej ofiarom niektórych przestępstw umyślnych, druk Sejmu IV kadencji nr 3859 z 31.03.2005 r.).

Ustawa przewiduje podmiotowe i przedmiotowe ograniczenia kompensaty:

- kompensata obejmuje swoim zakresem nie wszystkie ofiary przemocy (i ich bliskich), lecz tylko te, które wskutek czynu zabronionego zmarły lub doznały ciężkiego lub średniego uszczerbku na zdrowiu lub rozstroju zdrowia (art. 2 u.p.k.),
- kwota kompensaty nie pokrywa wszystkich skutków czynu zabronionego, a jedynie utracone zarobki lub inne środki utrzymania, koszty związane z leczeniem i rehabilitacją oraz koszty pogrzebu będące skutkiem czynu zabronionego, o którym mowa w art. 2 pkt 1 (art. 3 u.p.k.),
- zgodnie z zasadą subsydiarności kompensatę przyznaje się jedynie wówczas i w takiej wysokości, w jakiej osoba uprawniona nie może uzyskać pokrycia utraconych zarobków, innych środków utrzymania lub kosztów, od sprawcy (sprawców) czynu zabronionego, z tytułu ubezpieczenia lub ze środków pomocy społecznej, niezależnie od tego, czy sprawca lub sprawcy czynu zabronionego zostali ustaleni (art. 5 u.p.k.),
- kwota kompensaty nie może przekroczyć 25 000 zł, a gdy ofiara poniosła śmierć – kwoty 60 000 zł (art. 6 u.p.k.),
- kwota kompensaty może być zmniejszona lub nawet może nastąpić odmowa jej przyznania, jeśli osoba ofiara przyczyniła się do popełnienia czynu zabronionego, była jego współsprawcą lub godziła się na ryzyko doznania skutków czynu zabronionego, z którego wywodzi swoje prawo do kompensaty (art. 7a ust. 1 i 2 u.p.k.),
- kompensaty nie przyznaje się, gdy wystąpiła negatywna przesłanka procesowa z art. 17 § 1 pkt 1 i 2 k.p.k., czyli czynu nie popełniono albo brak jest danych dostatecznie uzasadniających podejrzenie jego popełnienia bądź czyn nie zawiera znamion czynu zabronionego (art. 7a pkt 3 u.p.k.).

Kompensatę przyznaje się na wniosek osoby uprawnionej lub prokuratora. Jeżeli osobą uprawnioną jest osoba nieporadna, w szczególności ze względu na wiek lub stan zdrowia, jej prawa może wykonywać osoba, pod której pieczęć osoba uprawniona pozostaje.

Wniosek o kompensatę składa się do organu orzekającego w terminie trzech lat od dnia ujawnienia się skutków czynu zabronionego, nie później jednak niż w terminie pięciu lat od dnia jego popełnienia, pod rygorem wygaśnięcia uprawnienia do żądania kompensaty. Uczestnikami postępowania są wyłącznie osoba uprawniona i prokurator (art. 8 u.p.k.).

Organem orzekającym w sprawach o kompensatę jest sąd rejonowy właściwy ze względu na miejsce stałego pobytu osoby uprawnionej i proceduje on w oparciu o przepisy Kodeksu postępowania cywilnego dotyczące postępowania nieprocesowego. Prawo udziału w postępowaniu ma osoba uprawniona i prokurator. Czynności w takich sprawach może prowadzić także referendarz sądowy, na którego orzeczenie przysługuje skarga do sądu. Jeżeli nie można ustalić miejsca stałego pobytu osoby uprawnionej lub osoba ta ma miejsce stałego pobytu na terytorium innego państwa członkowskiego Unii Europejskiej, właściwy jest sąd, w którego okręgu popełniono czyn zabroniony (art. 8 u.p.k.).

Ważna w tym postępowaniu przed sądem cywilnym jest regulacja art. 753¹ k.p.c. przewidująca przyznanie uprawnionemu zaliczki na poczet kompensaty, czyli „przyznanie państwowej kompensaty (...) w części na pokrycie niezbędnych kosztów leczenia, rehabilitacji lub pogrzebu”. Odpowiednie zastosowanie może mieć też art. 753 k.p.c. dotyczący zabezpieczenia alimentów, w myśl którego można zobowiązać obowiązane do zapłaty osobie uprawnionej, jednorazowo lub okresowo, określonej sumy pieniężnej. Nie dotyczy to jednak ofiar pośrednich, a także bezpośrednich, które straciły np. możliwość zarabkowania.

Od wniosku o kompensatę pobiera się tylko opłatę stałą w wysokości 100 zł. Nie pobiera się kosztów sądowych. Organem pomocniczym (a więc zobowiązanym do udzielania uprawnionemu pomocy i informacji) w sprawach o uzyskanie kompensaty przez ofiarę czynu zabronionego popełnionego na terytorium RP jest prokurator prowadzący postępowanie przygotowawcze w sprawie o czyn zabroniony, o którym mowa w art. 2 pkt 1 u.p.k., zaś jeśli kompensata dotyczy skutków czynu popełnionego na terytorium innego państwa członkowskiego UE,

jest to prokurator okręgowy, w którego okręgu osoba uprawniona ma miejsce stałego pobytu (art. 10 u.p.k.). Osoba, której przyznano kompensatę z naruszeniem przepisów ustawy, jest obowiązana ją zwrócić (art. 13 u.p.k.), a w razie przyznania osobie uprawnionej kompensaty Skarb Państwa ma roszczenie zwrotne do sprawcy lub sprawców przestępstwa (art. 14 u.p.k.). W obu przypadkach roszczenie o zwrot kompensaty wytacza w drodze procesu cywilnego prokurator

Na podstawie art. 21 ust. 1 pkt 3 ustawy podatkowej osoba, która uzyskała kompensatę, jest zwolniona od podatku dochodowego.

Wnioski o kompensatę składa się na specjalnym formularzu, którego wzór określa rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 7.09.2005 r. (Dz.U. z 2023 r. poz. 584), przedstawiony poniżej

Wzór nr 18. Formularz wniosku o przyznanie kompensaty

Pouczenie:

1. Druk należy wypełnić czytelnie uzupełniając wszystkie możliwe rubryki zgodnie z posiadaną wiedzą, dokonując wpisów bez skreśleń i poprawek.
2. W wypadku, gdy nie jest możliwe wpisanie wszystkich danych w rubrykach wniosku, należy je umieścić na kolejnych ponumerowanych kartach formatu A4, ze wskazaniem uzupełnionej rubryki. Pod dodaną do formularza treścią należy złożyć podpis.

1. Sąd Rejonowy, do którego składany jest wniosek (nazwa i siedziba sądu, ewentualnie również właściwy wydział)

.....

2. Dane osoby ubiegającej się o kompensatę

2.1. Imię i nazwisko

.....

2.2. Numer Powszechnego Elektronicznego Systemu Ewidencji Ludności (PESEL), jeżeli osoba ubiegająca się o kompensatę go posiada lub posiadała

.....

2.3. Adres miejsca stałego pobytu

.....

2.4. Dane pełnomocnika, w tym adres do doręczeń, o ile osoba ubiegająca się o kompensatę jest reprezentowana przez pełnomocnika

.....

3. Dane ofiary czynu zabronionego

Czy osoba, ubiegająca się o kompensatę jest ofiarą czynu zabronionego?

Proszę zaznaczyć właściwą odpowiedź A. TAK ☐ B. NIE ☐

– ofiara czynu zabronionego poniosła śmierć i o kompensatę ubiega się osoba najbliższa

* W przypadku zaznaczenia odpowiedzi B proszę podać dane ofiary czynu zabronionego

3.1. Imię i nazwisko ofiary czynu zabronionego

.....

3.2. Numer Powszechnego Elektronicznego Systemu Ewidencji Ludności (PESEL), jeżeli ofiara czynu zabronionego go posiada lub posiadała

.....

3.3. Ostatni adres miejsca stałego pobytu ofiary czynu zabronionego

.....

4. Informacje dotyczące czynu zabronionego, którego dotyczy wniosek o przyznanie kompensaty

4.1. Data i miejsce popełnienia czynu zabronionego

.....

4.2. Zwięzły opis czynu zabronionego

.....

4.3. Skutki czynu zabronionego dla życia i zdrowia ofiary

.....

5. Informacje dotyczące poniesionych kosztów oraz utraconych zarobków lub innych środków utrzymania, będących skutkiem czynu zabronionego

5.1. Poniesione koszty pogrzebu

.....

5.2. Poniesione koszty związane z leczeniem lub rehabilitacją

.....

5.3. Utracone zarobki lub inne koszty utrzymania

.....

6. Wysokość kompensaty, o jaką ubiega się wnioskodawca

.....

7. Oświadczenie o nieuzyskaniu odszkodowania lub świadczenia z innych źródeł lub tytułów

.....

Pouczenie: za złożenie fałszywego oświadczenia grozi odpowiedzialność karna. Świadoma/świadomy odpowiedzialności karnej grożącej za złożenie fałszywego oświadczenia, oświadczam, że nie uzyskałam/nie uzyskałem odszkodowania lub świadczenia od sprawcy lub sprawców czynu zabronionego, z tytułu ubezpieczenia lub ze środków pomocy społecznej.

8. Wykaz załączników (proszę zaznaczyć właściwy kwadrat i wpisać liczbę dokumentów)

- odpis zawiadomienia o popełnieniu przestępstwa – szt.
- odpis orzeczeń wydanych w postępowaniu karnym – szt.

- odpis zaświadczenia lekarskiego lub opinii biegłych – szt.
- inne dokumenty potwierdzające informacje zawarte we wniosku:

.....

.....

9. Wykaz dokumentów potwierdzających, że osoba ubiegająca się o kompensatę była osobą najbliższą dla ofiary czynu zabronionego – proszę wypełnić tylko w przypadku, gdy ofiara czynu zabronionego poniosła śmierć i o kompensatę ubiega się osoba najbliższa, inna niż w punkcie 10

- odpis aktu małżeństwa – szt.
- odpis aktu urodzenia – szt.
- odpis aktu zgonu – szt.
- odpis orzeczenia o przysposobieniu – szt.
- inne

.....

10. Oświadczenie o pozostawaniu z ofiarą czynu zabronionego we wspólnym pożyciu – proszę wypełnić tylko w przypadku, gdy ofiara czynu zabronionego poniosła śmierć i o kompensatę ubiega się osoba najbliższa pozostająca z nią we wspólnym pożyciu (w nieformalnym związku)

Pouczenie: za złożenie fałszywego oświadczenia grozi odpowiedzialność karna. Świadoma/świadomy odpowiedzialności karnej grożącej za złożenie fałszywego oświadczenia, oświadczam, że w chwili popełnienia czynu zabronionego na szkodę
..... pozostawałam z nim/pozostawałam z nią we wspólnym pożyciu.

11. Miejscowość i data

.....

12. Podpis osoby ubiegającej się o kompensatę

.....

2. Inne możliwości uzyskania pomocy finansowej

2.1. Prawo do uzyskania świadczenia z pomocy społecznej

Na mocy ustawy z 12.03.2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. z 2023 r. poz. 901 ze zm.) o pomoc taką mogą ubiegać się osoby uwikłane w różnorodne sytuacje kryzysowe wynikające w szczególności z pomocy w rodzinie, potrzeby ochrony ofiar handlu ludźmi bądź innych zdarzeń losowych.

Pokrzywdzony przestępstwem może więc zgłosić się do najbliższego ośrodka pomocy społecznej w celu uzyskania dokładniejszych informacji o możliwości ubiegania się o zasiłek, poradę czy pomoc w ramach interwencji kryzysowej.

2.2. Prawo do uzyskania świadczenia z funduszu alimentacyjnego

Osobą uprawnioną do alimentów jest dziecko, czyli osoba, która nie ukończyła lat 18 lub osoba ucząca się w szkole lub szkole wyższej do ukończenia 25. roku życia, albo bezterminowo osoba posiadająca orzeczenie o znacznym stopniu niepełnosprawności (art. 9 ust. 1 ustawy alimentacyjnej). Wśród osób uprawnionych znajdują się również ofiary przestępstwa niealimentacji. Warunkiem ubiegania się o świadczenie alimentacyjne jest bezskuteczność postępowania egzekucyjnego wobec osoby zobowiązanej do płacenia alimentów (art. 2 pkt 2 ustawy alimentacyjnej). Drugim warunkiem jest posiadanie przez rodzinę dochodu w przeliczeniu na jedną osobę w rodzinie nieprzekraczającego kwoty 900 zł (art. 9 ust. 2 ustawy alimentacyjnej). Maksymalna kwota świadczenia alimentacyjnego wynosi nie więcej niż 500 zł (art. 10 ust. 1 ustawy alimentacyjnej).

Wniosek o przyznanie świadczenia alimentacyjnego składa się do organu samorządowego miejsca zamieszkania osoby uprawnionej do świadczenia. Wniosek ten może być złożony także w formie elektronicznej (art. 15 ust. 2 i 3b ustawy alimentacyjnej).

Rozdział XV

MOŻLIWOŚCI UZYSKANIA PRZEZ POKRZYWDZONYCH WSPARCIA Z FUNDUSZU POMOCY POKRZYWDZONYM ORAZ POMOCY POSTPENITENCJARNEJ – FUNDUSZU SPRAWIEDLIWOŚCI

Na mocy art. 43 § 8 k.k.w. środki Funduszu Sprawiedliwości są przeznaczane m.in. na pomoc osobom pokrzywdzonym przestępstwem oraz osobom im najbliższym, zwłaszcza pomoc medyczną, psychologiczną, rehabilitacyjną, prawną oraz materialną, udzielaną przez jednostki niezaliczane do sektora finansów publicznych i nie działające w celu osiągnięcia zysku, w tym stowarzyszenia, fundacje, organizacje i instytucje.

O możliwości uzyskania takiej nieodpłatnej pomocy pokrzywdzony jest na mocy art. 300 § 2 k.p.k. informowany już przy pierwszym przesłuchaniu przez wręczenie mu pisemnego pouczenia sporządzonego według wzoru stanowiącego załącznik do rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 14.09.2020 r. w sprawie określenia wzoru pouczenia o uprawnieniach i obowiązkach świadka w postępowaniu karnym (Dz.U. z 2020 r. poz. 1620).

Listę podmiotów świadczących taką pomoc można znaleźć na stronie internetowej Funduszu Sprawiedliwości: <https://www.funduszsprawiedliwosci.gov.pl/pl/znajdz-osrodek-pomocy/>.

Aby uzyskać świadczenie, pokrzywdzony powinien zwrócić się z wnioskiem do podmiotu świadczącego pomoc ze środków Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym, dołączając do wniosku dokumenty uzasadniające przyznanie pomocy.

Wzór nr 19. Wniosek o świadczenie z Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym oraz pomocy Postpenitencjarnej

..... miejscowość data

[imię i nazwisko pokrzywdzonego/członka rodziny pokrzywdzonego*]

.....

.....

.....

[nazwa podmiotu świadczącego pomoc ze środków Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej]

.....

[kod pocztowy, miejscowość]

WNIOSEK

pokrzywdzonego/członka rodziny pokrzywdzonego* o udzielenie pomocy ze środków Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej

I. DANE WNIOSKODAWCY

1. Imię i nazwisko:

2. Obywatelstwo:

3. Aktualny adres pobytu (korespondencji):

kod pocztowy: – miejscowość: województwo:

ulica: numer domu: numer mieszkania:

numer telefonu: e-mail:

4. Stosunek rodzinny do pokrzywdzonego:

[wypełnia członek rodziny pokrzywdzonego, należy wpisać: małżonek, osoba pozostająca z pokrzywdzonym we wspólnym pożyciu, wstępny (rodzice, dziadkowie, etc.), zstępny (dzieci, wnuki, etc.), rodzeństwo, powinowaty, przysposobiony lub jego małżonek]

II. RODZAJ I SKUTKI PRZESTĘPSTWA, KTÓRE DOTKNĘŁO POKRZYWDZONEGO

☐ uszkodzenie ciała	☐ bójka lub pobicie
☐ wypadek komunikacyjny	
☐ groźby karalne	☐ zgwałcenie/wykorzystanie seksualne
☐ przemoc w rodzinie	☐ niealimentacja
☐ kradzież	☐ rozbój
☐ oszustwo	☐ uszkodzenie mienia ☐ inne

jeżeli inne, to jakie?

(można zakreślić więcej niż jedno przestępstwo)

Data i miejsce popełnienia przestępstwa

Skutki popełnienia przestępstwa

[wypełnić w razie powstania obrażeń ciała, uszkodzenia mienia i innych widocznych skutków]

III. RODZAJ WNIOSEKOWANEJ POMOCY (można zakreślić więcej niż jeden rodzaj pomocy)

☐ pomoc prawną;	☐ psychoterapia lub pomoc psychologiczna;
☐ pokrywanie kosztów świadczeń zdrowotnych, wyrobów lub świadczeń medycznych;	
☐ pokrywanie kosztów związanych z edukacją ogólnokształcącą i zawodową,	
☐ pokrywanie kosztów czasowego zakwaterowania lub udzielania schronienia;	
☐ finansowanie okresowych dopłat do bieżących zobowiązań czynszowych za lokal mieszkalny;	
☐ dostosowanie lokalu mieszkalnego lub budynku mieszkalnego do potrzeb osoby pokrzywdzonej przestępstwem;	

- ☐ finansowanie przejazdów środkami komunikacji publicznej lub pokrywanie kosztów transportu związanych z uzyskiwaniem świadczeń i regulowaniem w/w spraw;
- ☐ pokrywanie kosztów żywności lub bonów żywnościowych.
- ☐ inna (jaka?)

Wysokość w/w wnioskowanej pomocy finansowej zł
 [W przypadku zaznaczenia pola dotyczącego pomocy finansowej należy wskazać wysokość wnioskowanej pomocy]

Uzasadnienie potrzeby przyznania pomocy

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Pouczenie

1. Pomocy z Funduszu udziela się w takim zakresie, w jakim nie została udzielona z innych źródeł.
2. Osoba, która wykorzystała udzieloną pomoc niezgodnie z jej przeznaczeniem, jest obowiązana do zwrotu równowartości uzyskanych świadczeń (art. 43 § 16 k.k.w.).
3. W wypadku ustalenia, że osoba, której udzielono pomocy, wykorzystała ją niezgodnie z przeznaczeniem, podmiot, który udzielił pomocy, jest obowiązany do wezwania tej osoby do zwrotu równowartości uzyskanych świadczeń w terminie 30 dni od dnia wezwania jej do zwrotu (art. 43 § 17 k.k.w.).
4. Osoba, która wykorzystała udzieloną pomoc niezgodnie z jej przeznaczeniem i pomimo wezwania nie zwróciła jej równowartości, traci prawo do dalszej pomocy, chyba że zachodzą wyjątkowe okoliczności uzasadniające udzielenie jej takiej pomocy (art. 43 § 18 k.k.w.).

IV. OŚWIADCZENIA OSOBY POKRZYWDZONEJ LUB CZŁONKA JEJ RODZINY

1. Oświadczam, że nie udzielono mi pomocy w tym samym zakresie z innych źródeł.
2. Oświadczam, że zapoznałem się z obowiązkiem zwrotu równowartości uzyskanych świadczeń w razie wykorzystania pomocy z Funduszu niezgodnie z jej przeznaczeniem.
3. Wyrażam zgodę na przetwarzanie moich danych osobowych w zakresie niezbędnym do rozpatrzenia wniosku i udzielenia pomocy.

.....
[podpis wnioskodawcy]

Załączniki:

-;
-;
-;

[należy opisać tu dokumenty, które przedkłada się w załączeniu potwierdzające okoliczności wskazane we wniosku, np. dokumenty potwierdzające stosunek rodzinny lub pokrewieństwa (członek rodziny pokrzywdzonego), odpisy orzeczeń (zarządzeń postanowień, wyroków) wydanych w postępowaniu karnym, odpisy zaświadczeń lekarskich dotyczących doznania uszczerbku na zdrowiu itp.].

* niewłaściwe skreślić.

Rozdział XVI

SZCZEGÓLNE UPRAWNIENIA I ŚRODKI OCHRONY OFIAR PRZEMOCY DOMOWEJ

Ochronę praw ofiar przemocy, w tym przemocy domowej, mają zapewnić w sposób oczywisty regulacje Kodeksu karnego (przede wszystkim art. 207 k.k. określający przestępstwo znęcania się) i opisane wcześniej regulacje Kodeksu postępowania karnego. Regulacje te uzupełniane są przez instrumenty prawne przewidziane w ustawie o Policji, ustawie z 29.07.2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej wraz z rozporządzeniem Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z 20.06.2023 r. w sprawie nadzoru i kontroli nad realizacją zadań z zakresu przeciwdziałania przemocy domowej (Dz.U. poz. 1165), rozporządzeniem Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z 20.06.2023 r. w sprawie Zespołu Monitorującego do spraw Przeciwdziałania Przemocy Domowej (Dz.U. poz. 1161) oraz rozporządzeniem Rady Ministrów z 13.09.2011 r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta” (Dz.U. Nr 209, poz. 1245).

Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie z 2005 r. (obecnie: o przeciwdziałaniu przemocy domowej) wprowadziła regulacje wskazujące rodzaje **bezpłatnej** pomocy dostępnej dla ofiar przemocy domowej. Należą tu w myśl art. 3 ust. 1 u.p.p.d.:

- poradnictwo medyczne, psychologiczne, prawne, socjalne, zawodowe i rodzinne,
- interwencja kryzysowa i wsparcie,

- ochrona przed dalszym krzywdzeniem przez uniemożliwienie osobom stosującym przemoc korzystania ze wspólnie zajmowanego z innymi członkami rodziny mieszkania oraz zakazanie kontaktowania się i zbliżania się do osoby pokrzywdzonej,
- zapewnienie osobie doznającej przemocy domowej bezpiecznego schronienia w specjalistycznym ośrodku wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie,
- badanie lekarskie w celu ustalenia przyczyn i rodzaju uszkodzeń ciała związanych z użyciem przemocy domowej oraz wydanie zaświadczenia lekarskiego w tym przedmiocie,
- zapewnienie osobie dotkniętej przemocą domową, która nie ma tytułu prawnego do zajmowanego wspólnie ze sprawcą przemocy lokalu, pomocy w uzyskaniu mieszkania.

Ofiarom przemocy domowej zapewnia się w ramach schronienia w specjalistycznym ośrodku wsparcia co najmniej podstawowe usługi w zakresie interwencyjnym, terapeutyczno-wspomagającym oraz potrzeb bytowych, które mają na celu zapewnienie bezpieczeństwa tym osobom, a także udzielenie pomocy i wsparcia zgodnie z ich potrzebami dostosowanymi do sytuacji życiowej. Taka pomoc i wsparcie są świadczone przez specjalistów w dziedzinie przeciwdziałania przemocy domowej mających zapewnić gwarancję wysokiej jakości usług, zatrudnionych w specjalistycznym ośrodku wsparcia dla osób doznających przemocy domowej, w tym przez psychologów, pedagogów, pracowników socjalnych, prawników i terapeutów (art. 4 ust. 1 i 2 u.p.p.d.).

Natomiast wobec osób stosujących przemoc domową stosuje się przewidziane w ustawie środki mające na celu zapobieganie ich kontaktowaniu się z ofiarami przemocy domowej oraz programy korekcyjno-edukacyjne i psychologiczno-terapeutyczne dla sprawców przemocy domowej (art. 4 ust. 3 u.p.p.d.)

W związku ze zwiększoną liczbą przypadków przemocy domowej wynikającą z izolacji społecznej powodowanej pandemią COVID-19, w celu zwiększenia efektywności ochrony ofiar przemocy domowej oraz w celu umożliwienia zastosowania natychmiastowej reakcji prawnokarnej na przemoc domową, uchwalono ustawę z 30.04.2020 r.

o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 956), zwaną potocznie „**ustawą antyprzemocową**”. Ustawą tą z dniem 30.11.2020 r. dodano do Kodeksu postępowania cywilnego dział dotyczący postępowania w sprawach o zobowiązanie osoby stosującej przemoc w rodzinie do opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub zakazanie zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia. Nakaz opuszczenia mieszkania został przewidziany we wprowadzonym nowelizacją art. 11a u.p.p.d. w celu umożliwienia natychmiastowego odizolowania sprawcy przemocy od jej ofiary. Nakaz opuszczenia mieszkania może być stosowany niezależnie od wszczęcia procedury karnej, z uwagi na cywilnoprawny charakter tej regulacji. Nie wymaga zatem realizacji znamion jakiegokolwiek czynu zabronionego z Kodeksu karnego, a jedynie wypełnienia przesłanek przemocy domowej ujętych w ustawie o przeciwdziałaniu przemocy domowej.

Co istotne, przepis tego artykułu może być również stosowany w przypadku gdy osoba dotknięta przemocą domową opuściła wspólnie zajmowane mieszkanie z powodu stosowania wobec niej przemocy w tym mieszkaniu; członek rodziny stosujący przemoc domową opuścił wspólnie zajmowane mieszkanie; małżonek, wstępny, zstępny, rodzeństwo, powinowaty w tej samej linii lub stopniu, osoba pozostająca w stosunku przysposobienia oraz jej małżonek, a także osoba pozostająca we wspólnym pożyciu oraz inna osoba stosująca przemoc domową, okresowo lub nieregularnie przebywa w mieszkaniu wspólnie z osobą dotkniętą przemocą.

Zgodnie z art. 560⁵ k.p.c. sąd orzeka w sprawie nakazu lub zakazu wynikającego z art. 11a u.p.p.d. w terminie 1 miesiąca od dnia złożenia wniosku. Postanowienie sądu w tym przedmiocie jest skuteczne i wykonalne z chwilą ogłoszenia. Sąd może je zmienić lub uchylić w razie zmiany okoliczności, nawet gdy jest prawomocne (art. 560⁷ § 2 k.p.c.).

Wzór formularza wniosku został określony przez rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 3.08.2023 r. (Dz.U. poz. 1576).

Poniżej zamieszczono wzór skróconej wersji wniosku.

Wzór nr 20. Wniosek o zobowiązanie osoby stosującej przemoc domową do opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub zakazanie zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia

Data wpływu
(wypełnia sąd)

POUCZENIE

1. Wniosek należy wypełnić czytelnie, bez skreśleń i poprawek.
2. Każdą rubrykę niezacieniowaną należy wypełnić albo skreślić. Jeżeli po wpisaniu treści w rubryce pozostało wolne miejsce, należy je skreślić w sposób uniemożliwiający dopisywanie.
3. Do wniosku należy dołączyć załączniki w oryginale lub odpisie dla sądu oraz odpisy

wniosku i załączników dla osób uczestniczących w sprawie.

4. W przypadku gdy treść nie mieści się w odpowiednich rubrykach, ciąg dalszy zamieszcza się na kolejnych, ponumerowanych kartach formatu A4, ze wskazaniem uzupełnianej rubryki.

Pod dodaną do wniosku treścią należy złożyć podpis.

1. Sąd rejonowy, do którego jest składany wniosek

2. Wnioskodawca

2.1. Imię i nazwisko:

2.2. Miejsce zamieszkania i adres (można dodatkowo podać numer telefonu lub adres poczty elektronicznej):

2.3. Numer PESEL, jeżeli został nadany:

2.4. Adres wnioskodawcy do doręczeń, jeżeli jest inny niż wskazany w rubryce 2.2:

3. Przedstawiciel ustawowy wnioskodawcy

Pełnomocnik wnioskodawcy

(należy zaznaczyć właściwe okienko, gdy wniosek składa przedstawiciel ustawowy lub pełnomocnik wnioskodawcy)

3.1. Imię i nazwisko:

3.2. Adres do doręczeń w przypadku wyznaczenia przedstawiciela ustawowego, jeżeli jest inny niż wskazany w rubryce 2.2 lub 2.4 (można dodatkowo podać numer telefonu lub adres poczty elektronicznej):

4. Uczestnik (dane osoby, której dotyczy wniosek)

4.1. Imię i nazwisko:

4.2. Miejsce zamieszkania i adres (można dodatkowo podać numer telefonu lub adres poczty elektronicznej):

4.3. Numer PESEL lub data urodzenia, jeżeli są znane:

5. Wniosek i uzasadnienie

5.1. Wniosek

Wnoszę o

(jeżeli wnioskodawca domaga się, aby sąd wydał orzeczenie jedynie w zakresie zobowiązania lub jedynie w zakresie zakazu, niepotrzebny punkt z dwóch wskazanych poniżej należy skreślić):

- 1) zobowiązanie uczestnika do opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia;

- 2) zakazanie uczestnikowi zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia.

5.1.1. Oznaczenie mieszkania
(należy wpisać adres, którego mają dotyczyć zobowiązanie lub zakaz):

.....
.....

5.1.2. Oznaczenie bezpośredniego otoczenia mieszkania
(należy wskazać w sposób opisowy otoczenie, którego mają dotyczyć zobowiązanie lub zakaz, przez wskazanie obszaru lub odległości, które uczestnik będzie zobowiązany zachować):

.....
.....

5.2. Uzasadnienie

5.2.1. W chwili składania wniosku (niepotrzebny punkt z czterech wskazanych poniżej należy skreślić):

- 1) wnioskodawca i uczestnik zamieszkują razem pod adresem wskazanym w rubryce 5.1.1 niniejszego wniosku;
- 2) uczestnik opuścił wskazane mieszkanie, a wnioskodawca w nim zamieszkuje;
- 3) wnioskodawca opuścił wskazane mieszkanie, a uczestnik w nim zamieszkuje;
- 4) uczestnik okresowo lub nieregularnie przebywa we wskazanym mieszkaniu,

a wnioskodawca w nim zamieszkuje.

W mieszkaniu tym zamieszkują także (wskazać imię i nazwisko oraz wiek w przypadku osób małoletnich):

.....
.....

5.2.2. Postępowanie uczestnika czyni szczególnie uciążliwym wspólne z nim zamieszkiwanie

(należy opisać zachowanie uczestnika, które czyni szczególnie uciążliwym wspólne z nim zamieszkiwanie, dodatkowo jeżeli w związku z niewłaściwym zachowaniem uczestnika były podejmowane interwencje Policji lub Żandarmerii Wojskowej, należy je wskazać):

.....

.....

5.2.3. Wnoszę o przeprowadzenie dowodu z

(wraz z oznaczeniem dowodu należy wyszczególnić fakty, które mają zostać wykazane tym dowodem; jeżeli wnioskodawca domaga się, aby sąd przeprowadził dowody jedynie w wybranym zakresie, niepo-
trzebny punkt ze wskazanych poniżej należy skreślić):

- 1) zeznań świadków (należy wskazać imię i nazwisko oraz adres świadka):

.....

.....

- 2) dokumentów (np. zaświadczenia lekarskie, dokumenty potwierdzające interwencje Policji lub Żandarmerii Wojskowej; jeżeli przed sądem toczyły się sprawy związane z przemocą w rodzinie, należy podać sąd i sygnaturę akt):

.....

.....

- 3) przesłuchania uczestników:

.....

.....

- 4) innych:

.....

.....

5.3. Wniosek o udzielenie zabezpieczenia przez przedłużenie obowiązywania nakazu lub zakazu (tę rubrykę formularza wypełniają jedynie wnioskodawcy, którzy domagają się udzielenia zabezpieczenia przez przedłużenie obowiązującego nakazu opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub obowiązującego zakazu zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia, wydanych uprzednio przez Policję lub Żandarmerię Wojskową; pozostali wnioskodawcy skreślają rubrykę 5.3).

Wnoszę o udzielenie zabezpieczenia przez przedłużenie obowiązywania (jeżeli wnioskodawca domaga się, aby sąd wydał orzeczenie o zabezpieczeniu wyłącznie w odniesieniu do nakazu albo wyłącznie w odniesieniu do zakazu, niepotrzebny punkt z dwóch wskazanych poniżej należy skreślić):

- 1) nakazu natychmiastowego opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia;
- 2) zakazu zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia na obszarze/na odległość (należy wskazać obszar lub odległość, które uczestnik będzie zobowiązany zachować, jeżeli wniosek dotyczy innego obszaru lub innej odległości niż określone w nakazie lub zakazie):

wydanego/wydanych przez (należy wskazać organ, który wydał nakaz lub zakaz, a niepotrzebny punkt z dwóch wskazanych poniżej – skreślić):

- 1) Policję, dnia
- 2) Żandarmerię Wojskową, dnia

na czas (należy wskazać okres zabezpieczenia, a niepotrzebny punkt z dwóch wskazanych poniżej – skreślić):

- 1) do dnia
- 2) trwania postępowania.

5.4. Uzasadnienie wniosku o udzielenie zabezpieczenia przez przedłużenie obowiązywania nakazu lub zakazu (wypełnić tylko w przypadku zgłaszania wniosku opisanego w rubryce 5.3)

5.4.1. Dnia został wydany wobec uczestnika

(jeżeli został wydany tylko nakaz albo zakaz, zbędny punkt należy skreślić):

- 1) nakaz natychmiastowego opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia,
- 2) zakaz zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia.

5.4.2. Wyjaśnienie, dlaczego wydane przez Policję lub Żandarmerię Wojskową nakaz lub zakaz nadal powinny obowiązywać:

.....
.....

5.5. Wniosek o udzielenie zabezpieczenia (nie były uprzednio wydane nakaz ani zakaz)

(tę rubrykę formularza wypełniają jedynie wnioskodawcy, którzy domagają się udzielenia zabezpieczenia, kiedy nakaz opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia ani zakaz zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia nie były uprzednio wydane przez Policję lub Żandarmerię Wojskową; pozostali wnioskodawcy skreślają rubrykę 5.5)

Wnoszę o udzielenie zabezpieczenia przez (jeżeli wnioskodawca domaga się, aby sąd wydał orzeczenie o zabezpieczeniu wyłącznie w odniesieniu do zobowiązania albo wyłącznie w odniesieniu do zakazu, niepotrzebny punkt z dwóch wskazanych poniżej należy skreślić):

- 1) zobowiązanie uczestnika do natychmiastowego opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia;
- 2) zakazanie uczestnikowi zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia na obszarze/na odległość (należy wskazać obszar lub odległość, które uczestnik jest zobowiązany zachować): na czas (należy wskazać okres zabezpieczenia, a niepotrzebny punkt z dwóch wskazanych poniżej – skreślić):
 - 1) do dnia
 - 2) trwania postępowania.

5.6. Uzasadnienie wniosku o udzielenie zabezpieczenia (tę rubrykę formularza wypełniają jedynie wnioskodawcy, którzy zgłaszają wniosek z rubryki 5.5; pozostali wnioskodawcy skreślają rubrykę 5.6)

Fakty uzasadniające udzielenie zabezpieczenia:

.....

6. Załączniki (należy wymienić wszystkie dokumenty dołączone do wniosku, a niepotrzebne – skreślić)

Kopia wniosku o ustanowienie adwokata lub radcy prawnego z urzędu wraz z oświadczeniem o stanie rodzinnym, majątku, dochodach i źródłach utrzymania (dotyczy osób, które wnoszą o ustanowienie adwokata lub radcy z urzędu, w związku z faktem, że nie są w stanie ponieść kosztów wynagrodzenia pełnomocnika bez uszczerbku utrzymania koniecznego dla siebie i rodziny; wzór do pobrania w siedzibach sądów i ze stron internetowych sądów).

.....

.....

7. Imię i nazwisko (czytelne) osoby lub osób składających wniosek oraz podpis

8. Miejsowość i data

POUCZENIE

1. Formularze są dostępne w budynkach sądów rejonowych i okręgowych, w Internecie pod adresami www.ms.gov.pl i www.fundusz-sprawiedliwosci.gov.pl oraz na stronach internetowych sądów rejonowych, sądów okręgowych i sądów apelacyjnych.

2. Wniosek nie musi być złożony na formularzu (art. 560³ § 1 Kodeksu postępowania cywilnego).

3. Wniosek należy złożyć w sądzie rejonowym właściwym ze względu na miejsce zamieszkania wnioskodawcy, a w braku miejsca zamieszkania – w sądzie miejsca jego pobytu (art. 508 § 1 Kodeksu postępowania cywilnego).

4. Wnioskodawca jest zwolniony od uiszczenia kosztów sądowych.

5. Zgodnie z art. 165 § 2 w zw. z art. 13 § 2 Kodeksu postępowania cywilnego nadanie pisma w polskiej placówce pocztowej operatora wyznaczonego w rozumieniu ustawy z 23.11.2012 r. – Prawo pocztowe lub w placówce pocztowej operatora świadczącego pocztowe usługi powszechne w innym państwie członkowskim Unii Europejskiej jest równoznaczne z wniesieniem go do sądu (datą wniesienia jest data nadania).

6. Niezachowanie warunków formalnych pisma, które uniemożliwia nadanie mu dalszego biegu, powoduje wezwanie do uzupełnienia

braków w terminie tygodniowym. Jeżeli braki nie zostaną w tym terminie uzupełnione, pismo podlega zwrotowi. Taki skutek nie następuje jedynie w wypadku, gdy do wniosku lub innych pism nie dołączono odpisów. Wówczas odpisy sporządza i doręcza sąd (art. 560⁴ § 2 Kodeksu postępowania cywilnego).

Ponadto ustawą „antyprzemocową” z 30.04.2020 r. znowelizowano również ustawę o Policji, do której dodano przepis art. 15aa, na podstawie którego policjant ma prawo zatrzymania osoby stosującej przemoc domową w rozumieniu przepisów ustawy o przeciwdziałaniu przemocy domowej, stwarzającej bezpośrednie zagrożenie dla życia lub zdrowia ludzkiego. Jeśli natomiast to zagrożenie życia i zdrowia nie jest bezpośrednie, funkcjonariusz ma prawo wydać wobec osoby stosującej przemoc domową w rozumieniu przepisów ustawy o przeciwdziałaniu przemocy domowej, stwarzającej zagrożenie dla życia lub zdrowia osoby dotkniętej tą przemocą, nakaz natychmiastowego opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub zakaz zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia. Nowelizacja ustawy o Policji w opisanym zakresie umożliwi skuteczną, a przede wszystkim natychmiastową reakcję wobec sprawcy przemocy domowej w celu ochrony osób nią dotkniętych. Uprawnienia Policji w takich sprawach przysługują także Żandarmarii Wojskowej.

Ochronie ofiar przemocy, w tym przemocy domowej, może służyć także **orzeczenie o zakazie zbliżania się przez skazanego odbywającego karę pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego.**

Na skazanego, który uzyskuje zezwolenie na odbywanie kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego, sąd penitencjarny może nałożyć obowiązki określone w art. 72 k.k. (art. 43nb § 1 k.k.w.), a więc np. przeroszenia pokrzywdzonego, powstrzymywania się od kontaktów z pokrzywdzonym i zbliżania się do niego na określoną odległość czy nakaz opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym. Jeśli sąd penitencjarny orzeknie zakaz zbliżania się skazanego do pokrzywdzonego, wówczas pokrzywdzony

ma prawo do wystąpienia z wnioskiem o wyposażenie go w urządzenie monitorujące (art. 43l k.k.w.). Oznacza to jednak, że pokrzywdzony poddaje się systemowi monitorowania swoich zachowań.

Rozdział XVII

UPRAWNIENIA POKRZYWDZONEGO DO SKARŻENIA SIĘ NA INSTYTUCJE ZAJMUJĄCE SIĘ JEGO SPRAWĄ

Uprawnienia te wynikają z przepisów Konstytucji RP dotyczących:

1. **Postępowania w trybie administracyjnym** – art. 63 zdanie pierwsze Konstytucji RP: „Każdy ma prawo składać petycje, wnioski i skargi w interesie publicznym, własnym lub innej osoby za jej zgodą do organów władzy publicznej oraz do organizacji i instytucji społecznych w związku z wykonywanymi przez nie zadaniami zleconymi z zakresu administracji publicznej”. Przepis ten został powtórzony w art. 221 § 1 k.p.a., który to akt prawny szczegółowo normuje postępowanie w sprawie skarg przed organami państwowymi, organami jednostek samorządu terytorialnego oraz organami organizacji społecznych. W myśl art. 227 k.p.a. skarga może dotyczyć w szczególności zaniebdania lub nienależytego wykonywania zadań przez właściwe organy albo przez ich pracowników, naruszenia praworządności lub interesów skarżących, a także przewlekłego lub biurokratycznego załatwiania spraw. Skarga powinna zostać załatwiona najdalej w ciągu miesiąca, a o sposobie jej załatwienia skarżący musi zostać zawiadomiony.
2. **Rzecznika Praw Obywatelskich** – art. 80 Konstytucji RP: „Każdy ma prawo wystąpienia (...) do Rzecznika Praw Obywatelskich z wnioskiem o pomoc w ochronie swoich wolności lub praw naruszonych przez organy władzy publicznej”. Treść tego przepisu została powtórzona w art. 1 ust. 2 ustawy z 15.07.1987 r.

o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz.U. z 2023 r. poz. 1058). Wniosek do Rzecznika Praw Obywatelskich jest wolny od opłat i nie wymaga szczególnej formy. Powinien wskazywać wnioskodawcę oraz osobę, której wolności i praw dotyczy dana sprawa, a także określać jej przedmiot. Wpłynięcie wniosku może spowodować, że RPO sam podejmie sprawę, wskaże wnioskodawcy przysługujące mu środki działania, przekaże sprawę według właściwości innemu podmiotowi albo nie podejmie sprawy – o których to działaniach zawiadamia wnioskodawcę i osobę bezpośrednio zainteresowaną. Do szczególnych uprawnień RPO należy żądanie wszczęcia przez uprawnionego oskarżyciela postępowania przygotowawczego w sprawach o przestępstwa ścigane z urzędu oraz wniesienie kasacji od prawomocnego orzeczenia.

3. **Rzecznika Praw Dziecka** – art. 72 ust. 1 Konstytucji RP: „Rzeczpospolita Polska zapewnia ochronę praw dziecka. Każdy ma prawo żądać od organów władzy publicznej ochrony dziecka przed przemocą, okrucieństwem, wyzyskiem i demoralizacją”.

Organem powołanym do wykonywania powyższego zadania jest Rzecznik Praw Dziecka, który działa na podstawie ustawy z 6.01.2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka (Dz.U. z 2023 r. poz. 292) i podejmuje z własnej inicjatywy – uwzględniając informacje wskazujące na naruszanie praw lub dobra dziecka – działania mające na celu zapewnienie dziecku pełnego i harmonijnego rozwoju. Może on w szczególności zwracać się do organów władzy publicznej, organizacji lub instytucji o udzielenie wyjaśnień i informacji, a także o udostępnienie akt i dokumentów oraz o podjęcie na rzecz dziecka działań z zakresu ich kompetencji.

Każda osoba, a zwłaszcza pokrzywdzony, może zawiadomić RPD o faktach naruszania praw dziecka.

Pokrzywdzony ma także **prawo do wniesienia skargi do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka**. Prawo to przysługuje każdej osobie, organizacji pozarządowej lub grupie jednostek, która uważa, że jej prawa gwarantowane przepisami Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności zostały naruszone przez państwo-stronę tej

Konwencji. Artykuł 35 Konwencji określa warunki, jakie musi spełnić skarżący dla skutecznego wniesienia skargi. Należy też spełnić wymogi określone w Regulaminie Trybunału, a skarga powinna być złożona na formularzu pobranym ze strony internetowej tego sądu.

Skargi należy kierować bezpośrednio na adres Kancelarii Europejskiego Trybunału Praw Człowieka:

The Registrar

European Court of Human Rights

Council of Europe

F-67075 STRASBOURG CEDEX

Kancelaria Trybunału przygotowała specjalny zestaw dokumentów dla osób, które mają zamiar wnieść skargę.

Od 1.02.2022 r. termin złożenia skargi do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka wynosi cztery miesiące od daty podjęcia ostatecznej decyzji na poziomie krajowym. Oznacza to skrócenie terminu wniesienia skargi, który wcześniej wynosił sześć miesięcy. Nowy czteromiesięczny termin ma zastosowanie do skarg, w których ostateczna decyzja krajowa została podjęta 1.02.2022 r. albo po tej dacie. Zmiana terminu nie ma zastosowania wstecz – termin sześciu miesięcy nadal ma zastosowanie w przypadkach, gdy ostateczna decyzja na poziomie krajowym zapadła przed 1.02.2022 r. Niedotrzymanie terminu wniesienia skargi oznacza naruszenie wymogów dopuszczalności skargi w rozumieniu art. 35 ust. 1 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności i skutkuje odrzuceniem skargi przez Trybunał.

Szczegółowe informacje dotyczące wymogów, jakie musi spełniać skarga do Trybunału oraz trybu jej składania znajdują się na stronie internetowej polskiego Ministerstwa Spraw Zagranicznych: **<https://www.gov.pl/web/dyplomacja/skarga-do-europejskiego-trybunalu-praw-czlowieka>**.

INDEKS RZECZOWY*

A

Adwokat 13, 33, 70, 76, 91, 129
Akt oskarżenia 12, 24, 72, 79, 81, 91–92
– oskarżyciela posiłkowego 34, 69–70
– oskarżyciela prywatnego 91–94
– przystąpienie pokrzywdzonego do procesu jako oskarżyciel posiłkowy uboczny 70–71
Akta sprawy 26, 28, 30, 33, 36, 40, 59, 63, 98, 102
Alimentacyjna ustawa 113–114
Antyprzemocowa ustawa 122, 130
Apelacja 12, 34, 73–77, 79, 90
Areszt tymczasowy 64–65

B

Bezpośrednie narażenie na zarażenie wirusem HIV, chorobą weneryczną lub zakaźną 23
Bezprawne niszczenie, uszkadzanie informacji lub utrudnianie zapoznania się z nią osobie uprawnionej 23
Bezprawne uszkadzanie lub utrudnianie dostępu do danych informatycznych 23
Bezprawne uzyskanie informacji przeznaczonej dla innej osoby 23
Biegły sądowy 13, 33, 50–51, 53–54, 56, 97, 111

C

Ciężar dowodu 102
Ciężki uszczerbek na zdrowiu 23, 106–107

* Liczby przy hasłach oznaczają numery stron.

Czyn karalny 12–13, 97
Czyny niedozwolone 12
Czynności procesowe 25, 35–36, 43, 58

D

Dobrowolne poddanie się karze przez oskarżonego 82–83
Dochodzenie 13, 22, 25–28, 35, 37, 61, 91
– prawo do dochodzenia roszczeń wynikających z przestępstwa 101–102
Dokument 13, 35–36, 47, 103, 111–112, 116, 119, 126, 128, 133–134
Doprowadzenie do obcowania płciowego lub poddania się innej czynności seksualnej 52
Dowód 36, 39, 43, 91, 95, 126

E

Egzekucja 12, 93, 105

F

Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej – Funduszu Sprawiedliwości 17, 49, 115–119, 129
Funkcjonariusz Policji (Policja) 13, 16–17, 21, 26–28, 36, 43–44, 46, 52, 61, 63–64, 66–67, 76, 90–92, 95, 120, 126–128, 130

G

Groźba karalna 21, 23
Grzywna 89

I

Indywidualna ocena potrzeb pokrzywdzonego 48, 56
Interwencja kryzysowa 113, 120

K

Kara 35, 73–75, 81–83, 87–89
– ograniczenia wolności 87, 89
– pieniężna 38

- pozbawienia wolności 130
- Klauzula wykonalności 12, 59, 88, 93, 105
- Kompensata państwowa 25, 106–112
- Konwencja Stambulska 15, 24, 43
- Koszty leczenia i pogrzebu 107–108, 111
- Koszty, opłaty, wydatki 33, 95–96, 103
- Kradzież 23
- Kradzież z włamaniem 23

L

Lekkie naruszenie czynności narządu ciała 92

M

Małoletni 12, 20, 24, 27, 31–33, 35, 48–53, 98, 125

Mediacja 12, 58–62

Miarkowanie wysokości odszkodowania 102

N

Nadużycie zależności 52

Nakaz 68, 88, 126

- opuszczenia mieszkania 16–17, 31–34, 67, 87–88, 122–130

Naprawienie szkody 12, 17, 25, 29–31, 60–62, 78–79, 81, 83, 88–89, 91, 100–102

Naruszenie

- czynności narządu ciała lub rozstrój zdrowia 23, 30
- dóbr osobistych 103
- nietykalności cielesnej 92
- tajemnicy zawodowej 23

Nawiązka 12, 29, 78

Niealimentacja 23, 113, 117

Niezoloacyjne środki zapobiegawcze chroniące pokrzywdzonego 68

- dozór Policji 66–67
- nakaz opuszczenia lokalu mieszkalnego 67
- zawieszenia i zakazy 68

Nieletni 12–13, 46, 97–100

- orzekane środki 100
- prawa pokrzywdzonego w postępowaniu w sprawach nieletnich 98–100

- status procesowy pokrzywdzonego w postępowaniu w sprawach nieletnich 97–98
- Nieumyślne narażenie na bezpośrednie niebezpieczeństwo utraty życia albo ciężkiego uszczerbku na zdrowiu 23
- Niewłaściwe zaspokajanie wierzycieli, jeżeli pokrzywdzonym nie jest Skarb Państwa 23
- Niszczenie rzeczy 23

O

Obowiązek

- naprawienia szkody 29
- naprawienia szkody lub zadośćuczynienia 17, 30–31, 78–78, 88, 91
- powstrzymania się od przebywania w określonych środowiskach 87
- zeznawania w charakterze świadka 39

Ochrona danych osobowych i wizerunku 103–104

Odmowa

- wszczęcia lub umorzenia postępowania przygotowawczego 26–29, 70
- złożenia zeznań 39

Odpis 36, 82, 99, 111–112, 119, 123, 130

Odpowiedzialność

- cywilna 101–103
- indywidualna 12
- karna 39, 111–112
- solidarna 13, 101

Odszkodowanie 13, 22, 102–103, 106, 111

Ofiary 52–54, 120–131

- handlu ludźmi 113
- przemocy domowej 120–131

Okazanie 39

Opiekun 20, 33, 40, 50, 53, 56, 98–100, 102

Opuszczenie

- lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym 31–34, 67, 123–131
- zakładu karnego 35

Organ

- procesowy 16, 36, 38, 48, 53, 58, 60, 69–70
- ścigania (Policja, prokurator) 21–22, 29, 38

Orzeczenie kończące postępowanie 73, 94, 99

Oskarżony 24–25, 29–33, 39, 48, 50–51, 53–54, 56, 58–69, 71, 75–76, 78–85, 88, 91–94

Oskarżyciel

- posiłkowy 34, 69–77, 82, 85, 89, 91
- prywatny 73, 85, 92–96
- publiczny 21, 24, 69, 71–73

Osoba

- najbliższa (najbliższy) 13, 19, 23, 29, 31, 39–40, 42–43, 66, 73, 92, 94, 106, 110, 112–113, 115
- nieporadna 98, 107
- uprawniona do wykonywania praw pokrzywdzonego 19–20

Oszustwo 23

- komputerowe 23

Oświadczenia o działaniu w charakterze oskarżyciela posiłkowego 71–73, 89

P

Pełnomocnik 25, 33–37, 50, 53, 56, 73, 99–100, 110, 124, 129

Podjeirzany 29, 36–37, 40, 61–64, 66

Podłączenie się do cudzego telefonu 23

Pojednanie 93

Pomoc społeczna 107, 111–113

Poradnictwo 120

Porozumienia procesowe 78–79

Posiedzenie 24–25, 48–51, 53–54, 56, 59, 79, 81–83, 89, 93, 98

- pojednawcze 59, 93

Postępowanie

- cywilne 101–104
- dowodowe 82–84, 91
- karne 16, 20–22, 24, 33, 35, 42, 48, 51, 55, 60, 62, 67–68, 72, 79–81, 87, 120
- mediacyjne (mediacja) 12, 25, 58–62, 88–89, 93, 99, 105
- nakazowe 89–90
- pierwszej instancji w sprawach o demoralizację lub postępowanie o czynny karalny 13
- przygotowawcze 13, 16, 21–22, 24–25, 29, 35–37, 53, 58, 65, 67, 69–71, 108, 133
- przyspieszone 90–91
- rozpoznawcze 13
- sądowe 13, 39, 65, 76, 79, 85
- uproszczone 88
- w sprawach nieletnich 97–100
- w trybie administracyjnym 132
- wykonawcze 100
- zwyczajne 89

Pouczenie 25, 59, 91, 115
Powód cywilny 13
Powództwo cywilne (adhezyjne) 16, 102–103
Powstrzymanie się od kontaktowania się z pokrzywdzonym 86, 100
Pozaprosowa ochrona pokrzywdzonego/świadka 42–45
Prawomocny wyrok 86–87, 122, 133
Prokurator 13, 21, 24, 26–29, 32, 36–37, 40, 50, 52–53, 56, 58, 63–67, 69–70, 72, 76, 79, 81–83, 92, 94, 98, 107–109
Protokół 22, 28–29, 33, 36, 40, 51–52, 54, 56, 58, 71, 95, 99
Przedawnienie 101
Przedstawiciel organizacji społecznej 84
Przedstawiciel ustawowy 20, 46, 98–99, 124
Przeglądanie akt sprawy 36, 99
Przemoc domowa 120–131
Przeproszenie pokrzywdzonego 86, 100, 104
Przesłuchanie 13, 16, 22, 25, 27–29, 36–40, 42, 48–57, 71, 83, 85, 98–99, 115
Przestępstwa
– popełnione z użyciem przemocy lub groźby bezprawnej 31, 50, 63–64, 66–67
– prywatnoskargowe 13, 91–92
– przeciwko czci i nietykalności cielesnej 91–92
– przeciwko wolności seksualnej i obyczajności 34, 50–51
– publicznoskargowe 13
– wnioskowe 13
Przewód sądowy 24, 29, 31, 70–71, 73, 78, 87–88, 93
Przyczynienie się poszkodowanego do powstania szkody 102
Przymus adwokacki 13, 70, 92
Przywłaszczenie 23

R

Radca prawny 13, 33, 70, 76, 92, 129
Rejestr przestępstw 37
Renta 35, 101
Roszczenia 13, 29, 59, 101, 109
Rozprawa 24–25, 29, 31, 36, 39, 41, 48, 50, 51, 54, 56, 60, 70–71, 73, 76, 79, 81–85, 88, 90–91, 93, 100
Ryczałt 95–96
Rzecznik
– Praw Dziecka 133
– Praw Obywatelskich 132–133

S

Sąd rejonowy 27, 75, 80, 88, 108–109, 123, 129
Sąd (sędzia) rodzinny 97–99
Skarga
– do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka 133–134
– subsydiarna 69–70
Skazanie oskarżonego bez rozprawy 81–82
Skazany 29, 35, 87, 130
Sprawy
– prywatnoskargowe 13, 90, 92–93
– publicznoskargowe (ścigane z urzędu) 13, 69, 89
Sprzeciw 81–84, 89–91
Szczególne środki ochrony 48–49

Ś

Śledztwo 13, 22, 25–26, 29, 35, 37
Śmierć
– pokrzywdzonego 19, 29
– oskarżyciela prywatnego 73, 94
Środek karny 78, 86, 89
Środek zapobiegawczy 16, , 32, 35, 37, 63–68, 85
Środki ochrony pokrzywdzonego jako świadka na rozprawie sądowej 84–85
Środki utrzymania 28, 107, 111
Świadczenia z funduszu alimentacyjnego 113–114
Świadczenia z pomocy społecznej 113
Świadek anonimowy 40, 49
Świadek niepełnosprawny 55–57

T

Tymczasowe aresztowanie 35, 37, 64–67
Tytuł egzekucyjny 93

U

Ubezwłasnowolniony 20
Uchylenie, nieprzedłużenie lub zmiana tymczasowego aresztowania 35
Uchylenie się od odpowiedzi na pytanie 39

Uгода 59–60, 79, 88, 93, 100, 105
Uporczywe nękanie (stalking) 21, 23
Urządzenie rejestrujące obraz i dźwięk 51, 56, 99
Utracone zarobki 103, 107, 111
Uzasadnienie wyroku na piśmie i doręczenie 73–74

W

Warunkowe

- umorzenie postępowania karnego 33, 79–80, 86
- zawieszenie wykonania kary 76, 86

Wezwanie 38, 48–49, 118, 129

Wideokonferencja 39, 48, 85, 91

Wina

- własna 102
- w nadzorze 102

Wniosek

- dowodowy 13, 35, 55, 73, 93, 100
- o nadanie klauzuli wykonalności 87
- o orzeczenie obowiązku naprawienia szkody (lub zadośćuczynienia za doznane krzywdy) 30–31
- o orzeczenie wobec oskarżonego nakazu opuszczenia miejsca wspólnego zamieszkania z pokrzywdzonym oraz zakazu kontaktowania się z nim 31–34
- o podjęcie postępowania warunkowo umorzonego 80
- o skazanie bez przeprowadzenia rozprawy 79, 81–83, 91
- o skierowanie sprawy do postępowania mediacyjnego 60–62
- o sporządzenie uzasadnienia wyroku na piśmie i doręczenie 74
- o ściganie 13, 22–24, 85, 91
- o udzielenie środków ochrony i pomocy 45–47
- o ustanowienie pełnomocnika z urzędu 34–37
- o zwolnienie od kosztów sądowych 77
- o zwolnienie od uiszczenia ryczałtu wydatków 95–96

Wsparcie pokrzywdzonego 115–119

Wszczęcie postępowania 21–26

Wykonanie zabiegu leczniczego bez zgody pacjenta 23

Wykorzystanie bezradności, upośledzenia w celu doprowadzenia do obcowania płciowego lub poddania się innej czynności seksualnej 52

Wyłączenie

- jawności rozprawy 39, 48, 85
- prokuratora lub funkcjonariusza Policji 36
- protokolanta i stenografa 36

Wypadek komunikacyjny 23

Wyrok

- nakazowy 89–90
- sądu pierwszej instancji 73
- skazujący 33, 82 83
- warunkowo umarzający postępowanie 33, 79

Z

Zabór cudzego pojazdu w celu krótkotrwałego użycia 23

Zadośćuczynienie 17, 29–31, 60, 62, 78, 79, 81, 83, 89, 91, 100, 102–104, 106

Zakaz 31–34, 43, 59, 66, 68, 86–87, 121–131

- prowadzenia działalności 86
- wykonywania zawodu 68
- zbliżania się 121–131

Zapis obrazu i dźwięku 54, 56, 99

Zaskarżone orzeczenie 27, 70, 74–75

Zatrzymanie tymczasowe 63–64

Zawiadomienie 21–22, 27–28, 35, 38, 52, 70, 82, 111

Zażalenie 13, 25–28, 36–37, 65, 70, 72, 80, 92, 99

Zeznanie 38–39, 41, 50–51, 55, 85, 98, 99

Zgwałcenie 24, 44, 46, 51–52, 117

Zniesławienie 21, 92

Zniewaga 21, 92

Zwolnienie

- od kosztów sądowych 77, 95–96
- od złożenia zeznania 39

Poradnik przedstawia uprawnienia pokrzywdzonego zarówno z perspektywy świadka, jak i strony procesowej. Uwzględnia nowelizacje Kodeksu postępowania karnego wprowadzone do 2023 r. ustawami: o ochronie i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka, nowelizacją Kodeksu karnego, tzw. antyprzemocową, a także o wsparciu i resocjalizacji nieletnich.

Wśród najistotniejszych zmian skomentowanych przez autorów warto wymienić:

- zmodyfikowanie procedury przesłuchiwanie świadków małoletnich, a także świadków o szczególnych potrzebach w dziedzinie ochrony,
- wprowadzenie instytucji świadka niepełnosprawnego i obowiązku informowania świadków o sposobie przesłuchania,
- wzmocnienie ochronnej funkcji środków zapobiegawczych pełnionej wobec pokrzywdzonego,
- wprowadzenie nowych środków zapobiegawczych, takich jak nakaz opuszczenia przez oskarżonego o przemoc domową lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym tą przemocą.

W związku z koniecznością dostosowania polskiego ustawodawstwa do wymogów prawa Unii Europejskiej autorzy odnoszą się również do dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 012/29/UE oraz aktów Rady Europy, przede wszystkim tzw. konwencji stambulskiej.

Książka zawiera praktyczne wzory pism procesowych, które mają za zadanie zwiększyć świadomość ofiar przestępstw o ich prawach.

Poradnik jest przeznaczony dla osób pokrzywdzonych przestępstwem, ale może zainteresować również praktyków: sędziów, prokuratorów, adwokatów, radców prawnych, a także osoby pracujące w Policji.
